

МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

**ІНОЗЕМНА МОВА – МОВА
ПРОФЕСІЙНОГО ТА
НАУКОВОГО
СПІЛКУВАННЯ**
Монографія

Одеса
2021

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ІНОЗЕМНА МОВА – МОВА ПРОФЕСІЙНОГО
ТА НАУКОВОГО СПІЛКУВАННЯ**

Монографія

Одеса – 2021

УДК 321.01(477)

Іноземна мова як засіб формування комунікативної компетенції майбутніх правоохоронців: монографія /за зазальною редакцією О.Ситько. Одеса: ОДУВС, 2021.

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 5 від 26 листопада 2021 р.).

Авторський колектив: Антуф'єва В.А., Арапакі М.В., Ахмедова Е.Р., Белоусова В.В., Бочевар А.Г., К.І. Драпалюк, Лісовська А.О., Ситько О.М., Сусол Л.О.

Рецензент:

Мітіна О.М. – завідувачка кафедри англійської філології та перекладу Національного університету «Одеська політехніка», кандидатка філологічних наук, доцентка

Вивчення іноземної мови – невід’ємна частина професійної підготовки сучасного здобувача вищої освіти. Видання стане у нагоді викладачам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться методикою викладання іноземної мови

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ 1. Загальні теоретичні положення формування іншомовної комунікативної компетентності.....	9
1.1. Психолінгвістичні засади формування іншомовної комунікативної компетентності.....	9
1.2. Педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності.....	12
1.3. Мультимедійні технології як засіб підвищення ефективності формування іншомовної комунікативної компетентності.....	27
Розділ 2. Іноземна мова як інструмент організації наукового дослідження	37
2.1. Формування діапазону словникового запасу, необхідного в академічній та професійній сферах.....	41
2.2. Організація самостійної професійно орієнтованої наукової діяльності за допомогою іноземної мови.....	52
2.3. Організація самостійної роботи студентів із використанням інформаційно-комунікативних технологій..	70
Розділ 3. Специфіка формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців....	70
3.1. Педагогічні умови формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців.....	76
3.2. Особливості застосування комунікативного підходу у вивченні іноземної мови в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.....	87
3.3. Проблеми формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців...	101
Висновки.....	111
Список використаних джерел.....	114

ВСТУП

Іноземна мова – мова професійного та наукового спілкування необхідна для формування у здобувачів вищої освіти професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетенцій (лінгвістичної, соціолінгвістичної, прагматичної, соціокультурної) для забезпечення ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі, а також для вдосконалення умінь усного і писемного спілкування здобувачів вищої освіти іноземною мовою у межах професійної та наукової тематики, відповідно до потреб міжкультурного спілкування та професійної підготовки за фахом. У здобувачів вищої освіти розвиваються основи лінгвістичної, комунікативної, лінгвокраїнознавчої іншомовні компетенції у сфері спілкування, що визначені майбутніми професійними інтересами і потребами; здобувачі навчаються співвідносити теоретичні знання з практичними потребами майбутньої професійної діяльності, розвивають пізнавальні інтереси, прагнення до удосконалення своєї професійної підготовки, розвивають уміння працювати з науковими, публіцистичними текстами, фаховою літературою, підвищують рівень розвитку професійної компетентності засобами іноземної мови.

Іноземна мова – невід’ємна частина професійної підготовки сучасного науковця, знання іноземної мови важливі для професійної діяльності. У процесі навчання здобувачі залучаються до таких видів діяльності, які розвивають широкий спектр когнітивних здібностей, формують особистісні якості самоорганізації та самоактуалізації протягом усього подальшого життя, розвивають критичне мислення, навчаються формувати незалежні судження і комунікативні здібності в корпоративному середовищі.

Рівень набутої здобувачами комунікативної компетентності має бути таким, що дасть змогу їм читати літературу з фаху, брати активну участь у міжнародних конференціях, складати резюме, готувати публічні виступи, писати статті, обговорювати професійні проблеми та ін.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Психолінгвістичні засади формування іншомовної комунікативної компетентності

Поняття компетенції та компетентності диференціюються. 20 квітня 2011 р. постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Державний стандарт початкової загальної освіти, що ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів. Відповідно до цього документа:

- компетентність – набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, що складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, які можуть цілісно реалізовуватися на практиці;
- компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

Можна виділити такі види компетенції:

- мовленнєва компетенція – знання правил мовної поведінки, вибір мовних форм і засобів та їх використання в залежності від цілей, ситуації спілкування і соціального статусу учасників у процесі соціокультурної та професійної комунікації;
- дискурсивна компетенція, що дозволяє встановлювати контекстуальне значення зв'язного тексту і логічно будувати висловлювання в процесі комунікації;
- стратегічна компетенція, що має на увазі здатність використовувати адекватні ситуації спілкування, вербальні та невербальні комунікативні стратегії з метою ефективної міжкультурної професійно орієнтованої комунікації при дефіциті мовних засобів;
- соціокультурна компетенція, що характеризується як здатність комунікантів адекватно сприймати, розуміти і оцінювати досягнення культури і науки інших народів у процесі міжкультурного професійно орієнтованого спілкування;
- соціальна (прагматична) компетенція – здатність мовної особистості обирати адекватний засіб здійснення комунікації в

залежності від умов і цілей конкретної ситуації спілкування, будувати висловлювання відповідно до комунікативного наміру учасників спілкування;

- лінгвопрофесійна (предметна, спеціальна) компетенція – здатність до сприйняття та відтворення текстів у певній сфері спеціальної предметної діяльності, кліше мови для спеціальних цілей, вміння оперувати іншомовною загальнонауковою і спеціальною лексикою, аналізувати, критично переосмислювати та здійснювати презентацію текстового матеріалу професійно орієнтованої проблематики;

- соціально-політична компетенція – здатність орієнтуватися в мовному полікультурному просторі, враховуючи норми правової поведінки¹.

На важливості іншомовної комунікативної компетентності також наголошено в «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання та оцінювання», які спрямовані на сприяння співпраці учителів у Європі та за її межами. Як зазначено в «Рекомендаціях», використання мови та дії, що виконуються особами, які в ролі окремих індивідів чи соціальних представників розвивають низку компетентностей, серед яких особливе місце належить комунікативній мовленнєвій компетентності.

У «Плані дій щодо створення єдиного європейського індикатора провідних компетентностей» (The European Indicator of Language Competence) іншомовна компетентність розкривається через такі три компоненти, як:

- лінгвістична компетентність (система внутрішньо засвоєних комунікантом знань щодо функціонування іноземної мови, що виявляється в їх використанні в мовленнєвій діяльності);

- соціальна компетентність (охоплює соціокультурну, соціолінгвістичну та професійну складові, які сприяють реалізації основної мети сучасної освіти, коли іноземна мова постає засобом соціокультурного розвитку особистості, збагачення знаннями нової культури);

- комунікативна компетентність (володіння властивими кожному висловлюванню правилами, які підпорядковуються загальним

¹ Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму : монографія. К. : Київський державний лінгвістичний ун-т, 2000. 283 с.

правилам граматики, що забезпечує здатність використання мови в процесі комунікації)².

Отже, якщо професійна компетентність визначається рівнем володіння ключовими базовими компетенціями (сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності, тобто компонентів змісту навчання, необхідних для ефективного виконання діяльності щодо певного кола предметів і процесів, іншомовна комунікативна компетентність може розглядатися як набір компетенцій, що охоплює такі їх різновиди: лінгвістичну компетенцію (володіння мовними засобами, знання мовного матеріалу, правил його оформлення й оперування ним); тематичну компетенцію (володіння екстралінгвістичною інформацією); прагматичну компетенцію (здатність логічно пов'язувати речення з метою продукування зв'язних відрізків мовлення); соціокультурну компетенцію (знання соціокультурного контексту); компенсаторну компетенцію (уміння досягати взаєморозуміння); навчальну компетенцію (уміння користуватися довідковою літературою та словником для забезпечення адекватного засвоєння мови з метою професійного спілкування); комунікативну компетенцію (уміння спілкуватися без створення напруги зі співрозмовником, співпрацювати з ним)³.

У свою чергу, навичку визначають як «психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної і нервово-психологічної енергії»⁴. Щоб досягти рівня навички, мовленнєва дія має набути таких якостей як автоматизованість, стійкість, гнучкість, відсутність спрямованості свідомості на форму виконання, відсутність напруження і швидкої втомлюваності. Автоматизованість – одна з найголовніших якостей будь-якої навички. Вона передбачає певну швидкість виконання операцій, що входять до дії, її цілісність та плавність, а також послаблення напруженості. Гнучкість навички є ще однією якістю, яка має бути сформована паралельно із створенням автоматизованості і стійкості. Її розглядають у двох планах:

² The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council. Barcelona, March 2002.

³ Компетентнісна освіта: від теорії до практики. К.: Плеяди, 2005. 120 с.

⁴ Платонов К.К. О знаниях, навыках и умениях. *Советская педагогика*. 1963. № 11. С. 98–103.

1) як здатність включатися у нові ситуації;

2) як здатність функціонувати на новому мовленнєвому матеріалі. Так гнучкість граматичної навички можна забезпечити завдяки різноманітності та варіативності ситуацій, що лежать в основі вправ, а також використанню в них достатньої кількості лексики, у результаті чого виділяється щось спільне, незмінне для всіх випадків. Це й дозволяє навичці функціонувати в будь-яких ситуаціях мовлення та «переноситися» на будь-який мовленнєвий матеріал. Як уже зазначалося, у процесі виконання того чи іншого виду мовленнєвої діяльності розвиваються мовленнєві уміння⁵.

Чимале значення має розуміння саме психолінгвістичних засад іншомовної мовленнєвої компетенції. Термін «психолінгвістика» ввів американський психолог Н. Пронка в 1946 р. Основні положення цієї науки були вперше сформулювали Ч. Осгуд, Дж. Керролл. Психолінгвістика як наука досліджує проблеми співвідношення мислення і мови, процеси кодування і декодування, взаємодія учасників комунікації і виникають при цьому труднощі, закономірності оволодіння рідною та іноземною мовами, особливості білінгвізму і інші проблеми, тому знання психолінгвістичних основ дуже важливо для викладача іноземної мови.

У психолінгвістиці виділяється чотири основні види мовної діяльності – аудіювання (слухання), говоріння, читання і письмо. До усного мовлення відносять говоріння та аудіювання, до писемного – читання і письмо. До вторинних видів мовної діяльності – переклад. Вторинним видом мовленнєвої діяльності вважається такий, що, з одного боку, має свої специфічні особливості і спеціальні вміння, а з іншого – для його здійснення потрібно володіння основними видами мовленнєвої діяльності в тій чи іншій формі.

Такі компоненти психолінгвістичних засад, як мотиваційний, когнітивний, комунікативний, емоційно-вольовий і практичний є необхідними складовими професійного готовності людини. Це вказує на необхідність всебічного розвитку особистості для досягнення високого рівня іншомовної комунікативної

⁵ Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: [Навчальний посібник]. К.: НМЦВО, 2003. 253 с

компетентності. Для цього необхідно розвивати уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма, що здійснюється шляхом реалізації всіх видів мовленнєвої діяльності в процесі навчання в умовах, подібних до ситуацій реального спілкування.

У зв'язку з цим навчальна діяльність повинна бути організована в такий спосіб, щоб студенти виконували вмотивовані дії з мовленнєвим матеріалом з метою вирішення різноманітних комунікативних завдань наближених до реальних та спрямованих на досягнення певних цілей та намірів спілкування.

У межах теорії поетапного формування процес оволодіння мовленнєвими діями тлумачиться як такий, що включає п'ять етапів: орієнтувальний, на якому ті, хто навчаються, сприймають дію, здійснюючи орієнтування у діяльності; предметний етап, де зовнішня дія виконується відповідно до згаданих орієнтирів і відбувається оволодіння студентами її матеріалізованою формою; етап мовлення вголос, що супроводжується промовлянням без опори на зовнішні орієнтири; етап промовляння про себе, на якому дія формується у внутрішньому мовленні без опори як на зовнішні об'єкти, так і на розгорнене мовлення; етап виключно розумової дії, коли завершується її становлення. Ефективний контроль у вигляді зворотного зв'язку за допомогою матеріалізованих типів навчальної інформації забезпечується безпосередньо в процесі виконавчої фази формування розумової дії.

У свою чергу, структура психолінгвістичних підходів у межах формування іншомовної комунікативної компетентності продуктивних видів мовленнєвої діяльності має наступну послідовність:

- 1) розроблення загальних теоретичних моделей виникнення та сприйняття мовлення;
 - 2) вивчення імовірнісної структури мовленнєвих процесів;
 - 3) дослідження вербальних асоціацій;
 - 4) визначення факторів розпізнавання мовлення;
 - 5) дослідження та опис мовлення іноземною мовою;
 - 6) вивчення проблем психолінгвістики тексту;
 - 7) розроблення загальнотеоретичних проблем етнопсихолінгвістики;
 - 8) дослідження феномена мовної особистості.
- Вивчення іноземної мови в різноманітних сферах

інтелектуального й побутового спілкування дає можливість розвивати особистість з різних боків, готувати її до спілкування в будь-якій побутовій та інтелектуальній сфері а також покращувати її мовні навички та повноцінно формувати іншомовну комунікативну компетенцію.

Отже, на формування іншомовної комунікативної компетентності в наш час активно впливають ідеї полікультурної освіти які зумовлені тенденціями глобалізації та інтеграції світового соціуму, необхідністю розвитку соціальних адаптованих особистостей з можливістю здійснювати полікультурну комунікацію. Процес формування полікультурності та іншомовної комунікативної компетентності під час вивчення іноземної мови обов'язково включає в себе такі компоненти як практичне тренування навичок іншомовної комунікації в міжкультурній взаємодії, формування достатнього запасу фонових знань про культуру країни досліджуваної мови, формування адекватного і дружнього сприйняття іноземної мови та культури.

Таким чином, комунікативна діяльність юриста – це складний продукт відображення професійної реальності в процесі розумової діяльності, що викликає необхідність розширення структури професійної компетентності студентів-майбутніх юристів у ході професійної підготовки⁶.

На основі загальної професійної компетентності в процесі правової діяльності формується професійна, яка тісно пов'язана з особистісними характеристиками. Тому важливо в процесі підготовки юристів стимулювати розвиток особистісних якостей, що є основою і складовою частиною професійно значущих, та впорядковувати і гармонізувати названі сфери. Зростаючі зовнішньоекономічні юридичні контакти посилюють значення оволодіння іноземною мовою, оскільки гарантує професійне спілкування, ділове листування, ведення переговорів та неофіційних бесід, що посилюватиме ефективність правових контактів. Тому в процесі вивчення іноземної мови студентами вищих навчальних закладів виконуються не лише освітні завдання,

⁶ Семенов О.М., Насіленко Л.А. Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів : теорія і практика : монографія. Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 324 с.

а й формуються професійно значущі якості.

Слід зауважити, що формування професійних якостей студентів у процесі вивчення іноземної мови буде ефективним, якщо найповніше враховувати не лише їхній наявний рівень особистісного розвитку, а й перспективи професійного становлення; передбачати можливі комунікативні утруднення і запобігати їм добором посильних завдань для групової та індивідуальної роботи; систематично працювати над розвитком навичок мотивування та аргументації прийнятих спільних рішень.

Комунікативні навички реалізуються юристами в процесі професійного спілкування як з колегами, так і з громадянами, і включають в себе правовий, психологічний, етичний, мовної компоненти. Комунікативні навички юриста є однією з найважливіших складових професійного успіху. І навчання у ЗОВ за спеціальністю «Право» повинно бути спрямоване, у тому числі на формування цих навичок та вміння адекватно застосовувати їх в конкретній ситуації.

Підсумовуючи зазначимо, що професійна іншомовна компетентність може бути представлена як єдність теоретичної і практичної готовності до професійної діяльності, що має комунікативну спрямованість, характеризує сукупність професійно важливих якостей і характеристик. Іншомовна комунікативна компетентність – це комплекс знань, умінь і навичок, а також досвіду їх використання, що дає майбутньому вчителю змогу ефективно й продуктивно застосовувати іноземну мову для здійснення професійної діяльності. Ця компетентність становить інтегральну характеристику професійної компетентності, забезпечує її успішну реалізацію в різноманітних соціокультурних і педагогічних ситуаціях із урахуванням специфіки лінгвістичних і соціальних норм та правил, а також вимог, що висуваються до досвідченого користувача іншомовного спілкування, та завдань, які покладаються на майбутнього фахівця.

Іншомовна комунікація можлива за умови володіння суб'єктами іншомовного спілкування мовою як засобом комунікації. Рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності суб'єктів виступає визначальним фактором, що обумовлює рівень ефективності комунікативного процесу в цілому. Процес формування іншомовної комунікативної компетентності повинен

бути спрямований не лише на озброєння майбутніх фахівців системою знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного здійснення іншомовної комунікації, але й на формування глибоко осмисленої, комунікативно-компетентної позиції майбутнього вчителя, що дасть можливість майбутньому фахівцеві самовизначатися, саморозвиватися й самовдосконалюватися в єдиному європейському освітньому просторі, брати участь у його вдосконаленні і творенні. У свою чергу, навчально-методична робота викладачів повинна бути спрямована на формування у студентів та курсантів високого рівня іншомовної комунікативної компетенції; оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, культурою усного та писемного мовлення, уміннями та навичками використання мови в різних сферах та ситуаціях, тобто їхньої здатності спілкуватися іноземною мовою на міжкультурному рівні. Отже, однією з головних цілей навчання іноземної мови у ЗВО є розвиток іншомовної комунікативної компетенції – здатності й готовності здійснювати іншомовне міжособистісне та міжкультурне спілкування.

1.2 Педагогічні умови формування професійної іншомовної комунікативної компетентності

Модернізація структури освіти передбачає інтеграцію, взаємопроникнення навчальних дисциплін у ЗВО з метою якомога кращої підготовки здобувача освіти до ефективного функціонування на ринку праці.

Механізм взаємодії професійної підготовки здобувача вищої освіти та формування його професійної іншомовної компетентності передбачає дотримання певної послідовності в накопиченні професійних іншомовних знань з опорою на знання, отримані в процесі вивчення юридичних дисциплін. Спираючись на професійну обізнаність здобувача вищої освіти, його власний життєвий досвід, ставлення до іноземної мови і необхідності її опанування, викладач, здійснюючи методичний супровід, веде здобувача освіти до поступового підвищення рівня сформованості

його професійної іншомовної компетентності.

Процес формування професійної іншомовної компетентності здобувача вищої освіти має свої особливості, до яких можна віднести:

- необхідність формування й забезпечення позитивного ставлення до професійної іноземної мови, визнання необхідності вивчення англійської мови як мови міжнародного професійного спілкування;

- подолання невпевненості у власних можливостях щодо формування професійної іншомовної компетентності; побоювання зробити помилку та бути неправильно зрозумілим іншими.

У зв'язку зі складністю та різноплановим характером процесу іншомовного спілкування на професійні теми, структура комунікативної компетенції містить у собі такі компоненти: мовну, мовленнєву, соціокультурну, соціолінгвістичну, культурознавчу, компенсаторну та навчально-пізнавальну компетенції.

Мовна компетенція – систематизація раніше вивченого матеріалу; розвиток навичок оперування мовними одиницями в комунікативних цілях; це знання в межах програмного мінімуму та навички оперування цими знаннями. Мовна компетенція передбачає знання самої мови, її будови та функціонування, мовних норм, зокрема орфографічних та пунктуаційних.

Мовленнєва компетенція передбачає:

- 1) удосконалення комунікативних умінь в основних видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читанні та письмі;

- 2) уміння планувати власну мовленнєву та невербальну поведінку. Мовна та мовленнєва компетенції входять до складу більш загального виду – лінгвістичної компетенції.

Соціокультурна компетенція є показником збільшення обсягу знань про соціокультурну специфіку іншомовних країн. Її значення полягає в тому, що вона відображає знання національного менталітету, картини світу, усуває культурологічні та культурознавчі труднощі, дає можливість усвідомлено розширити власний світогляд, уявлення про іншу соціокультурну спільність. Саме соціокультурна компетенція дозволяє здобувачам освіти долучитися до діалогу культур. Соціокультурна компетенція, своєю чергою, поділяється на такі види: соціолінгвістичну та культурознавчу компетенції.

Соціолінгвістична компетенція – це: здатність здобувачам освіти використовувати й перетворювати мовні форми відповідно до ситуації, що виникла, її місця, міжособистісних стосунків; формування в них умінь використовувати іноземну мову в адекватних ситуаціях спілкування; розвиток навичок грамотно і коректно використовувати засвоєний лексико-граматичний та фонетичний матеріал у процесі вивчення іноземної мови у вербальній та невербальній формах.

Культурознавча компетенція – це: опанування знань стосовно національно-культурного характеру країни, мова якої вивчається; уміння будувати власну вербальну та невербальну поведінку відповідно до цього характеру.

Навчально-пізнавальна компетенція передбачає наявність розвитку загальних та спеціальних навчальних умінь, які дозволяють удосконалювати навчальну діяльність з опанування іноземної мови та задовольняти пізнавальні інтереси здобувачів освіти. Вона також організовує самостійну роботу над мовою, оптимізує її та час, фізичні та розумові зусилля, які витрачаються в процесі роботи над іноземною мовою, а також підвищує якість оволодіння іншомовним спілкуванням.

Компенсаторна компетенція передбачає подальший розвиток умінь дати собі раду в умовах дефіциту власних іншомовних засобів у процесі отримання та передачі іншомовної інформації. Значення цієї компетенції полягає в тому, що вона дозволяє здобувачам освіти долати труднощі, пов'язані з незнанням мовних одиниць, нерозумінням соціокультурних особливостей; знімає напругу та усуває мовний бар'єр; розвиває власну комунікативну компетенцію з рідної мови.

Отже, ми можемо з певністю сказати, що поняття «компетенція» розуміється комплексно та складається з різних компонентів: сукупності знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення відповідної професійної діяльності, властивостей особистості, а також потенційної здатності людини вирішувати різні задачі. Із точки зору теорії іншомовної мовленнєвої діяльності, складовими комунікативної компетенції є компетенції в говорінні, читанні, письмі та аудіюванні.

Названі види компетенції формуються на базі лексичної та граматичної компетенцій, що належать до основи мовленнєвої

компетенції. Компетенція в говорінні доповнюється компетенцією у вимові; компетенція в письмі – орфографічною компетенцією; в аудіюванні – умінням розрізняти фонетичні знаки; компетенція в читанні – умінням розпізнавати графічні знаки.

Комунікативна компетенція є здатністю людини організовувати власну мовленнєву та невербальну поведінку відповідно до завдань спілкування.

Отже, комунікативна компетенція передбачає наявність навичок та вмінь адекватного використання іноземної мови в конкретній ситуації спілкування. У процесі вивчення іноземної мови здобувачам вищої освіти немовних спеціальностей слід пам'ятати, що процес спілкування іноземною мовою – це не тільки процес передачі та прийому інформації, але й регулювання взаємин між партнерами, установлення різного характеру взаємодій, здатності оцінити, проаналізувати ситуацію спілкування, суб'єктивно оцінити свій комунікативний потенціал та прийняти необхідне рішення.

Провідним компонентом у комунікативній компетенції є мовленнєві вміння, які формуються на основі мовних знань та навичок, а також лінгвокраїнознавчих та країнознавчих знань. До іншомовної комунікативної компетенції здобувачів освіти немовних спеціальностей включають такі вміння:

- читати й розуміти оригінальні тексти необхідного рівня складності;
- в усній формі розповідати про себе, оточення; переказувати почуте, висловлювати думку та давати власну оцінку інформації; – усно спілкуватися у стандартних ситуаціях навчально-професійної, культурної та побутової сфер;
- письмово оформляти та передавати необхідну інформацію.

Використання іноземної мови на рівні міжпредметних зв'язків у дослідженнях часто висувається як педагогічна умова, що забезпечує ефективність процесу навчання різних дисциплін. Міжпредметна координація як «постійний динамічний багатосторонній зв'язок у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням та фахових дисциплін, що виступають замовниками спеціальної лексики, необхідної для іншомовного професійного спілкування, якого мають навчати викладачі на заняттях з мови» сприятиме формуванню когнітивного (забезпечуватиме спеціальними іншомовними правовими знаннями, юридичною

термінологією іноземною мовою) і діяльнісного компонентів іншомовної компетентності здобувача вищої освіти.

Міжпредметна координація, як вказують науковці, потребує дотримання певних правил і процедур на рівні відповідних кафедр і окремих викладачів, а саме:

- з'ясування змісту навчальної дисципліни та виокремлення її професійних іншомовних аспектів;
- випереджувальне вивчення професійно спрямованого матеріалу рідною мовою з тим, щоб викладачеві іноземної мови не перебирати на себе функції викладання профільних дисциплін;
- коригування навчальних планів для забезпечення послідовності вивчення професійно значущих тем рідною та іноземною мовою;
- проведення інтегрованих занять з профільних дисциплін рідною та іноземною мовами з використанням технологій та видів навчальної діяльності, характерних для занять з іноземної мови (моделювання ситуацій, робота в парах, відповіді у вигляді презентацій, дискусій тощо).

Упровадження міжпредметної координації у навчання іноземної мови та фахових дисциплін з забезпеченням професійної іншомовної спрямованості створює передумови для формування професійної іншомовної компетентності здобувачів освіти за рахунок зростання інтересу та підвищення мотивації до іншомовної професійної підготовки. Іншомовна професійна спрямованість процесу виховання здобувача освіти передбачає організацію виховного процесу за різними напрямками (моральне, правове, комунікативне тощо) з використанням іноземної мови. Як засоби виховання здобувача освіти з метою формування професійної іншомовної компетентності необхідно організовувати і проводити бесіди на правові теми іноземною мовою, проведення конкурсів, відкритих та бінарних занять, круглих столів, вікторин.

Максимальне зближення процесів навчання і реального спілкування за такими найважливішими параметрами, як комунікативно-вмотивована мовленнєва поведінка викладача та здобувача освіти, а також предметність процесу спілкування забезпечується ретельним відбором комунікативно-мовленнєвих намірів, тем, ситуацій, які віддзеркалюють інтереси та потреби здобувача освіти. Потрібне спілкування – емоційно забарвлене, пронизане переживаннями, що приносить радість, зацікавленість і

створює передумови успіху як у навчанні, так і в повсякденному житті. Крім того, застосування комунікативно орієнтованої граматики надає змогу повноцінно здійснювати індивідуалізацію навчання та підвищувати його мотивацію.

При аналізі комунікативної компетентності періодичні видання, Інтернет та телебачення є одними з найпоширеніших джерел повідомлення інформації, якими користується суспільство. Робота здобувачів вищої освіти з газетами та журналами на заняттях з іноземної мови допомагає не тільки зняттю бар'єра, що закриває доступ до світової інформаційної системи, але й формуванню особистості як активного члена суспільства, а також дає можливість здобувачам освіти оволодіти унікальним тематичним розмаїттям лексики і є основою для комунікативної діяльності.

Спілкування з носіями іноземної мови за допомогою e-mail, організоване в телекомунікаційних мережах, використання різноманітних ресурсів навчальної інформації для накопичення дидактичних матеріалів, сприятиме:

- 1) формуванню культури спілкування, розвиткові комунікативних навичок, що є дуже важливим при вивченні іноземної мови;
- 2) створенню мовного середовища при телекомунікаційних контактах із носіями мови;
- 3) підвищенню мотивації у вивченні іноземної мови.

Соціально-економічна ситуація, котра склалася на сьогодні, розкриває перед майбутніми спеціалістами нові можливості самореалізації, яка може здійснюватися не тільки через спілкування із зарубіжними колегами та партнерами, але й через здійснення професійної діяльності в умовах іншомовного суспільства. У цьому зв'язку необхідно спрямовувати навчальну діяльність навчаючих на формування здібностей реалізації професійної діяльності та формування іншомовної професійної компетентності. Навчання іноземної мови майбутніх фахівців повинно розглядатись крізь призму їхньої подальшої професійної діяльності.

Педагогічне забезпечення формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти в процесі професійної підготовки в умовах ЗВО методологічно покладається на всі положення про цілісність педагогічного процесу і необхідність створення гуманістично орієнтовної взаємодії викладачів і

здобувачів освіти, що потенційно несе в собі джерело інтенсивного саморозвитку здобувача освіти. При цьому важливо, щоб усі суб'єкти освітньої діяльності усвідомили необхідність спільної діяльності, взаємодії і здійснення навчання, розвитку і виховання в єдності, тобто реалізації процесу освіти як «освіти людини».

У зв'язку із цим необхідно розглянути педагогічні умови формування професійної іншомовної компетентності здобувача освіти у процесі професійної підготовки в умовах юридичного закладу вищої освіти, створення й забезпечення яких сприятиме сформованості досліджуваного феномену.

На основі аналізу наукової педагогічної літератури до педагогічних умов можна віднести:

- забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи здобувача освіти;
- створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння іноземною мовою;
- використання особистісно орієнтованих діалогових, ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності.

Щоб сприяти формуванню такого особистісного новоутворення як професійна іншомовна компетентність здобувача вищої освіти, необхідним є забезпечення більш високої дієвості даних умов. Як особливість професійної іншомовної компетентності здобувача освіти нами було відзначено її інтегративність, що обумовлює необхідність формування всіх визначених компонентів комплексно.

Кожна з виділених педагогічних умов спрямована на забезпечення сформованості кожного компоненту професійної іншомовної компетентності здобувача вищої освіти комплексно. Забезпеченню формування професійної іншомовної компетентності здобувача освіти сприяє, на наш погляд, спрямованість на мотиваційну сферу, що передбачає спрямованість усіх засобів професійної підготовки в умовах ЗВО на актуалізацію і динаміку даного особистісного феномена. Важливою умовою формування професійної іншомовної компетентності здобувача освіти є присутність двох провідних типів взаємозалежних мотивацій: навчальної і професійної.

Відсутність мотивації заважає досягненню успіху у навчанні й

необхідного рівня професійної компетентності. Мотивація створює первинний поштовх до того, щоб розпочати навчання, а згодом стає ефективною рушійною силою у навчальній діяльності, передумовою особистісного та професійного становлення і розвитку. Без достатньої мотивації навіть здібні здобувачі освіти, ефективний навчальний план та викладання на високому рівні не зможуть гарантувати довготривалого результату та високих досягнень здобувачів освіти.

Аналізуючи проблеми формування мотивації, учені виділяють наступні умови, що впливають на формування позитивних мотивів навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти:

- формування позитивних інтересів до навчального предмета;
- професіоналізм викладача (бажання та вміння навчити);
- ставлення до здобувачів вищої освіти як до компетентної особистості;
- сприяння самовизначенню, розвиток позитивних емоцій здобувачів вищої освіти;
- організація навчання як процесу пізнання;
- використання методів, що стимулюють навчально-пізнавальну та комунікативну діяльність;
- усвідомлення найближчих та кінцевих цілей навчання;
- професійна спрямованість навчальної діяльності;
- новизна та доступність змісту навчального матеріалу, запропонованого викладачем на занятті;
- постійне створення та «підкріплення» ситуації успіху для непевнених у своїх силах здобувачів вищої освіти⁷.

Виділяють три рівні, на яких може формуватися мотивація внаслідок безпосереднього впливу викладача на цей процес.

Першим рівнем або центральним ядром мотивації є те, що можна назвати «віднайти пристрасть». Саме «пристрасть» визначає основні цілі життя, те, що найбільше турбує здобувача освіти і змушує його діяти. Це означає, що здобувачу освіти потрібно віднайти спосіб поєднати вивчення предмету із реальними життєвими бажаннями. Викладач може допомогти формуванню цієї «пристрасті» на занятті через зміст навчального матеріалу,

⁷ Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів: монографія. К.: ТОВ «ГЛІФМЕДІЯ», 2015. 240 с.

методами й засобами операційно-інструментальної мотивації, організації роботи на занятті навколо ідеї самовираження через ряд підходів, які будуть детально описані далі. Не варто також забувати про психологічний принцип «неопосередкованості», згідно з яким викладач стає прикладом ентузіазму та мотивації до навчання.

На другому рівні мотивації виникає потреба змінити реальність здобувача освіти. Зважаючи на той факт, що вивчення гуманітарних дисциплін внаслідок недостатньої уваги, неналежного викладання та браку можливостей могли стати на заваді ефективному оволодінню комунікативною компетентністю, викладачеві потрібно знайти способи залучення всіх здобувачів вищої освіти до навчального процесу на занятті на основі індивідуального підходу та якісної організації навчальної та позааудиторної роботи здобувачів вищої освіти. Допомогти змінити реальність означає змусити його поглянути на вивчення іноземної мови під іншим кутом – цікавої пізнавальної навчальної діяльності, що не є неможливим.

Третій рівень мотивації передбачає залучення здобувачів освіти до усіх видів діяльності на занятті відповідно до принципів:

- доцільність, креативність та спонукання всіх до активної роботи впродовж заняття;
- використання аудіовізуальних засобів (аудіозаписи, картинки, графіки, діаграми та ін.), інтерактивних видів діяльності, щоб викликати та втримати увагу здобувачів вищої освіти, зробити кожен вид навчальної діяльності цікавим і практично орієнтованим;
- обов'язкова участь усіх здобувачів вищої освіти, визначення завдань для індивідуального виконання та розподіл ролей у процесі використання групових технологій навчання;
- застосування індуктивних методів навчання, коли здобувачі вищої освіти мають можливість самостійно відкривати щось нове – граматичні моделі, нові лексичні одиниці, що допоможе зробити навчальну діяльність більш усвідомленою та довготривалою;
- забезпечення зворотного зв'язку на всіх рівнях формування мовних компетентностей та їх розвитку.

Позитивна мотивація досягнення високих особистісних та професійних результатів свідчить про сформовану мотивацію до оволодіння професійними та ключовими компетентностями. У представленому дослідженні значна увага приділена аналізу

мотивації до вивчення мовних дисциплін та формування комунікативної компетентності, яка стає необхідною умовою формування інтелектуального потенціалу особистості та ключовим чинником професійного зростання.

За словами Р. Гарднера, який описував соціально-освітню модель вивчення мови, «мотивація вивчати іноземну мову може бути описана як комплекс складників, що об'єднують зусилля та бажання, так само, як і сприятливе ставлення до її вивчення»⁸. Отже, інтерес до навчальної діяльності формується через зміст навчального матеріалу, що відповідає комунікативним потребам здобувачів вищої освіти, через форми та прийоми роботи, які пропонуються в контексті реальної комунікації, відкривають перспективи для самореалізації здобувачів вищої освіти, які відчують себе повноправними суб'єктами спілкування

Перш ніж використовувати іноземну мову в процесі вивчення фахових дисциплін, необхідно спочатку вивчити реальну потребу і рівень знань здобувачів освіти першого курсу у знанні й використанні іноземної мови в майбутній професійній діяльності.

Із цією метою ми провели ректорський контроль рівня знань здобувачів вищої освіти першого курсу, у якому брали участь 180 осіб із різних факультетів.

За підсумками було визначено наступний рівень володіння англійською майбутніх офіцерів поліції: 46 % здобувачів вищої освіти показали, що мають середній та більш високий рівень підготовки з англійської мови, 54 % здобувачів вищої освіти показали, що мають початковий рівень підготовки з англійської мови.

Здобувачі освіти підкреслили практичну потребу в знанні англійської мови в майбутньому. Більшість здобувачів вищої освіти відзначили, що до використання іноземної мови варто відноситися серйозно, приділяючи велику увагу самостійній роботі в її опануванні.

У цілому проведений аналіз результатів тестування засвідчив, що у здобувачів вищої освіти є усвідомлена потреба застосування іншомовних знань у практичній професійній діяльності. Ця потреба

⁸ Gardner R. C. Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation. London : Edward Arnold, 1985. 355 p.

пов'язана з широкими соціальними мотивами, необхідністю і реальними можливостями співпраці з іноземними колегами тощо. Вченими доведено, що одним з шляхів підвищення мотивації до опанування іноземною мовою в немовному вищому навчальному закладі є професійна спрямованість. Урахування професійних умінь, необхідних для здійснення професійної діяльності, і організація навчання таким чином, щоб здобувач освіти оволодів іноземною мовою у процесі здійснення діяльності, наближеної до майбутньої професійної, є найперспективнішим напрямом підготовки спеціалістів у немовному закладі вищої освіти.

Розподіл груп на більш і менш сильні у мовному відношенні навчальні підгрупи (за результатами тестування) сприяє виникненню нових потреб і мотивів. Наприкінці кожного тематичного циклу проводиться поетапний контроль у вигляді усного заліку при вирішенні комунікативних проблем у формі діалогу, монологу, тесту. Будучи об'єктивним засобом контролю, заліки управляють навчанням, показуючи, як і наскільки засвоєно матеріал циклу, семестру, курсу. Наприкінці кожного семестру здобувачами вищої освіти виконується тест із самооцінки рівня комунікативних умінь і навичок. Поетапний контроль дозволяє викладачеві і майбутньому фахівцеві бачити свої реальні досягнення і намітити перспективи для саморозвитку. Підсумковий контроль у вигляді іспиту пропонується наприкінці курсу навчання. Усні заліки за фахом, які відбуваються у кожному циклі, формують репродуктивні вміння і є основою розвитку професійної комунікативної діяльності.

Професійна спрямованість особистості виявляється в стійкому і сильному прагненні займатися певною професією й удосконалюватися в ній. Поряд із цим, серед широкої спрямованості великого кола інтересів у людини повинний бути центральний, провідний інтерес, спрямований на професійну діяльність. Професійна спрямованість є одним з найважливіших завдань в процесі професійної підготовки до виконання в майбутньому професійних функцій, а навчально-виховний процес виступає провідним фактором професійної орієнтації. Як стверджують науковці, «кожна дисципліна робить свій внесок у справу професійної орієнтації, у тому числі й іноземна мова». Саме професійна спрямованість навчання у ЗВО дозволяє викладачу

формувати і розвивати в здобувачі освіти інтерес до предмета, перетворювати заняття на важливі для майбутніх фахівців певного профілю. Забезпечення професійної спрямованості викладання певної навчальної дисципліни – процес багатогранний, який потребує врахування низки специфічних факторів, а саме: усвідомлений підхід до викладання предмету; індивідуальна робота з кожним здобувачем вищої освіти, опора на його самостійність; активізація знань, умінь і навичок, постійний акцент на професійну значущість іноземної мови, бачення перспектив її використання в науково-дослідній роботі.

Оскільки іноземна мова знаходить своє застосування в різних ситуаціях спілкування спеціалістів різних професій, то, визначивши особливості типових ситуацій спілкування фахівців кожної конкретної галузі, можна моделювати процес їх реальної комунікації, і, відібравши попередньо для цього необхідний мовний та мовленнєвий професійно спрямований матеріал, звузити весь широкий діапазон мови до конкретних потреб спеціалістів і цим полегшити процес оволодіння мовою для спеціальних цілей. Використання іноземної мови на рівні міжпредметних зв'язків у дослідженнях часто висувається як педагогічна умова, що забезпечує ефективність процесу навчання різних дисциплін. Міжпредметна координація як «постійний динамічний багатосторонній зв'язок у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням та фахових дисциплін, що виступають замовниками спеціальної лексики, необхідної для іншомовного професійного спілкування, якого мають навчати викладачі на заняттях з мови» сприятиме формуванню когнітивного і діяльнісного компонентів іншомовної компетентності здобувача освіти.

Впровадження педагогічних умов формування іншомовної компетентності здобувача освіти базується на таких принципах:

- особистісна спрямованість – прагнення враховувати особливості учасників експериментальної роботи на основі визнання індивідуальності кожного, забезпечення необхідних умов для їх розвитку, їхнього іншомовного досвіду і принцип співробітництва, що припускає спільну розвиваючу діяльність кожного з суб'єктів освітнього процесу – педагога і здобувача освіти (що забезпечує створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі

формування іншомовної компетентності);

- поліфункціональність іноземної мови в процесі професійної підготовки здобувачів освіти, що вможливує міжпредметну координацію у навчанні іноземної мови і фахових дисциплін як засобу подолання меж між окремими системами знань, що засвоюються здобувачами освіти в процесі вивчення різних дисциплін, організації виховної і самостійної діяльності. Реалізація такої координації передбачала цілеспрямоване використання всього арсеналу форм, методів, засобів, що допомагають виявити нові можливості їх використання у викладанні різних дисциплін (з особливою увагою на забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу професійної підготовки здобувачів освіти: навчання, виховання й організації самостійної роботи);

- динамічність, гнучкість у пошуках нових форм і засобів реалізації іншомовної освіти здобувачів освіти на засадах інноваційної освіти, в основі якої лежить спільна діяльність здобувача освіти і викладача у формі діалогу, міжособистісних взаємодій, інтенсивного занурення до професійної іншомовної комунікації (забезпечення використання особистісно орієнтованих діалогових, ігрових технологій у процесі формування професійної іншомовної компетентності здобувачів освіти).

Серед матеріальних засобів навчання, які використовуються на заняттях, – підручники й посібники, словники, мультимедійні засоби, які можуть забезпечити реалізацію принципу наочності у різних видах навчальної діяльності.

В умовах розвитку інформаційного суспільства та модернізації системи вищої освіти спостерігається тенденція стрімкого зростання інтересу науковців до проблеми впровадження інформаційних технологій у навчальний процес. Відбувається докорінна зміна підходів до освіти, зокрема перехід від окремих педагогічних функцій до системних, від типових педагогічних технологій до інноваційних, творчих, особистісно орієнтованих. Технології програмованого навчання іноземних мов із використанням ресурсів мережі Інтернет широко запроваджується в аудиторіях навчальних закладів, а також дедалі більше застосовується у позааудиторній навчальній діяльності. Вивчення дидактичного потенціалу ресурсів мережі Інтернет та розроблення технологій навчання іноземних мов на засадах ефективності

управління й організації навчального процесу є актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду використання різних технологій формування іншомовної комунікативної компетентності переконує в необхідності забезпечення інтерактивності у процесі здійснення навчально-пізнавальної діяльності для комунікаційної взаємодії учасників навчального процесу, самоконтролю та самокорекції. Сприятливим середовищем для забезпечення ефективності реалізації освітніх цілей стає Інтернет та комп'ютерні технології. Використання інформаційних і комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов стало необхідністю сьогодення

Як зазначають науковці, віртуальний освітній простір являє собою систему освітніх компонентів, яка представлена сукупністю інтегрованих інформаційних і педагогічних технологій, що реалізуються в процесі взаємодії суб'єктів з віртуальними освітніми ресурсами, і характеризується адекватним вираженням діалектично взаємозалежних сфер діяльності людини (інтелектуальних, емоційно-образних, культурних, соціальних), їх адаптованістю до суб'єктності здобувача освіти⁹. Інформаційно-комунікаційний освітній простір уможливорює доступ до інформаційних ресурсів у будь-який час і в будь-якому місці, надає практично необмежені обсяги інформації з будь-яких галузей знань, забезпечує наявність в мережі Інтернет значної кількості спеціальних навчальних курсів з різних дисциплін, яка постійно збільшується; забезпечує можливість здійснювати комунікативну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, можливість оптимізації самостійної роботи здобувачів вищої освіти у межах їх інтерактивної взаємодії з розподіленими електронними освітніми ресурсами; можливість застосування технології віртуальної реальності, яка дозволяє моделювати простір професійної діяльності, імітувати різні ситуації для формування професійних умінь і навичок тощо. Інформатизація освіти, яка є в центрі уваги наукових досліджень В. Бикова, спрямована насамперед на формування творчої особистості, яка

⁹ Інтерактивний освітній простір ЗВО: матеріали всеукр. науково-практичного вебінару (м. Вінниця, 27 квітня 2020 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2020. 94 с.

вміє застосовувати набуті знання, вміє працювати з інформаційними ресурсами. Застосування ІКТ, на думку науковця, докорінно змінює ролі учасників навчального процесу, коли педагог стає співтворцем сучасних технологій навчання, які допомагають реалізувати індивідуальний підхід до здобувача освіти, який самостійно може вибудовувати власні навчальні стратегії. Інформація на електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційні технології взаємодії, віртуальні бібліотеки, внутрішні та зовнішні інформаційні ресурси та бази даних створюють основу для формування інформаційно-комунікаційного навчального середовища¹⁰.

МІА Освіта – інформаційно-аналітична система, яка призначена для організації та управління навчальним процесом у вищих закладах освіти. Це середовище, яке дозволяє будь-кому дистанційно, за допомогою мережі Інтернет, оволодіти навчальним матеріалом та самому створювати дистанційні курси і проводити навчання на відстані. Навчальний курс у МІА Освіта є сукупністю навчальних матеріалів, достатніх для успішного вивчення дисципліни (курсу, спецкурсу), засобом зберігання, доставки навчальних матеріалів, а також засобом організації, контролю та обліку навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. Курс на платформі МІА Освіта може містити вебсторінки, електронні книги, каталоги, посилання, файли, презентації та значну кількість інтерактивних елементів, зорієнтованих на активну взаємодію між учасниками навчання (слухач-викладач, слухач-слухач, слухач-слухачі; – заняття (лекція, семінар, практичні заняття) – дозволяють презентувати навчальний матеріал у цікавій та гнучкій формі (наприклад, кожна лекція може завершуватися питаннями для самоперевірки).

Використовуючи інформаційні ресурси навчального кіберпростору (цифрові репозиторії, навчальні комп'ютерні програми, курси дистанційного навчання, електронні підручники, довідкова інформація, навчальні відеофільми, методичні матеріали тощо) здобувачі освіти набувають професійних знань; здобувають

¹⁰ Биков В.Ю. Освіта повинна зайняти визначальне місце у впровадженні у всі сфери діяльності людей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2009. №8. С. 7-13.

уміння обробляти великі обсяги інформації і виділяти в ній головне; набувають навичок аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування та узагальнення, що є необхідними для вироблення системного мислення і формування високого рівня інформаційно-комунікативної компетентності.

У руслі модернізації традиційної системи навчання використання віртуальних ресурсів та автентичних матеріалів мережі Інтернет впливає на інтенсифікацію навчального процесу з іноземної мови, сприяє зростанню мотивації, дозволяє задовольнити професійно значущі освітні та пізнавальні потреби кожного здобувача вищої освіти з різним рівнем навченості іноземної мови. Упровадження комп'ютерних технологій у навчання іноземних мов відкриває нові можливості забезпечення навчального процесу в оволодінні здобувачами вищої освіти іншомовною комунікативною компетентністю.

Отже, необхідними педагогічними умовами формування професійної іншомовної комунікативної аналіз компетентності здобувачів освіти є забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння здобувачами вищої освіти іноземною мовою; використання особистісно орієнтованих технологій у процесі формування професійної іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

1.3. Мультимедійні технології як засіб підвищення ефективності формування іншомовної комунікативної компетентності

Проблему щодо сутності поняття «мультимедійні технології» (МТ) було віддзеркалено в роботах вчених. У сучасній науці існують різні підходи до визначення феноменів «мультимедіа» та «МТ». Так, Пінчук О. зазначає, що термін «мультимедіа» – латинського походження, який поширився завдяки англійським джерелам. Термін виник шляхом поєднання двох англійських слів

«multy, multiple» (множинний, складний, зіставлений з багатьох частин) і «media» (середовище, засіб) або, точніше, латинських слів «multum» (багато) та «media, medium» (середовище, засіб, спосіб). Таким чином, дослівно «мультимедіа» перекладають як «багато середовищ»¹¹. Корчевський Б. визначає мультимедіа як «спектр інформаційних технологій, що використовують різноманітні програмні та технічні засоби з метою найефективнішого впливу на користувача (що став одночасно і читачем, і слухачем, і глядачем). Завдяки застосуванню в мультимедійних продуктах і послугах одночасної дії графічної, аудіо- (звукової) і візуальної інформації ці засоби володіють великим емоційним зарядом і активно включають увагу користувача (слухача)»¹².

Мультимедійні технології – це технології інтегрованого представлення всіх видів інформації (зорової, текстової, графічної, відео, звукової) на моніторі комп'ютеру за допомогою апаратних приладів. Отже, МТ об'єднують чотири типи різноманітних даних (графіку, текст, звук і відео) в єдине ціле. Поняття «МТ» являє собою багатоканальне середовище, що об'єднує інформацію різноманітних типів¹³.

Сутність феномену «МТ» доцільно розглядати в таких аспектах: технічному – як конкретний мультимедійний технічний пристрій; семантичному – як інформацію певного змісту, походження та інтерфейсу; прагматичному – як засіб комунікації, поширення знань, умінь та навичок. Термін «мультимедіа» має три значення: мультимедіа – як новий підхід до існування та збереження інформації різного виду; мультимедіа – як обладнання, що дозволяє оперувати різною інформацією; мультимедіа – як програмний продукт, що створений з орієнтирами (система меню, перехресні посилання) Науковці підкреслюють, що оскільки технології мультимедіа є комплексними, окремі елементи цих технологій

¹¹ Пінчук О. П. Дидактичний потенціал мультимедійних технологій у загальноосвітній школі. *Наук. зап. : [зб. наук. статей (Сер. педагогічні та історичні науки)]*. Вип. LXVI / М-во освіти і науки України ; нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. 264 с.

¹² Корчевський Б.Б. Мультимедійні технології в навчанні. Створення навчальних відеофільмів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. №3. С. 118-123

¹³ Бак М. Мультимедійні засоби навчання: можливості й реалії впровадження. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2015. Вип. 37. С. 5–10.

останнім часом називають самостійними термінами, де слово «мультимедіа» трансформується у прикметник «мультимедійний/а»: мультимедійні процеси, мультимедійна система, мультимедійні програми, мультимедійний продукт¹⁴.

Отже, на підставі вищезазначеного в рамках запропонованого дослідження ототожнюємо поняття «мультимедіа» та «МТ» і розглядаємо МТ як різновид інформаційних технологій, який інтегрує традиційну статичну візуальну інформацію (текст, графіка) з динамічною інформацією (мовлення, музика, відео, анімація), обумовлюючи можливість одночасного впливу на зорові і слухові органи почуттів користувача, реалізації комунікації, набуття й закріплення знань, умінь та навичок.

Немає єдиного підходу і до класифікації МТ, які умовно поділяють на декілька груп залежно від того, на які категорії користувачів вони зорієнтовані. Залежно від галузі застосування виокремлюють такі МТ: комп'ютерні ігри, бізнес-додатки, засоби навчання, редактори тощо. За функціональним призначенням виділяють спеціальні, навчальні, демонстраційно-лабораторні, художньо-ілюстративні та ігрові МТ.

Наявність мультимедійних засобів навчання (МЗН) в багатьох класифікаціях МТ пояснюється значним дидактичним потенціалом мультимедіа. Так, Пилипенко В. зазначає, що МТ є ефективним засобом навчання завдяки таким якостям: інтерактивність, гнучкість й інтеграція різних типів навчальної інформації¹⁵. Вчені вважають, що МТ легко комбінується з інноваційними технологіями та методами навчання, а також визначають МТ потужним дидактичним інструментом, який здатний одночасно впливати на різні канали сприйняття інформації та сприяти підвищенню ефективності навчання¹⁶; ¹⁷.

¹⁴ Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник / ав.: Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П. та ін. / За ред. Жука Ю. О. К.: Педагогічна думка, 2012. 112 с.

¹⁵ Пилипенко В. Ю. Потенціал мультимедійних технологій у навчальному середовищі вищої школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. Вип. 2. С. 157-168.

¹⁶ Заболотний В.Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. К., 2010. 37 с.

МТ є засобом навчання та інструментом, за допомогою якого розробляються нові навчальні засоби. Усі автори доходять до єдиної думки, що використання МТ в освіті сприяє інтенсифікації та підвищенню ефективності процесу навчання, створює умови для самоосвіти та саморозвитку й у поєднанні з телекомунікаційними технологіями розв'язує проблему доступу до нових джерел навчальної інформації.

На сучасному етапі робота щодо впровадження мультимедіа в навчальний процес вищої школи здійснюється у двох напрямках. Перший з них полягає в тому, що МЗН включають до навчального процесу як «допоміжний» засіб з використанням традиційних методів системи освіти. Впровадження мультимедіа-ресурсів у рамках другого напрямку передбачає зміну змісту освіти, перегляд методів та форм організації освітнього процесу, побудови цілісних курсів, оснований на використанні змістового наповнення ресурсів в окремих навчальних дисциплінах. Уважаємо, що в цьому випадку мультимедіа необхідно розглядати не тільки як засіб, але й як об'єкт вивчення, що дає можливість набуття особистісного досвіду застосування МТ в освітній професійно зорієнтованій діяльності студентів.

Простежимо історію виникнення і розвитку МЗН. На підставі досліджень науковців виявляємо чотири етапи становлення МТ в освіті. Так I етап (40-50-ті роки XX ст.) дослідники вважають етапом створення передумов появи МТ. Учені ідейною передумовою виникнення МТ (мультимедіа) вважають концепцію організації пам'яті «MEMEX», запропоновану ще в 1945 р. американським ученим Ван Нівером Бушем. Вона передбачала пошук інформації відповідно до її змісту, а не за формальними ознаками (номери, індекси або за алфавітом і т.п.) Ця ідея знайшла пізніше своє відображення й реалізацію спочатку у вигляді системи гіпертексту (система роботи з комбінаціями текстових матеріалів), а потім і гіпермедіа (система, що працює з комбінацією графіки, звуку, відео й анімації), і, нарешті, у мультимедіа, що з'єднала в собі обидві ці системи.

II етап розвитку МТ (60-ті – 70-ті роки XX ст.) вважаємо етапом

¹⁷ Карпова О. О. Дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2015. 21 с.

зародження мультимедійних технологій. У період із початку 60-х до кінця 70-х рр. було розроблено перші мультимедіа додатки, що надалі використовувались у багатьох сферах життя, у тому числі й в освіті. Так значний внесок належить американським вченим Дж. фон Нейман, який сформулював основні принципи побудови ЕОМ, та Бекусу Дж., під керівництвом якого був створений Fortran – перша мова програмування високого рівня, що використовується й до теперішнього часу в різних модифікаціях. Пізніше, у 1965 р. Кемені Д. і Куртцом Т. було розроблено Basic). Поява ЕОМ сприяла стрімкому розвитку комп'ютерно-зорієнтованих технологій навчання та активізації процесів створення перших навчальних програм. Так найбільш відомими системами автоматизованого навчання цього періоду були системи PLATO (Programmed Logic for Automated Teaching Operations) та TICCIT (Time-Shared Interactive Computer Controlled Information Television). PLATO була першою програмованою логічною системою для автоматизованого навчання. TICCIT представляла собою інтерактивну комп'ютерну інформаційну систему з розподілом часу. Із мов розробки програмних навчальних засобів найбільше поширення отримали Coursewriter від IBM та PLANIT (Programming Language for Interactive Teachin – мова програмування для інтерактивного навчання).

Наукові дослідження 60-х років були присвячені навчально-виховному потенціалу мультимедіа. Так на базі інституту кібернетики ім. В.М. Глушкова у м. Київ з'явилась перша лабораторія під керівництвом Довгялло О., науковці якої досліджували проблему щодо використання перших ЕОМ у навчанні. Одне з перших дисертаційних досліджень (1963 р.) з цієї проблематики належить Прессману Л. У 70-х рр. було виконано низку досліджень з медіа-педагогіки. Так психологічні основи використання телебачення в навчанні вивчав Степанов А., Ксенофонтов В. розглядав телебачення як один із засобів виховання школярів, Фейгінов С. та Федоров О. досліджували педагогічні основи взаємодії телебачення та школи у вихованні підлітків.

III етап розвитку МТ (80-90-ті роки XX ст.) було схарактеризовано комплексним розвитком комп'ютерних технологій. У цей період з'являються веб-технології, створюються перші програми дистанційного навчання. Попит суспільства

обумовлює стрімкий розвиток широкого спектру МТ для підтримки освіти. У 90-ті роки активно розвивалися комп'ютерні технології навчання та перші системи підтримки управління освітнім процесом (системи класу Learning Management Systems – LMS), що згодом отримали назву навчальних платформ. Розроблення й упровадження міжнародних технічних стандартів надали нового імпульсу для інновацій у підтримці навчання засобами МТ. З кінця 90-х рр. конструктивісти розглядають співробітництво, когнітивізм і самостійну діяльність учнів як найбільш вагомí елементи пізнавальної діяльності. Теорія соціального конструктивізму була покладена в основу LMS MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment – модульне об'єктно орієнтоване динамічне навчальне середовище).

У 90-ті рр. проблемі застосування МТ в освіті були присвячені роботи Агєєва В., Браун Ю., Безпалько В., Васюри А., Гершунського Б., Гуревича Р., Ждановича П., Кастро К., Кирмайєра М., Клейман Г., Піндера П., Роберт Н., Селезньова Р., Сергєєва Т., Урсул А. та ін. Психологічні основи використання МТ у вищій школі висвітлено в працях Демакової І., Ляудіс В., Тализіної Н., Тихомірова О.

Стрімко зростаюча потужність та розширення можливостей персональних комп'ютерів, з одного боку, та розвиток ідей об'єктно орієнтованого програмування, з іншого, створюють ідеальне середовище для технічної реалізації мультимедіа. У цей період розвитку МТ присвячені роботи таких науковців, як Грибомон П., Коул Б., Лорьєр Ж., Маклін К., Новосельцев С., Ротмистров Н., Тей А. та ін.

До IV етапу було віднесено 2000 роки ХХІ ст. Стрімкий розвиток мережі Інтернет суттєво вплинув на темпи еволюції навчальних технологій. Це у свою чергу сприяло розвитку соціальних мереж, підсиленню позиції віртуальних «хмарних» технологій. З 2008 р. поширюють свою діяльність масові відкриті дистанційні курси МООС (Massive Open On-line Course). За підтримки провідних університетів світу розроблені платформи edX, Udacity, Coursera, FutureLearn та ін.

Зупинимось докладніше на аналізі досліджень щодо визначення сутності МЗН. МЗН – це засоби навчання, створені на базі технологій мультимедіа, які дозволяють в інтерактивному режимі ефективно організувати навчально-виховний процес.

Інші дослідники зазначають, що МЗН – це комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють тим, хто навчається, спілкуватись з комп'ютером, використовуючи різноманітні, природні для себе середовища: графічне, гіпертекстове, аудіо-візуальне, та визначають МЗН як комплекс засобів, який дозволяє створювати й використовувати в навчальному процесі комп'ютерні моделі, імітації, дидактичні та розвивальні ігри. Головне завдання означених засобів – зацікавити, створити відповідну атмосферу для продуктивної діяльності суб'єктів навчання.

Узагальнюючи результати досліджень учених вважаємо, що МЗН це сукупність апаратних та програмних засобів відображення статичної та динамічної інформації, що інтегровані в інтерактивному навчальному середовищі й виступають інструментом вдосконалення організації, здійснення та контролю освітнього процесу.

Крім сутності МЗН, сучасні дослідники розглядають їх класифікації за різними критеріями: за ступенем охоплення задач управління (автоматизовані навчальні системи, експертні навчальні системи, навчальні бази даних, системи віртуальної реальності, навчальні комп'ютерні телекомунікаційні мережі); за функціональним призначенням (демонстраційно-моделюючі; предметно-орієнтовані; контролюючі; довідникові мультимедійні навчальні засоби). За дидактичною метою виділяють такі види мультимедійних навчальних засобів (МЗН): ілюструючі; консультативні; мультимедійні тренажери; засоби навчального контролю. До видів МЗН залежно від методичного призначення було віднесено наставницькі (МЗН для вивчення нового матеріалу); тренувальні (МЗН для відпрацювання вмінь та навичок під час закріплення та повторення матеріалу); контролюючі (МЗН для контролю засвоєння вивченого матеріалу); інформаційно-довідникові (МЗН для отримання необхідної інформації); моделюючі (МЗН для створення моделі, об'єкту, процесу, явища з метою їх вивчення та дослідження); демонстраційні (МЗН для наочного представлення навчального матеріалу); ігрові (МЗН для відтворення навчальної ситуації з метою прийняття оптимального рішення або створення оптимальної стратегії дій); довільні (МЗН для здійснення позанавчальної роботи).

На підставі вищезазначеного класифікуємо МЗН за цільовим

призначенням у такий спосіб: пояснювально-ілюстративні (мультимедіа-презентації, аудіо- та відеододатки), демонстраційно-моделювальні (інтерактивні моделі, засоби тривимірної графіки), інтерактивні інформаційно-довідникові (мультимедійні посібники, довідники, енциклопедії та бібліотеки), тренувальні (мультимедійні тренажери, симулятори, навчальні ігри), контрольні (мультимедійні додатки, що призначені для перевірки якості знань, умінь та навичок).

МТ стрімко еволюціонують та набувають дедалі більшого розповсюдження та популярності в системі сучасної вищої освіти України. Сьогодні МТ – один із перспективних напрямів інформатизації навчального процесу, оскільки інтегрують у собі освітні ресурси, що здатні забезпечити середовище для формування та розвитку ключових компетентностей. Наразі вивченню проблеми застосування МТ у навчальному процесі ВНЗ присвячені фундаментальні дослідження сучасних науковців, які досліджують проблему підвищення якості навчання засобами мультимедійних технологій; аналізують дидактичні умови застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі вищого навчального закладу; виокремлюють особливості вивчення курсу «Історія музичного мистецтва» в педагогічних вишах з використанням мультимедійного підручника; досліджують мультимедійні технології в навчанні та розглядає особливості створення навчальних відеофільмів; розглядають проблему визначення мультимедіа в освіті в технологічному аспекті; вивчають мультимедіа-технології у викладанні «Основ прикладної антропології» на прикладі підготовки інженерів-педагогів.

Дослідники, ураховуючи сутність та дидактичні властивості МЗН, виявили такі дидактичні можливості МТ: підвищення мотивації навчання, урізноманітнення типів навчальних завдань; забезпечення негайного зворотного зв'язку, індивідуалізації та діалогізації навчального процесу; розширення поля самостійності студентів.

Крім сутності, класифікації та дидактичного потенціалу МЗН, сучасні дослідники розглядають дидактичні функції МЗН та умови їх застосування в навчально-виховному процесі вищої школи. Вчені до дидактичних функцій МЗН відносять: мотивуючу, ілюстративну, когнітивну, операціональну та контрольну-оцінювальну.

Мотивуюча функція МТ дозволяє активізувати пізнавальну діяльність студентів. Ілюстративна функція забезпечує наявність навчальної інформації з аудіовізуальним супроводом. Когнітивна функція, на думку авторів, полягає в тому, щоб за допомогою певного об'єкта мультимедіа отримати нові знання або сприяти інтелектуальному процесу отримання цих знань. Операціональна – передбачає відпрацювання практичних вмінь та навичок у процесі діяльності з віртуальними моделями. Контрольно-оцінювальна функція МЗН дозволяє застосовувати означені технології для контролю засвоєння вивченого матеріалу та автоматизованого вимірювання рівня навчальних досягнень студентів.

Виявлення дидактичних функцій МЗН дає змогу визначити переваги їх застосування в освітньому процесі ВНЗ. Отже, серед переваг застосування МТ дослідники виокремлюють такі: удосконалення процесу пояснення нового матеріалу; розширення можливостей щодо диференціації завдань за рівнем складності відповідно до рівня знань студентів, створення інформаційних навчальних середовищ; активізація навчальної роботи учнів, студентів, посилення їх ролі як суб'єкта навчальної діяльності; формуванню інформаційної культури студентів.

Отже, МЗН стали невід'ємним атрибутом навчального процесу, а це у свою чергу передбачає наявність дидактичних умов їх застосування та відповідність мультимедіа єдиній системі дидактичних та методичних вимог. Узагальнюючи результати досліджень до умов застосування МЗН в освітньому процесі вищої школи відносимо мотиваційне забезпечення оволодіння студентами мультимедійними засобами МЗН в умовах створення мультимедійно-навчального середовища; алгоритмізацію викладачами освітнього процесу у ЗВО на основі системного використання МЗН; оволодіння студентами етапами мультимедійної візуалізації навчального матеріалу; адаптивність МЗН до індивідуальних можливостей студента тощо.

На підставі досліджень до дидактичних вимог щодо застосування МТ в освітньому процесі ЗВО відносимо: наявність відповідності між програмним забезпеченням та загально-дидактичними цілями й цілями методики викладання конкретної навчальної дисципліни; адаптивність до індивідуальних можливостей студента; системність і структурно-функціональна

цілісність навчального матеріалу, що представляється; забезпечення повноти і неперервності дидактичного циклу навчання.

Уважаємо методичними вимогами до застосування МЗН такі: врахування специфіки конкретного навчального предмету та відповідної науки, її понятійного апарату, особливостей методів дослідження її закономірностей, можливостей реалізації сучасних методів обробки інформації, наявність готовності викладача та студентів до застосування МЗН; забезпечення системного застосування МТ відповідно до дидактичних цілей; наявність рекомендацій щодо використання мультимедіа в ході навчального процесу тощо.

Отже, на підставі аналізу представлених досліджень вважаємо, що з метою формування ІКК майбутніх юристів доцільно використовувати МЗН у процесі підготовки фахівців означеного профілю у такий спосіб: вивчення нового навчального матеріалу за допомогою мультимедійного супроводу; виконання лабораторних і самостійних робіт з використанням мультимедійного навчального посібника; вирішення навчальних і професійно-орієнтованих завдань із застосуванням МТ, створення проєктів, звітів, портфоліо засобами мультимедіа. Застосування МЗН у контексті, що розглядається, необхідно проводити за дидактичним принципом систематичності й послідовності навчання в три етапи: на першому етапі студенти ознайомлюються та засвоюють навички роботи з МЗН; на другому етапі вони навчаються самостійно працювати з необхідними програмними засобами для розв'язання будь-яких навчальних або професійних завдань; на третьому етапі студенти створюють власні мультимедійні продукти та виконують завдання пошуково-дослідного характеру.

РОЗДІЛ 2.

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мова – це життєво важливий інструмент, який ми використовуємо для спілкування з іншими людьми у повсякденному та професійному житті, але самої лінгвістичної майстерності недостатньо. Останні десятиліття вивчення іноземних мов викликає підвищений інтерес. Хороше спілкування іноземною мовою стає досить вирішальним у сучасному світі внаслідок впливу глобалізації. Іноземна мова впливає на свідомість і діяльність людей, удосконалює інтелект, контролює увагу, відіграє важливу роль і надає переваги в особистій та професійній комунікації.

Практичне володіння іноземною мовою є однією з вимог до здобувача вищої освіти. Суспільству потрібні фахівці високої кваліфікації, які мають непересічні знання, вміють творчо підходити до виникаючих в процесі професійної діяльності проблем, постійно підвищують свій рівень.

Користуючись іноземною мовою для придбання нових професійно-значущих знань і для поглиблення свого професійного досвіду, правоохоронець розширює компетентність не тільки для вирішення професійних задач, але і для більш глибокого розуміння статусу своєї професії в суспільстві в цілому. Особливе місце при вивченні навчальної дисципліни «Іноземна мови професійного спрямування» займає «професійне спілкування», яке, з одного боку, є необхідною умовою виконання професійних обов'язків, а з іншого боку, впливає на стабілізацію і розвиток основних і конкретних професійних якостей, забезпечуючи тим самим в значній мірі конкурентоспроможність фахівця.

Загальний розвиток і конкурентоспроможність фахівця істотно зростають, якщо він в змозі користуватися іноземною мовою для читання зарубіжної наукової літератури, для практичного застосування текстових матеріалів професійного характеру, при спілкуванні іноземною мовою з окремою особою, а також з цілою аудиторією фахівців, беручи участь в бесідах і диспутах за професійним спрямуванням, для підтримки розмови соціокультурного характеру з іноземними фахівцями, дотримуючись правил властивого їм етикету.

На сучасному етапі розвитку суспільства перед здобувачем, який прагне отримати освіту, що дозволить йому в подальшому побудувати успішну кар'єру, стоїть основне завдання – опанувати іноземною мовою для наукових цілей. Здобувач має знати правила комунікативної поведінки в ситуаціях міжкультурного наукового спілкування, здійснювати усну комунікацію наукової спрямованості іноземною мовою (викладати свою точку зору з наукової проблеми, розуміти і оцінювати точку зору партнера з міжкультурного спілкування); читати оригінальну літературу іноземною мовою у відповідній галузі знань; оформляти отриману з іноземних джерел інформацію у вигляді перекладу, реферату, резюме, анотації; володіти навичками обробки іншомовної інформації з метою підготовки реферату, навичками професійно-орієнтованого читання, аудіювання, анотування, реферування, повного і фрагментарного письмового перекладу.

Наукова праця як особливий вид пізнавальної діяльності ґрунтується на таких принципах: творчий підхід, плановість, динамічність, колективність, самоорганізація. Творчий підхід передбачає вивчення й узагальнення досягнень у певній галузі знань, їх критичне осмислення та створення нових концепцій. Він спрямований на вироблення нових знань і, зокрема, на пізнання об'єктивних законів і тенденцій розвитку явищ, що дозволяє вирішувати нові науково-теоретичні та науково-практичні проблеми. Пов'язано це з тим, що здобувачі, які планують присвятити себе науці, повинні володіти актуальною і новітньою інформацією в сфері своїх наукових інтересів, і, як правило, досить часто цю інформацію можна отримати тільки з іншомовних джерел, вони повинні бути представленим на міжнародному рівні і бути частиною міжнародного наукового і професійного співтовариства, мати можливість вести науково-дослідну діяльність в інтернаціональній команді, вміти представити свої наукові роботи, результати наукових експериментів, необхідно бути здатним писати тези, наукові статті іноземною мовою і представляти результати своєї праці на наукових конференціях. Мета будь-якої наукової конференції, олімпіади або конкурсу – дати імпульс до саморозвитку і творчого пошуку, у якому народжується справжній інтерес до науки і пізнання. Участь в них сприяє розширенню кругозору та інтелектуальному росту здобувачів вищої освіти

професійних навичок, умінню працювати в колективі і вдосконалювати комунікативні здібності.

Здобувачі вищої освіти беруть участь у науково-практичних конференціях, які мають різний рівень проведення: міжвузівський, регіональний (обласний), всеукраїнський, міжнародний, а також, забезпечують охорону громадського порядку спортивних змагань з міжнародною участю, вони мають можливість спілкуватися з представниками інших країн, які найчастіше розмовляють англійською мовою, на такі заходи їх також залучають до допомоги в якості перекладачів, що сприяє вдосконаленню розуміння і спілкування з іноземними громадянами.

Іноземна мова для наукової роботи має на увазі не тільки вивчення наукової літератури у сфері професійного спрямування, а й демонстрацію результатів наукових робіт іноземною мовою. Для здійснення даної діяльності необхідно володіння певними знаннями в професійній, науковій, комунікативній і культурній сферах.

Сьогодні, в епоху цифрових технологій, потік наукової інформації значно збільшився. Близько десяти тисяч наукових статей публікуються щодня по всьому світу. Кількість наукових журналів також зростає, більшість наукової літератури публікується англійською. Частка англійських статей, опублікованих в Європейських країнах, вища, ніж частка публікацій іншими національними мовами.

Наукове дослідження в сучасному соціальному та економічному середовищі є важливою складовою освіти – це значно покращує якість навчання. Цілі володіння іноземною мовою (англійською), як інструментом наукового дослідження:

- підвищення професійної мовної кваліфікації здобувача вищої освіти - мати просунутий рівень володіння іноземною мовою в усній і письмовій формах;
- навчання навичкам професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою, (а також ІТ-технології);
- вміння писати тексти наукового характеру англійською мовою.

Наукові дослідження здобувачів поза аудиторією - це наукова робота, пов'язана з пошуком інформації та отриманням нових знань, перевіркою наукових гіпотез, що встановлюють закони та наукові узагальнення, забезпечують наукову підтримку різних проектів.

Участь у науковій роботі проходить послідовно:

- вибір теми та обговорення з керівником, формулювання цілей та методів дослідження;

- вивчення та аналіз джерел, вітчизняної та іноземної інформації англійською та рідною мовами, опрацьовуючи спеціальну термінологію;

- проведення власного дослідження або опитування, узагальнюючи та розтлумачуючи результати дослідження у письмовій формі іноземною мовою з використанням навичок перефразування тощо;

- складання презентації англійською мовою, використовуючи навички роботи з комп'ютерними програмами, проявляючи фантазію та креативність. Під час виступу презентація відіграє ключову роль з точки зору візуалізації цілей та отриманих результатів;

- публічне повідомлення про результати своїх досліджень та участь у дискусіях іноземною мовою, спілкуючись, утримувати увагу аудиторії, зацікавити у своєму виступі.

Вивчення іноземної мови одночасно розвиває різні типи мислення, сприяє саморозвитку, підвищує творчий потенціал є додатковим засобом для досягнення високих освітніх результатів.

За сучасних умов активної міжнародної взаємодії фахівців у різних сферах виробництва, бізнесу, юриспруденції і науки складно уявити професіонала, який не володіє необхідними знаннями в області комунікації у своїй професійній сфері іноземною мовою, беручи участь у різних міжнародних заходах, конференціях, форумах і симпозіумах. Сучасне розуміння науки як дискурсивної практики потребує при вивченні мови пріоритетного знання структур і стратегій ситуативного дискурсу, форм і засобів комунікації, а також вміння ними оперувати.

Іноземна мова відіграє велику роль у формуванні сучасного фахівця, його науковій діяльності та стає необхідною частиною професійної підготовки. Випускники немовних вузів повинні відповідати високим вимогам сучасного суспільства - бути не тільки фахівцями у своїй професії, але також вільно володіти іноземною мовою.

Майбутнє непередбачуване. Світ змінюється, і зі зміною комунікативних потреб людей зростає необхідність в інтенсифікації

мовної підготовки здобувачів вищої освіти.

Таким чином, іноземна мова займає особливе місце серед дисциплін в немовних вузах, і вивчати її не тільки важливо, але і необхідно для виховання гармонійно розвиненої та освіченої особистості, що відповідає вимогам сучасного суспільства.

Важливість знання іноземних мов не є розкішшю, а одним з ключових елементів ведення наукової діяльності. Світова наукова спільнота не обмежується державними кордонами. Міжнародні наукові симпозиуми, наукові конференції, спільна робота над дослідженнями вчених з різних країн це дійсність, у якій знання відповідних іноземних мов дозволяє зробити дуже багато. На конференції здобувачі отримують можливість виступити зі своєю роботою перед широкою аудиторією. Це змушує їх більш ретельно опрацьовувати майбутній виступ, розвивати свої ораторські здібності. Крім того, кожен може порівняти, як його робота виглядає на загальному рівні і зробити відповідні висновки. Це є дуже корисним результатом наукової конференції, так як на ранньому етапі багато здобувачів вважають власні судження найкращими, а свою роботу – найглибшою і найціннішою в науковому плані. Часто навіть зауваження викладача сприймаються як прості причіпки. Але слухаючи доповіді інших, кожен не може не помітити недоліків своєї роботи, якщо такі є, а також виділити для себе свої сильні сторони. Це сприяє розвитку продуктивного мислення здобувачів, їх самостійності в навчанні та стимулює висунення нових ідей.

Таким чином, процес підготовки майбутніх фахівців до наукової роботи буде результативним, якщо здобувачі будуть залучені в різноманітні форми наукової діяльності. Тому протягом усього періоду навчання необхідно системно і цілеспрямовано здійснювати підготовку майбутніх фахівців до виконання наукової діяльності, заохочувати їх творчу діяльність і самостійність.

2.1. Формування діапазону словникового запасу, необхідного в академічній та професійній сферах

Система лексичних одиниць у юридичній термінології. Загальна теорія термінів приділяє велику увагу аналізу системи лексичних

одиниць. Терміни розглядаються лінгвістами з різних точок зору: їх походження, структура, семантичні характеристики тощо. Розглянемо проблему класифікації термінологічні одиниці на прикладі юридичної термінології з точки зору підсистеми термінів, що існують у юридичній термінології. Цей процес може бути представлений декількома стадіями, на яких лексичні одиниці набувають різних термінологічних властивостей.

Ступінь термінологічних властивостей лексичних одиниць може бути різним, залежно від походження слів і словосполучень, які можна взяти із загального мовлення, запозиченого з інших мов або введеного у власну термінологію. Основна характерна ознака терміна представлена його функціональним визначенням. Термінець слово або словосполучення, що використовується для позначення поняття конкретної сфери знання. Будь-яка лексична одиниця, адаптована до такої системи набуває наукового або професійного визначення та включається до конкретних класифікацій об'єктів та понять.

Юридичне письмо часто важко читати через його спеціалізовану мову. Терміни, що використовуються для передачі правової доктрини у статутах, судових рішеннях та у бізнесі часто називають «витвором мистецтва». Хоча ці терміни різняться за походженням та призначенням. Вони, як правило, поділяються на три категорії: спеціалізована термінологія, іноземна термінологія та архаїчна термінологія. Спеціалізована термінологія стосується слів, характерних для адвокатської професії.

Деякі спеціалізовані терміни виникли в рамках правової системи з метою передачі значення слів, характерних для юридичної сфери. Приклади таких термінів включають: афідевіт (письмова або друкована заява, зроблена під присягою), делікт (цивільна, некримінальна), заява (письмовий судовий наказ, який наказує особі вчинити або утриматися від певного вчинку) і судовий процес (справа, суперечка або позов). Інші спеціалізовані терміни – Quotidian терміни, прийняті адвокатською професією та надали їм нового значення. До цієї категорії належать: подання (запит учасника судового процесу до судді про прийняття рішення з питання що стосується справи), відшкодування збитків (гроші, які відповідач сплачує позивачу у цивільній справі якщо позивач виграв) і припущення (домовленість про продовження виконання

обов'язків за договором або орендою).

Іноземна термінологія відноситься до юридичних термінів, що походять не від англійської мови. Латинська та французька – дві найпоширеніші іноземні мови, з яких походять слова, вживані у правовій сфері.

У юридичному письмі архаїчна мова, як правило, використовується для вираження конкретного напрямку. Це, по суті, скорочені фрази на окремі слова. Такі слова, як *heretofore*, *thereupon*, *and whereabouts* приклади цієї архаїчної категорії термінології. Ці терміни були свого часу загальними для англійської мови, але вони вийшли із загального користування та залишаються поширеними лише в «художньому плані».

Юридична термінологія представлена двома взаємодіючими термінологічними підсистемами права (законодавство) та теорії права (юриспруденція). З урахуванням генетичних відносин між лексикою загального користування з цими термінологічними системами можна виділити такі види юридичних термінологічних ознак: 1) прототерміни права; 2) прототерміни юриспруденції; 3) терміни, що використовуються як у законах, так і у юриспруденції; 4) терміни, що використовуються у юриспруденції; 5) правова номенклатура; 6) терміноїди права; 7) терміноїди юриспруденції.

Юридична лексика у мовних університетах. Специфічний характер англійської правової лексики полягає у великій кількості лексичних гнізд, юридичні лексичні одиниці, запозичені з інших мов, зокрема, з латини та французької мови, велика кількість латинізмів, коротких та односкладних слів, величезна кількість полісемантичних слів та значна кількість конкретних термінів були вкорінені в загальнолітературній мові.

Юридична лексика являє собою досить складне і нечітке поняття. Що стосується суспільно-політичної термінології, вона включає в себе сам юридичний словник або термінологію права і термінологію юриспруденції. Нас цікавить термінологія права, оскільки це термінологія законодавства, нормотворення, що застосовується в різних галузях знань.

Термінологія сприяє створенню консолідованої інформаційної області для міжнародного наукового спілкування. Юридичний термін у слові або словосполученні, який використовується у законодавстві, що є узагальненою назвою юридичного поняття.

Юридичний термін має точний і конкретний зміст і характеризується умовною моносемією та функціональною стабільністю.

Чи слід обмежувати вивчення термінології однією частиною мови – це питання, яке досі залишається відкритим у сучасній термінології. Морфологічна структура термінів може бути різною. Незважаючи на те, що всі несуттєві форми представлення спеціальних понять були результатами початкових термінів трансформації, їх також можна класифікувати, як терміни. Передумовою для надання термінологічного статусу будь-якому слову – це наявність стабільного зв'язку при якому визначається особливе поняття.

Пропонується включати словесні форми, прикметники та прислівники до юридичного термінологічного комплексу (поряд із термінами, які складають ядро термінологічної системи) англійської правової лексики.

Традиційно правова лексика також включає професіоналізми, латинізми та ідіоми. Ідіоми поєднують фразеологічне значення з лексичними значеннями кожного його компонента. Специфіка юридичної лексики в повній мірі проявляється в юридичній фразеології – фіксовані колокації («joint stock association», «pretrial detention» and others). За допомогою їх досягається точність законодавчої мови. Безперечно, що в процесі навчання студентів окрім загальновживаної лексики, велика увага приділяється вивченню лексики професійного спрямування.

Таким чином, проводиться аналіз навчальних посібників та підручників, що використовуються в якості основної та додаткової літератури. Викладання правової лексики на уроках англійської мови охоплює такі теми як: права людини, види злочинів та покарання, судові розгляди, а також основні загальні терміни юридичної лексики (право, адвокат, суд, злочинність тощо). У всіх посібниках правова лексика вводиться переважно через тексти, представлені фрагментами популярних детективних історій. Щодо видів мовленнєвої діяльності, тут переважають читання та говоріння. Більшість науковців зазначає, що системність є однією з ключових характеристик юридичної термінології: лексика закріплена не тільки в термінологічних словниках, але також у законодавчих актах. Англійське законодавство менш розділене і

класифіковане. Може бути відсутність чітко вираженого поділу англійського права на галузі. Це пояснюється переважно двома факторами. По -перше, усі суди мають спільну юрисдикцію, тобто вони можуть розглядати різні справи: у приватному та публічному праві, цивільному, комерційному чи кримінальному. У цьому випадку об'єднана юрисдикція сприяє об'єднанню галузей права. По-друге, в Англії немає галузевих кодексів, і англійський юрист розглядає право як цілісну форму.

У широкому розумінні можна відокремити галузі цивільного та публічного права в англійському законодавстві. Такі галузі, як договірне право, трастове право, сімейне право та право делікту в основному розвиваються на основі цивільного законодавства, кримінального, конституційного та міжнародного.

Усі галузі англійського права мають прикладний характер; вони спрямовані на вирішення конкретних юридичних завдань, які відображають словниковий запас, що використовується в рамках кожної галузі.

Методи та форми вивчення правових термінів англійською мовою. Серед існуючих методів і форм навчання нових лексичних одиниць необхідно вибрати ті, які дозволили б з максимальним ефектом представити, відпрацювати та використовувати юридичну лексику. Це непросто завдання, враховуючи вузьку спрямованість спеціалізації. Вивчені лексичні одиниці не використовуються в повсякденному житті, а отже, рідко використовуються в мовленні. Ось чому постає необхідність створювати та вибирати мовленнєві ситуації, у якому цей словниковий запас можна практикувати. Тим не менш, вимагається визначити прийоми, які дозволять виконувати це завдання максимально плавно.

Перш за все, слід зазначити, що розширення словникового запасу – це не що інше, як оволодіння зв'язками, встановленими між словами. Лексика засвоюється найбільш ефективно, коли зв'язки різноманітні і широкі.

Очевидно, що не всі загальні методи та форми поповнення словникового запасу застосовуються для вивчення спеціалізованих термінів. Знання юридичних термінів неможливе без базових знань англійської мови, що функціонує як основа для отримання нових знань.

У процесі викладання нового лексичного матеріалу можна

виділити наступні принципи викладання вузькоспеціалізованих термінів: принцип візуалізації, принцип концентрації лексичного матеріалу, принцип поетапного формування лексичних навичок, принцип залучення всіх типів мовлення. У процесі засвоєння термінів, принцип диференційованого підходу, який має на меті вивчення вузькоспеціалізованих термінів, принцип порівняння юридичних термінів у контексті різних мовних культур. Студенти повинні розуміти юридичні терміни на слух і розпізнавати їх у тексті, при цьому вони повинні розуміти значення отриманої інформація якомога точніше. Викладачеві необхідно правильно сформувані у студентів навички діалогічного спілкування, де вони вивчені терміни повинні бути успішно використані.

Сьогодні застосовують різні підходи та прийоми в методиці викладання іноземної мови. Розглянемо деякі з них.

Метод введення нових термінів у контексті. У цій ситуації контексти заохочують студента самостійно розуміти значення терміну, без використання двомовного словника. Завдяки цьому ми досягаємо однієї з найбільших та важливих цілей викладання нового лексичного матеріалу - формування образу лексичної одиниці у вивченні мови, без використання проміжної мови, яка представлена рідною мовою студента. Слід зазначити, що більшість термінів і термінологічних словосполученнях обмежені у лексичній комбінації та представлені сталими виразами, компоненти яких також незамінні. Враховуючи цей фактор, ми вважаємо за необхідне навчити студентів юридичним термінам, які представлені мовними комбінаціями, сталими виразами, щоб спочатку сформувані навички правильного використання та поєднання юридичних термінів у реченнях.

Асоціативний метод. Суть цього методу полягає у побудові асоціативних зв'язків між вивченим матеріалом і вже засвоєним матеріалом, тобто співвідношенням юридичних термінів, які були невідомі раніше, або кілька його морфем зі словами, які співзвучні або подібні на українській та англійській мовах. У дослідженні, присвяченому використанню асоціативного експерименту в процесі формування іншомовного комунікативної компетентності науковці визначають, що взаємозалежність та взаємозв'язок слів у рідній мові та мові, що вивчається, можуть функціонувати на більш високому рівні. Цей метод передбачає розвиток у студентів так

званої «контекстуальної здогадки», формальність якого можна перевірити за допомогою асоціативного експерименту.

Інтерактивний метод. У цьому випадку мається на увазі залучення кожного студента в процесі вивчення. Вони взаємодіють і намагаються знайти спільне правильне розуміння нового терміна.

Застосування інформаційних та мультимедійних ресурсів. На даний момент інтернет пропонує величезну кількість відео- та аудіоматеріалів, багато мультимедійних ресурсів щодо ознайомлення та опрацювання нової лексики. Однак не слід забувати, що сьогодні вчителі мають можливість самостійно обирати електронну техніку, той чи інший навчальний ресурс для студентів, який містив би лише необхідну інформацію на курсі. Електронний ресурс може бути розділений на цільові теми у поєднанні з іншими різними методами введення матеріалу, такими як, наприклад, контекстуальний метод. Хоча перевага цього методу насамперед у постійному доступі до інформації та вправ. Студенти мають можливість працювати дистанційно, маючи доступ до Інтернету. Велика частина роботи проводиться індивідуально, хоча і така ресурс може бути використаний для навчання на занятті. Цей ресурс може містити додаткову інформацію та інші контексти використання юридичних термінів, вправи для негайного відпрацювання навичок використання нової лексичної одиниці. Також дуже важливо, щоб студенти зберігали інтерес, їх ентузіазм використовується для привернення уваги до нової інформації, чому сприяють нові технології та мультимедійні ресурси.

Ефективність викладання юридичних термінів багато в чому залежить від обраної стратегії. Дж. Брунер був одним із перших учених, які почали говорити про стратегії. Він описав це поняття як спосіб отримання, переробки та використання інформації, що у свою чергу, призводить до досягнення певних результатів.

Серед основних є такі стратегії:

- стратегії, які ґрунтуються на запам'ятовуванні (встановлення логічних зв'язків, повторення лексичного матеріалу);
- стратегії пізнавального характеру (практичне застосування мовного матеріалу, аналіз, синтез, структура отриманої та наданої інформації);
- стратегії контекстуального припущення (міркування, подолання труднощів, що з'являються через брак знань, особливо

під час читання та слухання);

- стратегії емоційної дії (створення певної емоційної диспозиції);
- стратегії соціальної взаємодії (формування запитів, звернення за допомогою колективної роботи).

Також можуть використовуватися індивідуальні стратегії викладання юридичних термінів, у яких ключове місце займає самовиховання. Студент має рівні права в організації навчального процесу, який наділяє його відповідальністю за результат і мотивує для самостійного продовження вивчення лексичних одиниць цього типу.

Спираючись на вищезгадані стратегії, можна виділили найефективніші методи запам'ятовування юридичних термінів:

- техніка порівняння та контрастування;
- семантизація матеріалу;
- повторення;
- встановлення зв'язків між матеріалом, що засвоюється і вже засвоєний;
- ключові слова для запам'ятовування;
- асоціативна техніка;
- групування термінів відповідно до їх значення/теми;
- пошук подібних термінів іноземною та рідною мовами;
- використання термінів у незвичному контексті;
- використання технічних засобів (комп'ютер, Інтернет, мультимедійні ресурси та програми).

Серед найефективніших засобів консолідації юридичного словника можна виділити наступні: нотатка методу рольової гри, у якій учням даються ролі та ситуації, сюжет з яких має бути розроблений ними, використовуючи запропоновані терміни та дотримуючись стилю, правил та норм відповідної мови. Деякі приклади: суд, сесія, діалог адвоката з його клієнтом тощо.

Наступний метод називається «методом справ». Студентам пропонуються юридичні завдання, ситуацію чи проблему, які вони повинні вивчити та знайти можливі шляхи виходу, використовуючи якомога більше юридичних термінів. Цей метод також може включати в себе метод рольової гри, якщо це необхідно, хоча це не є обов'язковим компонентом. Він полягає у зануренні у штучно створену ситуацію, коли потрібно студентам виконати завдання, пов'язане з проблемами, з якими можна зіткнутися в повсякденному

житті, але це вимагає знання юридичних термінів. Це може бути заповнення заяв, юридична документація, договори, листи тощо.

Існує безліч методичних підходів до введення, опрацювання та закріплення юридичного словника на заняттях з іноземної мови. Тут велику роль відіграє компетентність викладача.

Практичне володіння іноземною мовою, словниково-орієнтованою лексикою означає, що здобувачі освіти можуть співвідносити візуальний зображення із семантикою, диференціювати подібні форми слів за інформаційною ознакою, диференціювати омонімічні, синонімічні, антонімічні явища, володіти навичками сприйняття, поєднання та рекомбінація нового та вивченого раніше лексичного матеріалу, використовувати словотворчу та контекстуальну здогадки. Основні компоненти мовна компетенція – це граматичні та лексичні компетенції. Лексична компетентність – це здатність людини визначати контекстне значення слова, порівнювати значення слова двома мовами, щоб зрозуміти структуру слова та його значення.

Ця здатність базується на лексичних знаннях, уміннях, а також на особистому та мовному досвіді людини. Словниковий запас спеціаліста-юриста-це збірник слів та фраз будь-якої мови.

Забезпечення постійного оновлення вивченого словника та його максимальне обертання є основним чинником, що забезпечує збільшення семантичних полів, збагачення активного словника (словникового запасу, яким постійно користується людина) не повинна здійснюватися через механічні впровадження нового словника, а завдяки творчому використанню вже вивченого в нових контекстах. Спеціальний словник – це поєднання слів і фраз, що називають предмети та поняття, пов'язані з різними сферами діяльності.

Професіоналізм – характерна риса мови спеціального призначення. Тому вивчення професійно орієнтованої лексики має бути організовано за допомогою набору вправ, у якому реалізовані основні принципи та зміст навчання.

Існують чотири стадії формування лексичної компетентності:

- 1) засвоєння слова на парадигмальному рівні для утворення звукового, рухового та графічного зображення слова на основі слухових вправ;

- 2) формування значення слова на синтагматичному рівні з метою

встановити зв'язки, у які слово може втрутитися (побудова фраз із лексичних одиниць, що вивчаються);

3) розвиток значення слова на синтаксичному рівні під час складання речення з виконаними словосполученнями;

4) поліпшення можливості вибору найкращого значення залежно від ситуації спілкування та здатність підбирати контекст до цього значення.

Використання наочних посібників для введення та закріплення словникового запасу, розроблення типології словникових вправ у професійно орієнтованому читанні іноземною мовою визначення професійно орієнтованого лексичного мінімуму сприяє навчанню читання літератури за спеціальністю. На етапі впровадження нового лексичного матеріалу також має бути початкове прикріплення цього матеріалу за допомогою некомунікативних вправ, таких як: порівняти слово з його визначенням українською чи англійською мовами; перекладати міжнародні слова українською мовою; перекладати слова за допомогою словотвірних елементів; замінити українські слова іноземною мовою на відповідні англійські слова (виберіть із ряду слів) тощо. На етапі професійної підготовки іноземної мови вивчаючи професійно-орієнтовані слова слід використовувати некомунікативні та умовно-комунікативні вправи, спрямовані на вивчення лексичного матеріалу (тобто засвоєння форм та значення нової лексичної одиниці). Ці вправи включають: диференціальні вправи, спрямовані на висвітлення загальних та відмінних рис вивченого лексичні одиниці; імітаційні (повторювані) вправи, що використовуються насамперед для запам'ятовування графіки та звукова форма нових словникових одиниць, а також створення асоціацій; конструктивні вправи, що використовуються для автоматизації механізму вибору в побудові повідомлень за аналогією, коли нові лексичні одиниці використовуються у вже відомих граматичних структурах; трансформаційні вправи, які передбачають певну перетворення копії або її частини; репродуктивні вправи, у яких беруть участь студенти, відтворюючи вивчені лексичні одиниці. Закріплення професійно орієнтованого словникового запасу реалізується шляхом виконання таких вправ: вибрати відповідні слова зі списку; замінити виділені слова словами зі списку; замінити виділені слова із синонімами, омонімами та антонімами; перефразувати речення з вживанням нових слів;

дати тлумачення цих термінів; заповнити пропуски відповідними словами; замінити виділені слова зі словами-синонімами у списку та ін.

На заключному етапі завдання мають бути спрямовані на узагальнення, семантизуючи різні мовні завдання, мовлення, професійний характер, які наближають мовну діяльність до майбутньої спеціалізованої діяльності. Виконання комунікативних вправ на цьому етапі передбачає велику творчу активність студентів: скласти план прочитаного або прослухати текст; дати докладні відповіді на запитання з певної теми з використанням нових слів; анотувати текст; перекласти текст; доповнити речення; вибрати факти, які підтверджують чи спростовують твердження, та додайте власні; складати інструкції; підготувати монолог до теми, включаючи нову лексику тощо. Ефективне практичне використання мови забезпечується набором комунікативних вправ, рольових ігор, мовних ситуацій, професійних дискусій, конкурсів, вікторин, конференцій, стимулювання інтересу студентів та їх активної творчої діяльності в оволодінні іноземної мови з орієнтацією на вирішення комунікативних професійних завдань, які передбачають мимовільне запам'ятовування лексичного матеріалу.

Формування професійно орієнтованої лексичної компетентності впливає на формування, вдосконалення та розвиток іноземної мови професійно орієнтованої комунікативної компетентності в цілому. Рівень лексичної компетентності визначається вмінням читати та розуміти професійно орієнтовану літературу та вміння професійно спілкуватися.

Методологічна типологія заснована на диференційованому підході до вибору лексичного матеріалу, який передбачає градацію труднощів у оволодінні іноземною лексикою.

Існують такі критерії відбору текстів, на основі яких формується професійно орієнтована лексична компетентність майбутніх фахівців: принцип спілкування; принцип всеосяжності; принцип труднощів; принцип доступності; принцип актуальності та інформативності; принцип послідовності та поступовості формування розуміння; принцип систематизації.

Основними критеріями відбору професійно орієнтованих текстів є: достовірність джерел; пізнання та інформативність; освітня спрямованість; логічна структура; відповідність теми.

2.2. Організація самостійної професійно орієнтованої наукової діяльності за допомогою іноземної мови

Становлення англійської мови як мови науки. Не є новиною те, що англійська на сьогоднішній день визнана однією з мов міжнародного спілкування, що надає їй додаткової ваги у багатьох сферах діяльності. Мовою міжнародного спілкування, як правило, є мова, поширена в межах певного регіону, проте англійська мова вийшла далеко за рамки даного поняття, розповсюдившись глобально і всебічно. Для отримання мовою так званого глобального статусу необхідно визнання її особливої ролі в більшості країн світу, і її відповідність функціям мови. Це, по-перше, функція основної державної мови для жителів великої кількості країн. По-друге, мова може отримати офіційний статус і набути поширення в інститутах влади, юридичній системі, рекламі, медіа та системі освіти. У цьому випадку потенційно глобальна мова може бути як «другою», віддаючи пальму першості національній мові, так і «першою», і її вивчення починається якомога раніше. При цьому іноді мова може бути єдиною офіційною або розділяти цю функцію з іншими мовами; вона так само може бути напівофіційною, будучи прийнятою в деяких сферах життя.

Третій шлях глобалізації мови пов'язаний з освітньою політикою країни, у якій, не маючи офіційного статусу, ця мова є пріоритетною при вивченні. Очевидно, що англійська мова відповідає всім вимогам, що пред'являються до глобальної мови. У першу чергу, на ній розмовляють у багатьох країнах світу, у тому числі США, Канаді, Великій Британії, Ірландії, Австралії, Новій Зеландії. По-друге, вона має статус офіційної мови в Гані, Нігерії, Зімбабве, Індії, Сінгапурі та ще в сімдесяти країнах світу і, нарешті, є основною іноземною мовою, яка вивчається в більш ніж ста країнах світу. Число людей, які вільно володіють англійською мовою, для яких вона не є рідною, постійно зростає, складаючи на сьогодні приблизно 1,5 мільярда осіб. Таким чином, можна сказати,

що англійська мова вже пройшла всі три етапи глобалізації.

Зважаючи на сучасну політику України в напрямі інтеграції у світовий простір, подібні прогресивні процеси неможливі без використання мови міжнародного спілкування, адже вона просто необхідна для розвитку правового, економічного, політичного і морального співіснування між народами, їх взаєморозуміння та співробітництва. На нашу думку, однією зі сфер, що виходить на перший план у подібних інтеграційних процесах, є наукова сфера, і оскільки англійська мова також є неофіційно мовою науки сучасного суспільства, вважаємо за доцільне присвятити увагу саме професійно орієнтованій науковій діяльності, що реалізується за допомогою англійської мови.

Оволодіння англійською мовою науковими колами громадян України стимулюватиме імплементацію в українське суспільство світових досягнень правової, правоохоронної, політичної і моральної культури, що конче необхідно для модернізації суспільного життя людей в Україні. Держава створює достатньо умов для оволодіння її громадянами англійською мовою в межах, визначених певними стандартами, зокрема згідно з Концепцією розвитку англійської мови в університетах МОН, обов'язково доктори філософії з академічним компонентом незалежно від спеціальності, мусять засвоїти іноземну мову на рівні B2; пріоритетність у конкурсах на заняття вакансій в державних органах для осіб, які не лише володіють державною мовою, а й успішно склали іспит з англійської мови та використання її у роботі як підстава для просування по службі.

Слід зазначити, що подібне високе положення на наукових теренах англійська мова отримала досить нещодавно. В античні часи і до розпаду Римської імперії головною мовою літератури, філософії і науки була давньогрецька. Багато визначних філософів тих часів (Сократ, Платон, Архімед, Есхіл) писали свої праці саме давньогрецькою, яка пізніше була заміщена на латинську, чие верховенство закріпилося в роботах середньовічних філософів, богословів і вчених епохи Відродження (Августин, Фома Аквінський, Григорій Великий, Тертуліан), а переклади праць арабських авторів на латинську сприяли відродженню вченості в Європі. Латинська мова, хоч і не була поширена у повсякденному спілкуванні, уважалася мовою освічених еліт, здатних пов'язати

вчених Заходу і Сходу.

У розпал наукової революції XVII ст. вчені вперше стали публікувати роботи мовах своїх країн. Так, італійський фізик, математик, астроном і філософ Галілео Галілей видавав свої головні трактати на італійській, чим заслужив заступництво серед впливових співвітчизників. А англійський учений Ісаак Ньютон написав трактат «Оптика» англійською, текст якого лише потім був перекладений латинською мовою. До кінця XVIII ст. роботи з хімії, фізики, фізіології і ботаніки стали з'являтися частіше англійською, французькою, німецькою та деяких інших європейських мовах. Однак до першої третини XIX ст. залишалися вчені, які вважали за доцільніше писати латинською, наприклад німецький математик Карл Фрідріх Гаус. У середині XIX ст. коло наукових мов звузилося до трьох основних – англійської, французької та німецької.

Одночасно з розквітом індустріалізації Європу охопив націоналізм, який виражався у культивуванні місцевих мов, зокрема став помітним вплив угорської, чеської, італійської, польської та інших мов на літературу, однак у науці вплив отримала додатково лише російська мову завдяки таким вченим, як Дмитро Менделєєв, Софія Ковалевська, Олександр Попов та іншим. У цей час зародилася ідея створення есперанто – універсальної мови, якою могли б користуватися як вчені, так і дипломати. Не дивлячись на безперечні переваги впровадження подібної ідеї, незабаром вона була визнана утопічною.

Після закінчення Першої світової світ охопило германофобство, яке вплинуло і на наукові кола. Зокрема у вищих навчальних закладах, новостворених міжнародних інститутах та інших наукових установах доступ особам німецького походження був закритий, що змусило німецьких вчених та інтелектуалів публікувати праці німецькою мовою відокремлено від інших європейських країн, які віддавали перевагу французькій і англійській мовам. Деякі представники німецької еліти, такі як Альберт Ейнштейн, емігрували до США, де також публікувалися англійською.

З іншого боку, після вступу США у війну в 23 штатах німецьку мову, на якій розмовляла значна частина населення, оголосили поза законом, і хоча в 1923 р. Верховний суд США скасував ці закони, вони визначили ставлення до німецької мови на багато років уперед

і американці, підкріплені у своїх ставленнях ізоляціонізмом, не вважали, що публікації німецькою або французькою варті їх уваги. Отже, ціле покоління американських вчених було виховане в умовах вкрай обмеженого впливу іншомовної наукового середовища, при цьому заявивши себе новим лідером світової наукової думки. Так з'явилося нове співтовариство вчених, які не володіли іноземними мовами, проте орієнтувалися в англомовній науковій літературі і не відчували потреби в знанні будь-якої іншої, вважаючи, що все скільки-небудь істотне з точки зору сучасної науки відбувалося в її англомовній частині.

До кінця Другої світової війни сформувалася самодостатня спільнота, америкоцентрична в територіальному відношенні і, отже, англоцентрична у мовному. Безперечними свідченнями затвердження цієї нової реальності служать самі наукові терміни. Можна припустити, що той факт, що в німецькій мові запозичені наукові терміни виникали в результаті перекладу з інших мов, на відміну від англійської і французької, куди вони переходили без суттєвих змін, може пояснюватися історією цих передових країн: Велика Британія і Франція були старими колоніальними державами та їхні мови інкорпоровали чимало слів із мов підконтрольних територій – на відміну від Німеччини, яка не була активним учасником колоніального поділу світу. Характерно, що сьогодні нові слова – такі як «онлайн», «мікрочіп» тощо – уже не перекладають, а беруть з англійської, іноді пристосовуючи до фонетики рідної мови.

Після Другої світової війни науковий світ стали завойовувати радянські вчені та інженери, завдяки яким в 50-60 роки чверть світових наукових робіт видавалися російською, а 60% - англійською. Але в роки Холодної війни публікації російською стали сприймати як політичні заяви, тому до 70-х років поширення російськомовних наукових праць скоротилося. А до початку 80-х англійська мова стала займати більше 80% світових публікацій в галузі наук. Остаточну же перемогу англійська мова завоювала після появи і поширення інтернету.

Англійська мова як посередник в глобальному просторі вищої освіти і науки. Роль англійської мови у сфері вищої освіти на світовій арені, безперечно, визначна – це ключ до академічного співробітництва за допомогою дослідницької активності, подій,

зв'язків як всередині закладів освіти, так і між ними. Положення англійської мови як основної мови вищої освіти частіше оцінюється скоріше позитивно, ніж негативно. Якщо це положення й зміниться, на думку більшості вчених, місце англійського займе одна інша, а не декілька, як було ще зовсім нещодавно, у XX ст. Особи, які володіють англійською мовою, мають більш вигідне становище серед колег-науковців саме через можливість безбар'єрного спілкування, отримання актуальної своєчасної інформації з першоджерел. Абсолютна більшість провідних вищих навчальних закладів у Китаї, Латинській Америці чи Європі публікує результати своїх досліджень англійською мовою. Видання, які друкуються місцевими мовами, мають тенденцію вважатися менш престижними. Можна зробити припущення, що в найближчому майбутньому англійська мова залишиться домінуючою мовою в академічному середовищі, оскільки приймається до уваги також і вплив Сполучених Штатів Америки чи Великої Британії на інші держави з точки зору політичної, економічної та освітньої сфер. Безсумнівно, їх академічні інфраструктури, наприклад бібліотеки і друківані ресурси, поза конкуренцією в теперішній час.

Не треба недооцінювати вплив країн, які швидко розвиваються, наприклад Китай або Індія, але економічні процеси не визначають повною мірою наукові або лінгвістичні. Наприклад, Японія була однією з найбільших впливових економічних держав два десятиліття тому, але японська мова не стала мовою науки і вищої освіти в міжнародному масштабі. Що стосується Китаю, то не дивлячись на те, що ця країна стає однією з найсильніших з позиції економіки держав, у плані мови подолати доведеться багато. Тонові варіації і складність мовлення, на наш погляд, завжди будуть перешкодою на шляху до вивчення китайської. І хоча не існує понять «складна» та «проста» мова, важливо враховувати те, скільки часу у середньому витрачається на оволодіння тією чи іншою мовою. Саме цей критерій є одним з найбільш визначаючих для можливості присвоєння мові статусу домінуючої в науковому середовищі. Крім того, має значення і те, наскільки ефективною є мова в різних академічних контактах по всьому світу. Тонічний характер китайської мови і складна система письма можуть виявитися непереборною перешкодою для людей, чия система рідної мови значно відрізняється від тонічної, у той час як система

англійської мови є зрозумілою і подібною до великої кількості інших, що робить її вивчення і подальше спілкування в наукових колах більш легким і ефективним.

Дослідники використовують англійську мову як для вирішення складних завдань в межах однієї інституції, так і для обміну досвідом між колегами, що знаходяться в різних точках земної кулі; найповажніші видання виходять також англійською. Це, без сумніву, приносить результати, але одночасно створює певні труднощі для тих, хто народився за межами англомовних країн. Австралійські дослідники А. Хаттнер-Корос і Ш. Перера на прикладі CSIRO (Державне об'єднання наукових і прикладних досліджень) – найбільшої австралійської наукової державної установи – дослідили вплив даного фактору на спілкування серед вчених, опитавши понад 6,5 тис. осіб. Учені, які не зараховують себе до англомовної мовної спільноти, мали відповісти на низку питань, наприклад: «Наскільки важко займатися дослідженнями в умовах іншого мовного середовища?», «Які переваги дає вам використання англійської в науці?» та інші. Усі опитувані зійшлися в тому, що без англійської мови наука існувати не може. Справа в тому, що для багатьох понять просто немає еквівалентів в інших мовах. І якщо в галузях, далеких від науки, такі випадки здаються рідкісними, то в юриспруденції або комп'ютерних науках англомовна термінологія – це реальність, адже респонденти змушені використовувати її, навіть спілкуючись з колегами рідною мовою.

Результати своїх досліджень учені, як правило, представляють на семінарах і конференціях. Донести в повній мірі ідею своїм виступом, використовуючи чужу мову, – складне завдання, але, як зазначила частина респондентів, навіть підготувавшись і вивчивши текст напам'ять, у кінці презентації неминуче стикаєшся з необхідністю відповідати на запитання і формулювати думку, із чим далеко не всі можуть впоратися. Іноземці на конференціях в Великій Британії, США, тощо особливо різко відчують цю проблему, адже вони оточені носіями мови і постійно відчують, що не можуть так само ясно виражатися, як і навколишні, які народилися в англомовних країнах.

Статті в наукові журнали теж доводиться писати найчастіше саме англійською. Звичайно, існують і видання на інших мовах, але

публікуватися в них, як правило, менш престижно. У цьому випадку велику роль відіграє і кар'єрний інтерес: стаття повинна підвищувати індекс цитованості вченого, а щоб її змогли процитувати більше вчених, її повинні в першу чергу мати змогу прочитати досить багато людей.

Деякі вчені, незважаючи на великий досвід у своїй галузі, свої роботи відправляють англомовним колегам на перевірку, щоб вони подивилися, наскільки коректно і грамотно викладено матеріал, та можна зробити висновок, що навіть повне занурення в мовне середовище не дозволяє людям остаточно подолати мовний бар'єр. І навпаки, у більшості дослідників англійська мова не викликає труднощів, їм простіше говорити англійською, ніж рідною, тому що вони читають наукову літературу виключно англійською і знайомі лише з англійською термінологією. Часом їм навіть стає важко підібрати підходяще слово рідною мовою, якщо необхідно написати статтю в неангломовний журнал. Також в англійській мови відносно проста граматики, тому, щоб писати наукові статті, досить вивчити лексику наукового стилю. Потрібно також урахувати, що багато читачів наукових статей також не володіють англійською на рівні рідної мови, тому неминучі граматичні неточності не буде помічено. Отже, писати рідною мовою має сенс тільки в рамках просвітницької, науково-популярної діяльності, а не наукової.

Мова країни, яка активно займається розробками, визначає набір нових термінів, які використовуються в галузі дослідження, і спроба передати їх значення рідною мовою вченого часто призводить до складнощів або породжує необхідність у транслітерації існуючого терміна. І цей термін стає ще менш зрозумілим при такому перенесенні з мови в мову, оскільки втрачається його прив'язка до інших слів мови.

Вітчизняні вчені вважають, що англійська мова здається їм набагато більш лаконічною, ніж українська. За спостереженнями, текст українською мовою в середньому в 1,5 рази більше, ніж такий же текст англійською. У своїй статті Хаттнер-Корос і Перера вказують, що деякі неангломовні вчені не можуть до кінця виразити себе в публікації, оскільки їхня мова багатша і в ній більше трактувань термінів, ніж в англійській. Тут потрібно згадати, що науковий стиль не любить багатозначних термінів, тому що це породжує двозначність.

Як стає зрозумілим і кризь призму історичну і суто практичну, англійська мова обрана як найбільш ефективна й легка в використанні. У порівнянні, існує думка, що, наприклад, японська мова погано підходить для написання наукових статей, оскільки в ній велике значення має ієрархічне положення людини, що говорить і ввічливість, яка покладена для конкретної дистанції між автором і слухачем, що зовсім неважливо для науки. Є також міркування про те, що німецька зручна для філософії, оскільки там легко конструювати нові поняття шляхом об'єднання старих. Факт того, що різні мови відрізняються за їх інструментарієм для опису світу, дійсно має право на існування. Однак обговорення такого питання здається більш відповідним для філософів мови і філософів науки.

Діяльність ученого в багатьох випадках пов'язана з необхідністю глибокої зосередженості на дослідженнях за спеціальністю. Часто такі дослідження не пов'язані з вивченням особливостей тих чи інших іноземних мов. Необхідність значної зосередженості і самовіддачі в наукових дослідженнях часто не дозволяє вченому в широкому обсязі вивчити англійську мову. Тим більше, результати наукових досліджень є значно ціннішими, ніж вдосконалення навичок володіння англійською мовою. Тому у вченого, якому необхідно в таких умовах користуватися англійською мовою, твориться своєрідний варіант «спрощеної» англійської мови, особливо якщо мова необхідна йому для активного застосування (написання статей і доповідей, наукова і ділова переписка, а також усне спілкування з колегами і усна презентація результатів досліджень – найчастіше у формі доповідей на міжнародних наукових конференціях).

Велике значення для таких вчених має вміння, володіючи обмеженою кількістю мовних засобів, передавати в достатній для розуміння формі зміст своїх повідомлень англійською мовою. Для цього вченому необхідно, як правило, володіння основною термінологією своєї спеціальності англійською мовою, а також найбільш поширеними, великою мірою однозначними і універсальними лексичними і синтаксичними засобами, що дозволяє передавати свої ідеї англійською. До активного володіння англійською мовою в таких випадках може відноситися й уміння знаходити найбільш доступні і нескладні способи передачі

англійською мовою ідей і висловлювань, створених рідною мовою вченого. Це можуть бути оптимальні прийоми перекладу або деякі стійкі штампи (кліше), особливо для тих випадків, коли висловлювання рідною мовою вченого не може бути перекладено дослівно і потребує значних трансформацій. Таким чином, у вчених різних країн для задоволення потреби в комунікації англійською мовою і при недостатніх умовах для повного оволодіння англійською мовою формується своєрідний «спрощений» варіант англійської мови, для якого можуть бути характерні необхідна для відповідних областей досліджень термінологія, найбільш універсальні лексичні та синтаксичні засоби, а також мовні форми, близькі за своєю будовою до структур рідної мови. Не слід абсолютизувати такий «спрощений варіант» оскільки цей мінімум, як правило, доповнюється тими аспектами мови, які вчений опанував завдяки своїм індивідуальним здібностям і можливостям. Але все ж такий «спрощений» варіант дозволяє вченим різних країн часто більшою мірою розуміти один одного, ніж іноді висловлювання носіїв мови, що володіють більш широким запасом мовних засобів, але захоплюються складними формами. Крім того, у мові науки існують проблеми, пов'язані з так званою «псевдонауковою мовою», для якої характерним є перевантаженість малозрозумілими або навіть недоречними в конкретних випадках термінами та словами, громіздкими синтаксичними конструкціями, що створює труднощі в сприйнятті навіть для представників даної спеціалізації і носіїв мови, не кажучи вже про вчених, для яких англійська мова не є рідною, і які в силу різних причин не мали можливості досконало її оволодіти.

Мова наукових публікацій. Активність публікації є важливим критерієм оцінки досягнень в області науки. Вона реалізується у вигляді статей у наукових рецензованих журналах, матеріалів конференцій, книг, комерційних патентів і дедалі частіше – академічних блогів і онлайн сховищ даних. У науковому суспільстві вже давно виникла величезна потреба в каталогізації світової наукової літератури, а також у визначенні та ранжируванні наукових публікацій за рівнем їх якості. Цей інтерес привів до появи бібліометрії як важливої статистичної дисципліни і використання бібліометричних метрик як показників ефективності роботи окремих вчених і наукових колективів. Імпакт-фактор є

встановленим засобом вимірювання рейтингу і цитування рецензованих журналів. Велика кількість нових метрик і систем вимірювання рівня впливовості наукових журналів постійно тестується розробниками.

Метрики розраховуються у світовому масштабі і охоплюють всі наукові публікації, при цьому автори, статті та журнали, широко представлені в просторі мережі Інтернет, отримують більше шансів бути процитованими. Система метрик стає все більш заплутаною, так як різні системи, включаючи Web of Science, Scopus і Google Scholar оцінюють наукову інформацію, використовуючи різні критерії і вихідні дані. Бібліометрія все ж є недосконалою наукою, так як ґрунтується на принципі обліку цитування (посилань на інші статті). Вона не здатна всеосяжно оцінити вплив статті або публікації на життя суспільства і читачів журналів. Достатньо нова дисципліна – альтметрика – намагається виробити непрямі показники такого впливу, наприклад, за допомогою оцінювання рівня висвітлення окремої теми або статті в засобах масових комунікацій і соціальних мережах. Так чи інакше, бібліометричні показники стали ключовими індикаторами академічного успіху або невдачі в багатьох міжнародних організаціях і спільнотах, тому вчені, журнали і наукові установи змушені докладати зусилля, щоб поліпшити свій публікаційний рейтинг. Цю мету можна досягти або за допомогою отримання вагомих наукових результатів, або за допомогою шахрайських маніпуляцій з системами цитування.

Очевидно, що і рівень цитування окремої статті або журналу в міжнародному масштабі, і рівень застосування результатів опублікованого дослідження на практиці залежить від того, наскільки доступно викладено зміст роботи. Іншими словами, читач повинен розуміти мову автора. У світовій науковій спільноті потреба в отриманні взаєморозуміння робить необхідним розповсюдження спільної мови всюди, де можливо.

База даних Scopus розробляється і розвивається як комерційно життєздатна і визнана на міжнародному рівні система цитування наукової інформації. В основі функціонування даної системи лежить принцип суворої перевірки якості наукових відомостей. Користуючись даними, представленими Scopus, університети і корпорації можуть заміряти «валовий інтелектуальний продукт» наукових підрозділів, а також порівнювати наукову ефективність

різних країн та університетів. У Великій Британії дані Scopus входять в національні звіти «Програми оцінки наукових досягнень»(REF) університетів за кожні 5 років. У системі Scopus представлена докладна інформація про зміст і цитування більш ніж 22,7 тис. журналів, 66 млн. записів наукових публікацій і 138 тис. книг, виданих за останні кілька десятиліть. Крім того, існує величезна кількість наукових журналів, які публікуються по всьому світу, але (поки) не індексуються в базі Scopus; за деякими оцінками, близько 80 тис. наукових журналів узагалі поки не представлені в основних базах цитування, причому це число продовжує рости.

В останнє десятиліття спостерігається стрімке зростання журналів відкритого доступу і платних публікацій. Багато світових наукових журналів публікуються не англійською мовою і не використовують латинський алфавіт. Якщо не буде вжито відповідних заходів, щоб «інтернаціоналізувати» доступ до наукової інформації, Scopus ризикує стати місцем, де розміщується величезна кількість інформаційних блоків у журналах різними мовами, з обмеженими внутрішніми посиланнями. Для вирішення цієї проблеми Scopus прийняв рішення підтримувати всі журнали, які прагнуть шляхом індексації в Scopus розширити свою міжнародну читачку аудиторію. Практично, це означає, що таким журналам слід:

- використовувати назви і заголовки, які максимально повно передають інформацію про джерела і зміст журналу англійською мовою;
- публікувати інформативні анотації англійською мовою;
- мати якісний англомовний сайт журналу.

Журнали, редакції яких, крім вищезазначеного, роблять вибір на користь публікації контенту повністю англійською мовою, з більшою часткою ймовірності досягають міжнародного впливу, широкої читачкої аудиторії і високого рівня цитування.

Необхідно визнати, що одночасна публікація контенту неангломовного журналу на рідній і англійській мовах вимагає додаткових витрат на якісні перекладацькі послуги, так як машинний переклад поки недостатньо вдосконалений, щоб автоматизувати цей процес. Проте, така політика, заснована на здоровому глузді і кращих спонуканнях, знаходить практичне

застосування в широких колах редакторів і видань.

Виходячи з вищевикладеного, редактори і видання повинні зробити стратегічний вибір на користь того, чи залишатися їх журналу на локальному, національному або регіональному рівні, або отримати доступ до міжнародної аудиторії за допомогою одночасної публікації контенту рідною та англійською мовами.

Внесок українських вчених у науку цінується у всьому світі і заслуговує на те, щоб залучити ширшу міжнародну читацьку аудиторію. Публікації англійською мовою можуть сприяти досягненню цієї мети, а пряма конкуренція між вітчизняними і кращими англомовними журналами у всіх країнах, у всіх областях науки і однією загальною мовою буде в цілому сприяти підвищенню наукових стандартів.

Формування умінь професійно орієнтованої науково-дослідної роботи. Пріоритетним напрямком розвитку сучасної вищої освіти є не лише підготовка кваліфікованого фахівця, який має досконалі фактичні знання в юриспруденції і сфері правоохоронної діяльності, але й формування творчої особистості, яка здатна самостійно і цілеспрямовано розвиватися і критично мислити. Відомо, що особистість людини формується під час її діяльності. Основним видом діяльності здобувачів освіти є навчання, основою якого є оволодіння методикою наукового пізнання, ознайомлення з передовим науковим досвідом, формування дослідницьких умінь.

Саме тому особливого значення набуває науково-дослідна робота студентів, яка є проміжною ланкою між навчальною діяльністю і самостійним науковим дослідженням і вирішує ряд виховних завдань, оскільки формує у здобувачів освіти активне ставлення до навчання та самостійної професійної діяльності, професійні ціннісні орієнтації, стимулює до творчого пошуку, є засобом підвищення їх рівня знань та самореалізації. На всіх освітніх рівнях в Одеському державному університеті внутрішніх справ здобувачу освіти надається можливість розвивати науковий напрям освіти, беручи участь в конференціях, круглих столах, дебатах, що постійно організовуються закладом освіти, але на третьому освітньому рівні цей елемент є одним з найбільш значущих. Кафедрою заохочуються курсанти, студенти, слухачі, аспіранти і ад'юнкти до участі в указаних заходах, що відображається, у тому числі у додаткових десяти балах до

загальної оцінки з предмету за відповідний семестр.

Метою, яку ставить кафедра у напрямку наукової роботи здобувачів освіти є перехід від засвоєння готових знань до оволодіння методами отримання нових знань, надбання навичок самостійного аналізу професійно зорієнтованих проблем з використанням наукових методик. Іноземна мова є не лише предметом і об'єктом вивчення, але і засобом навчання, а звідси має великі можливості для формування умінь ведення науково-дослідної роботи. Як було зазначено раніше, багато дослідників знайомляться із досягненнями своїх іноземних колег і публікують результати своїх досліджень іноземними мовами. Це сприяє розвитку професійної комунікативної компетенції та вдосконаленню мовленнєвих навичок студентів закладів вищої освіти.

Науково-дослідна робота студентів під керівництвом науково-педагогічного складу кафедри дозволяє виявити індивідуальність, творчі здібності, готовність до самореалізації особистості, а також забезпечує формування інтелектуальної активності, яка є важливим компонентом професійної компетентності фахівця. Науково-дослідна робота студентів – це виконання студентами робіт дослідницького характеру, які пов'язані з науковим пошуком, проведенням досліджень, експериментів з метою перевірки гіпотез, встановлення закономірностей, розвитку особистості та системи освіти в цілому. Структура науково-дослідної роботи складається із взаємопов'язаних компонентів:

- мотив – соціально обумовлені та особистісні потреби, спрямовані на предмет дослідження;
- мета – отримання об'єктивно нового знання про реальність та формування механізму з оволодіння цим знанням;
- об'єкт – фрагмент матеріальної чи духовної дійсності, який досліджується;
- предмет – сукупність властивостей об'єкта;
- процес – послідовність дій відповідно до логіки наукового дослідження;
- продукт – об'єктивно нове знання про дійсність.

На кафедрі ведеться два типи науково-дослідної роботи здобувачів. До першого типу належить навчальна науково-дослідна робота. Ця робота організовується викладачем і спрямована на

отримання нових знань, формування навичок і умінь з іноземної мови та фахових дисциплін. Здобувачі оволодівають навичками опрацьовувати наукову літературу іноземною мовою, відбирати та аналізувати необхідну інформацію. Формами навчальної науково-дослідної роботи, які застосовуються найчастіше, є реферування наукових видань, виступи з доповідями і повідомленнями на семінарських і практичних заняттях.

До другого типу науково-дослідної роботи ми відносимо виконання пошукових робіт у позанавчальний час. Уважають, що ця форма науково-дослідної роботи найбільш ефективно розвиває дослідницькі та наукові здібності здобувача, адже, якщо студент бажає займатися проблемами певної дисципліни за рахунок власного часу, то зникає проблема мотивації здобувача викладачем. Науково-педагогічний склад кафедри ставить а метою досягти того рівня розвитку, коли зі здобувачем можна працювати не як з учнем, а як з молодшим колегою. Тобто студент стає джерелом інформації, він прагне бути обізнаним у змінах, нових тенденціях і підходах в обраній ним сфері, а головне – процес осмислення науки триває і за межами вищого навчального закладу. До основних форм науково-дослідної роботи, що виконується під керівництвом педагогів кафедри в позааудиторний час, відносимо предметні гуртки «Fascinating English» та «Die Moderne Deutsche Sprache», а також участь у наукових та науково-практичних конференціях, олімпіадах, круглих столах і різноманітних конкурсах. На засіданнях гуртків здобувачі вищої освіти поглиблюють свої знання з іноземної мови, готують доповіді, тези та презентації для виступів на конференціях, круглих столах, інших наукових заходах, використовують наукові розвідки іноземними мовами в написанні фахових курсових та дипломних робіт.

У рамках Тижня англійської мови, який проходив в університеті 19-23 квітня 2021 року, кафедрою була проведена науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку комунікації в професійній діяльності правоохоронних органів», присвячена Міжнародному дню англійської мови в ООН. Конференція проходила за такими напрямками: актуальні питання англійської термінології, ділова комунікація іноземною мовою, розвиток мови у сучасних реаліях. У заході за сприяння науково-педагогічного складу кафедри брали активну участь усі факультети університету і

представники усіх рівнів освіти. Дивлячись на позитивний досвід і відгуки здобувачів освіти, подібні конференції планується проводити і у майбутньому.

На нашу думку, іноземна мова є дієвим засобом формування в готовності студентів до науково-дослідної діяльності. Адже 80% сучасної наукової літератури публікується іноземними мовами, зокрема англійською. Тому саме за допомогою іноземної мови науковець може самостійно створювати простір для самовираження, становлення індивідуальних інтересів. Це стає можливим, якщо:

- реалізуються можливості іноземної мови для формування у здобувачів пізнавального інтересу, самостійності, творчої активності, прагнення оволодіти науково-дослідницькими вміннями та навичками, які є основними складовими науково-дослідної роботи. Під час практичних викладацький склад всіляко заохочує здобувачів до самостійного пошуку інформації, поглиблення знань, вирішення практичних задач, у тому числі під час професійних дебатів та рольових ігор професійного спрямування;

- забезпечується мотивування науково-дослідної роботи студентів шляхом структуризації та спрямованого відбору навчального матеріалу для організації відносин викладача та здобувача, основаних на довірі, рівноправного партнерства, діалогу. Так, під час навчання використовуються у тому числі підручники, посібники і довідники Великої Британії, США, Німеччини, у яких обов'язковим елементом навчання є самостійна дослідницька робота, яка дозволить поглибити знання відповідного розділу;

- активізується науково-дослідна робота засобами іноземної мови, що залучають здобувачів до активної розумової діяльності, спрямованої на поглиблення знань про наукове дослідження, на розвиток логічних форм мислення (аналізу, синтезу, порівняння, і т. ін.), набуття первинного досвіду науково-дослідної роботи. Широке використання має методика порівняльного навчання, при якому те чи інше професійне поняття, явище розглядається у порівнянні з іноземним досвідом. Наприклад, одним з завдань курсу є проведення статистичного аналізу, для якого здобувач має самостійно знайти, систематизувати і далі проаналізувати і порівняти показники кримінальної активності різних країн світу, які відрізняються за географічними, економічними і іншими

показниками;

- залучення студентів до діяльності з оволодіння науково-дослідницькими вміннями та навичками відбувається на основі поєднання навчання іноземних мов та професійних дисциплін. Так, програма курсу іноземна мова професійного спрямування на всіх освітніх рівнях розроблена таким чином, щоб відповідати професійній зорієнтованості здобувача, залежно від обраної ним майбутньої спеціальності.

Варто пам'ятати, що іноземна мова як предмет має свою специфіку, яка вимагає від здобувачів активної розумової діяльності, уваги, здатності осмислювати абстрактні поняття, вміння проводити аналогії, робити узагальнення. Крім того, практичне володіння мовою є першочерговим, що передбачає формування у студентів достатнього рівня іншомовної комунікативної компетенції, що дозволить їм використовувати мову і для вирішення професійних задач, і з метою самоосвіти, отримання нових знань з іноземної мови та фахових дисциплін, формування навчально-дослідницьких умінь, стимулювання в студентів зацікавленості до дослідної роботи.

Навчально-дослідницькі вміння розглядають як здатність свідомо виконувати навчально-дослідні дії (спостереження, смислове сприйняття інформації, інтерпретація інформації, порівняння, аналіз, синтез, складання плану, виділення фактів, формулювання положень, підготовка реферату, статті, доповіді, тощо). Ці вміння формуються у здобувачів у ході вивчення іноземної мови на основі наявних у них знань, навичок і умінь з іноземної мови і спеціальних дисциплін.

Розрізняють три групи науково-дослідницьких умінь:

- інформаційно-рецептивні вміння – це вміння отримувати та узагальнювати інформацію і дані з проблеми, логічно осмислювати матеріал, виокремлюючи в ньому головне, вміння систематизувати і класифікувати явища, критично аналізувати текстовий матеріал і виводити конкретний зміст із загальних положень, вміння інтерпретувати, здійснювати біографічний пошук, працювати із науковою літературою;

- інтелектуально-дослідницькі вміння – це вміння аналізувати, співвідносити і порівнювати факти, концепції, точки зору, вміння формулювати проблему дослідження і пропонувати гіпотезу,

вибудовувати свій умовивід та аргументувати його;

- продуктивні вміння — це вміння проводити самостійні спостереження, фіксувати та обробляти їх результати, уміння захищати результати дослідження у ході виступу, писати статтю, брати участь у групових обговореннях.

Одним з завдань науково-педагогічного складу кафедри є, безсумнівно, формуються у здобувачів указаних вище умінь у ході виконання завдань на практичних заняттях з іноземної мови, на основі наявних у них знань, навичок і умінь з іноземної мови і спеціальних дисциплін, а також координація їх розвитку під час самостійної роботи. Головним чином ці завдання включають вправи на формування умінь читання (оглядового, пошукового, з повним розумінням тексту) і говоріння. Важливо, щоб навчальні завдання мали різний рівень складності і відповідали принципу доступності та посиленості навчального матеріалу, оскільки диференціація і поступове ускладнення створюють умови для поступового й якісного формування дослідницько-рефлексивних умінь студентів, розвитку пізнавальної діяльності, стимулювання навчальної і науково-дослідної мотивації. Для актуалізації індивідуального досвіду здобувачів завдання надаються професійно спрямовані, але при цьому ті, що відображають специфіку іноземної мови.

Формування науково-дослідницьких умінь студентів у ході вивчення іноземної мови відбувається у три етапи. Перший етап охоплює систему вправ за різними рівнями складності, що розвивають усне та писемне мовлення, шляхом поступового накопичення знань про можливості мови. Основним завданням розвитку професійного іншомовного мовлення на цьому етапі є формування інформаційно-рецептивних умінь та власного активного і пасивного лексичного запасу, який буде реалізовуватися у майбутньому науковому дискурсі. Прикладами вправ можуть бути: прочитайте текст та визначте лексику професійного спрямування; працюючи з довідниками, з'ясуйте семантику виділених термінів та понять; знайдіть у тексті слова/вирази схожі або протилежні за значенням; поясніть термін іноземною мовою; поєднайте термін з його дефініцією; прочитайте лист/уривок тексту і визначте стилі мовлення (науковий, офіційний, розмовний) тощо.

На другому етапі формуються інтелектуально-дослідницькі

вміння. Упроваджується система вправ, які розвивають грамотність здобувача і містять елементи пошуку й логічного дослідження результатів. Адже рівень сформованості іншомовної мовленнєвої компетентності визначатиме вміння студента чітко та аргументовано доводити свої думки, обґрунтовувати їх фактичним матеріалом та розробляти власні концепції або ж апробувати наукові гіпотези та в доступній формі викладати їх письмово. Тому на цьому етапі здобувачі виконують конструктивні, проблемно-пошукові та творчі вправи, що активізують їх розумову діяльність, сприяють індивідуальності і варіативності виконання завдань. Прикладами таких вправ є: перефразуйте вираз користуючись підказкою/іншими мовними засобами; прочитайте заголовок і висловіть здогад про проблему, яка буде обговорена у тексті; подивіться на виділені слова у тексті і висловіть здогад про що він; прочитайте текст і визначте його головну думку (висловіть своє ставлення до неї); складіть (короткий/розгорнутий) план прочитаного тексту; прочитайте думки кількох авторів/дослідників з досліджуваної проблеми і визначте подібне і відмінне між ними; складіть твір-роздум на основі запропонованих понять.

Третій етап зосереджено на формуванні і розвитку саме продуктивних дослідницьких умінь. Серед завдань пропонуються такі: підготуйте доповідь з досліджуваної проблеми; заповніть анкету; напишіть листа/анотацію/статтю тощо. На заняттях також створюються проблемні рольові ігри та застосовується проектна методика навчання. На другому і третьому освітніх рівнях організовується колективне обговорення статей, анотацій та рефератів, оскільки це розвиває критичність і самокритичність здобувачів, вміння спілкуватися з викладачем та іншими студентами на науковому рівні, моделює поведінку у конкретній ситуації, формує уміння аргументовано доводити власні думки, максимально використовуючи мовні можливості іноземної мови, сприяють розвитку зв'язного мовлення.

Професійно орієнтована науково-дослідна робота – це одна з ефективних форм навчального процесу, яка поєднує навчання та практику, і відіграє важливу роль у підготовці сучасного фахівця. Іноземна мова може ефективно реалізувати цілі науково-дослідної роботи здобувачів, оскільки її зв'язок з професійними дисциплінами сприяє їх мотивації до навчальної діяльності. Застосування різних

видів вправ формує не лише іншомовну комунікативну компетенцію, але реалізує ефективний механізм здійснення науково-дослідної роботи. Заняття з іноземної мови будуються таким чином, щоб відбувався послідовний перехід від простого до складного, від рецепції до продукування. Коли студенти певною мірою оволодіють новою лексикою, відбувається перехід до аналізу конкретних ситуацій чи проблемної дискусії. Добір навчального матеріалу при вивченні іноземної мови з орієнтацією на загальнолюдські, професійні цілі і цінності студентів забезпечує стимулювання науково-пізнавальної діяльності. Новизна матеріалу, опора на наявні знання й індивідуальний досвід сприяють мотивації здобувачів, їх усвідомленню практичної значущості навчального матеріалу, який можна представляти автентичними текстами іноземною мовою, у тому числі з періодичних наукових видань.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що у сучасних реаліях, як для студента початкових курсів, так і для досвідченого фахівця з юриспруденції чи правоохоронної діяльності, який має намір залишити свій внесок у науковій спільноті, вивчення іноземної мови професійного спрямування, за сприяння викладацького складу кафедри, має прикладний характер і вагомий вплив для досягнення поставленої мети.

2.3. Організація самостійної роботи студентів із використанням інформаційно-комунікативних технологій

Предмет «Іноземна мова» у ЗВО робить внесок у формування професійних компетенцій майбутнього працівника правоохоронних органів за умови, якщо у здобувачів освіти буде сформовано професійно орієнтовану іншомовну комунікативну компетенцію, складовою якої є мовна (лінгвістична) компетенція.

Мовна компетенція, яка відповідає за освоєння здобувачами освіти нових мовних засобів відповідно до тем, сфер та ситуацій спілкування, відібраних з урахуванням специфіки ЗВО, необхідна їм не тільки для спілкування на побутовому рівні, а й для вивчення наукової інформації, вітчизняного та зарубіжного досвіду з тематики дослідження у юриспруденції, одержуючи їх із різних

джерел, зокрема під час роботи з інформацією у глобальних комп'ютерних мережах.

Аналіз робіт, у центрі уваги яких є мовна компетенція, показав, що здебільшого дослідження ведеться з погляду викладача, щоб створити ефективну методику формування мовної компетенції, відповідаючи на запитання, які засоби, методи, прийоми, технології та організаційні форми забезпечать ефективність його навчальної діяльності.

У зв'язку з упровадженням в освітній процес особистісно-діяльнісного підходу постала необхідність, з одного боку, вивести на перший план організаторську функцію викладача, а з іншого – поглянути на навчальний процес із позиції студента, щоб допомогти йому стати активним суб'єктом цього процесу, який бажає і є здатним узяти участь у засвоєнні мовної компетенції. Це важливо в умовах немовного закладу освіти, яким є ОДУВС. Погіршує це становище і той факт, що рівень засвоєння мовного компонента іншомовної комунікативної компетенції, набутий учнями в загальноосвітній школі, у більшості першокурсників невисокий.

Звернення до психолого-педагогічної теорії навчальної діяльності та її методичної інтерпретації стосовно організації навчальної діяльності школярів з оволодіння іншомовним спілкуванням допомогли виявити умови, за яких студент може стати суб'єктом навчальної діяльності з набуття мовної компетенції.

Першою такою умовою є усвідомлення ним того, що тільки активна, самостійна та продуктивна навчальна діяльність забезпечить успіх у набутті мовної компетенції.

Другою умовою виступає володіння здобувачами освіти як повним набором універсальних навчальних дій, а й предметних (у разі мовних, обговорюваних мовним матеріалом іноземної мови) дій кожної фази навчальної діяльності.

При вивченні рівня сформованості навчальної діяльності першокурсників стало зрозуміло, що вони слабо володіють мовними діями, необхідними для успішного засвоєння мовного матеріалу, і універсальними навчальними діями, які лежать у їх основі. Це підтверджується психолого-педагогічними дослідженнями навчальної діяльності студентів у закладі вищої освіти.

Така ситуація свідчить про необхідність спеціальної організації

навчальної діяльності студентів, які набувають мовну компетенцію у ЗВО. Її засоби мають бути спрямовані на те, щоб забезпечити особистісну значущість нового мовного матеріалу для майбутньої професійної діяльності студентів, а також на включення сукупності навчально-мовленнєвих дій, потрібних для виконання навчально-мовленнєвого завдання, що стоїть перед ними. Крім того, щоб забезпечити правильність і точність виконання цих дій, викладачеві потрібно підібрати засоби, які дозволять йому керувати навчальною діяльністю студентів з набуття мовної компетенції.

Водночас саме питання організації навчальної діяльності студентів, зокрема і з набуття мовної компетенції, залишається недостатньо вивченим. Його вирішення на сучасному етапі розвитку освіти неможливо уявити без використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють оптимізувати процес набуття студентами мовної компетенції, тобто створити найбільш сприятливі умови з погляду часу й зусиль, витрачених для досягнення результату запланованої якості.

Мета нині полягає в педагогічному обґрунтуванні й визначенні умов організації самостійної діяльності студентів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання англійської мови.

На сьогодні практика організації самостійної роботи студентів у ЗВО не завжди відповідає належною мірою сучасним вимогам. Цей факт знаходить підтвердження в багатьох дослідженнях. Багато здобувачів вищої освіти не володіють навичками самостійної роботи й творчої інформаційної діяльності, не усвідомлюють потребу в постійній самоосвіті та професійному самовдосконаленні.

Необхідність пошуку нових підходів до організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів за сучасних умов, за яких інформаційно-комунікаційні технології є її невід'ємною частиною, постійно підштовхує до дедалі нових досліджень.

Весь процес вивчення іноземної мови має будуватися таким чином, щоб викликати в студентів інтерес до вивчення мови, до тих навчальних матеріалів, які несуть важливу й нову інформацію, для того, щоб постійно підтримувати бажання вивчати мову, щоб студент усвідомлював цю потребу. Тільки в цьому випадку ми можемо вплинути на розвиток таких якостей здобувача освіти, як воля, цілеспрямованість, організованість і наполегливість.

За сучасних умов навколишньої дійсності стає очевидним, що суспільству необхідні висококваліфіковані юристи з активною професійною та життєвою позицією, які здатні не лише адаптуватися в глобальному світі, а й займати лідируючі позиції в ньому. Процеси глобалізації, інтеграції, що відбуваються сьогодні в сучасному світі, потребують універсальних, компетентних та впевнених у собі професіоналів. Тому особливі завдання, пов'язані з формуванням майбутніх юристів, які мають як професійні, так і культурні компетенції та прагнення до саморозвитку й самовдосконалення, стоять перед сучасними викладачами. Безсумнівно, задля досягнення цієї мети не можна обмежуватися лише переглядом методологічних підходів до процесу навчання, але слід використовувати сучасні технології.

Вирішення цієї проблеми потребує, перш за все, зміни концептуальних принципів навчання, оскільки формування творчої самоідентичності навряд чи може бути здійснено традиційною передачею знань. У новій освітній парадигмі освітнього процесу самостійна робота студентів в університеті є не просто формою освітнього процесу, вона перетворюється на його невід'ємну основу. Тому розгляд сутності та змісту самостійної роботи в закладах вищої освіти, а також формування пізнавальної самостійності при навчанні студентів англійської мови є актуальною проблемою, яка потребує детального аналізу й дослідження.

Слід зауважити, що для формування творчої самостійності майбутніх юристів сьогодні розробляються моделі організації самостійної роботи студентів, що сприяють успішному вивченню англійської мови.

Нині обов'язковою вимогою 60% всіх вакансій, що є на ринку праці, є знання іноземної мови для здійснення міжнародних професійних контактів. Причому володіння мовою на традиційному рівні – «читання зі словником» – не актуальне. Сучасний фахівець повинен уміти не лише спілкуватися із закордонними партнерами, а й використовувати у своїй роботі міжнародний професійний і культурний досвід. За дослідженнями соціологів, найбільш «запитуваними» здібностями у світі є здатність до творчого розвитку й саморозвитку, здатність до прийняття творчого рішення в процесі діалогу, а це стає можливим лише при досягненні досить

високого практичного мовного рівня.

Для цього необхідно дотримання таких умов:

- чітке формулювання цілей іншомовної діяльності;
- соціальна та професійна спрямованість цієї діяльності;
- задоволеність студентів під час виконання окремих завдань;
- формування в учнів уміння творчо підходити до виконання

окремих завдань.

Отже, є достатньо підстав для виділення мовної компетенції з метою її спеціального формування та застосування мультимедійних засобів під час навчання англійської мови.

Активна участь України в житті світової спільноти, поява різних міжнародних сучасних наукових проєктів та програм об'єктивно висуває вільне володіння та практичне застосування як у повсякденній, так і в професійній діяльності хоча б однією іноземною мовою у пріоритетний напрям удосконалення освіти сучасного спеціаліста. З урахуванням особливостей розвитку комп'ютерної техніки та глобальної мережі Інтернет слід визнати, що домінуючу роль серед інших упевнено зберігає англійську мову.

Сучасним юристам крім глибоких знань зі спеціальних дисциплін необхідний досвід роботи на комп'ютері, розвинені комунікативні навички, високий рівень володіння іноземними мовами. Реалізація освітньої функції англійської мови в ОДУВС відкриває можливість майбутнім правоохоронцям отримати необхідну професійну інформацію не лише з вітчизняних, а й із зарубіжних джерел, що особливо важливо для формування їхньої професійної компетенції. Виховна функція в процесі вивчення англійської мови проявляється у формуванні в студентів патріотичного світогляду, почуття обов'язку, честі та особистої гідності, моральної самосвідомості, навичок та умінь висококультурної та дисциплінованої поведінки. Значними можливостями володіє іноземна мова і для розвитку у студентів сприйняття, пам'яті, волі, мислення тощо.

У теперішній час у зв'язку з появою нових носіїв міжнародної інформації та способів її опрацювання спеціалістам різних галузей доводиться оптимізувати за економічними та енергетичними показниками співвідношення між вітчизняними й іноземними інформаційними потоками. Завдання зазначеного типу є основою розвитку англійської діяльності випускників. Звідси випливає, що

пріоритетний напрям системи вдосконалення освіти в теперішній час пов'язаний із розробленням теоретичних і методичних основ проєктування технологій навчання, що забезпечують різнобічний розвиток англомовних комунікативних умінь і навичок самостійної роботи студентів, а також їхню здатність до швидкого та якісного опрацювання англомовної інформації. Усе це зумовлює виховання нових особистісних якостей, активних життєвих позицій, раціонального ставлення до навколишнього світу, розвиток як комунікативної компетенції, так і професійного мислення й світогляду студентів.

Виходячи з вищевикладеного, головна мета занять з англійської мови – навчити студента говорити англійською вільно й правильно. І тут нам може стати в нагоді комунікативний метод навчання іноземних мов, який нині вважається найпопулярнішим. Цей метод, як випливає з його назви, спрямований саме на можливість спілкування. Усе спілкування потрібно намагатися проводити англійською. Студенти запам'ятовують не дослівний переклад окремих слів, а значення висловів, тобто лексику асоціюють із реаліями. Це вчить їх думати не українською, а англійською мовою. Велика увага в цьому методі приділяється таким основним видам діяльності, як говоріння й аудіювання, тобто сприйняттю мови на слух, а читання та письмо відсуваються на другий план. Граматика засвоюється в процесі іншомовного спілкування: студент спочатку запам'ятовує слова, висловлювання, мовні формули і лише потім починає розбиратися, чим вони є у граматичному розумінні. Багато правил викладач пояснює за допомогою граматичних конструкцій, висловів та інших наочних посібників.

Застосовуючи комунікативний метод навчання англійської мови, ураховуються зазвичай такі принципи: мовної спрямованості, функціональності, ситуативності, новизни, особистісної орієнтації.

Отже, комплексне використання в процесі самостійної роботи всіх вищеназваних технологій стимулює особистісну, інтелектуальну активність, розвиває пізнавальні процеси, сприяє формуванню компетенцій, якими повинен володіти майбутній фахівець.

РОЗДІЛ 3.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

3.1. Педагогічні умови формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців

Соціально-економічні зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, оновлення та модернізація засобів комунікації (використання новітніх інформаційних технологій) вимагають більш високої якості навчальної підготовки студентів, удосконалення їхньої професійної підготовки. Тому навчально-методична робота викладачів повинна бути спрямована на формування у студентів та курсантів високого рівня іншомовної комунікативної компетенції; оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, культурою усного та писемного мовлення, уміннями та навичками використання мови в різних сферах та ситуаціях, тобто їхньої здатності спілкуватися іноземною мовою на міжкультурному рівні. Отже, однією з головних цілей навчання іноземної мови у ЗВО є розвиток іншомовної комунікативної компетенції – здатності та готовності здійснювати іншомовне міжособистісне та міжкультурне спілкування.

Готовність майбутніх правоохоронців до професійної діяльності – це цілісне, складне особистісне утворення, інтегративна якість особистості, що поєднує не тільки професійні знання, а й уміння, навички та якості особистості, які можуть бути сформовані за умови поєднання соціально-педагогічної, психологічної і правової підготовки в процесі спеціальної організації навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти МВС України.

Умовами ефективного формування готовності майбутніх правоохоронців до професійної діяльності є, по-перше, поетапна реалізація процесу підготовки, яка включає аудиторну (під час проведення навчальних занять: лекційних, семінарських, практичних тощо.) і поза аудиторну (під час проходження стажування на посаді) фази. По-друге, є розроблення навчально-

методичного забезпечення підготовки курсантів.

Слід зауважити, що наявна система професійної освіти правоохоронців, зокрема рядового та молодшого начальницького складу, явно недостатньо відповідає сучасним вимогам, особливо за рівнем науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу. Тому Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України «Про національну поліцію», відомчі накази та настанови передбачають реформування змісту професійної підготовки, зокрема в контексті забезпечення педагогічних умов для ефективного формування світоглядної, правової, моральної й професійної культури майбутніх правоохоронців.

Діяльність поліції належить до професій типу «людина – людина», тому її ефективність багато в чому залежить від рівня розвитку здібностей до пізнання поведінки інших людей, розуміння своїх переваг та недоліків у спілкуванні. Можна стверджувати, що комунікативний етикет посідає провідне місце в структурі професійної діяльності працівників більшості підрозділів поліції. На думку фахівців, комунікативна компетенція належить до професійно значущих якостей у діяльності персоналу різних підрозділів правоохоронних органів. Проблему формування комунікативної компетенції юристів, правників, працівників правоохоронних органів розглядали у своїх працях Л. Казміренко, О. Козієвська, М. Славінська, Д. Швець та ін.

Професійно орієнтоване навчання передбачає опанування курсантами іноземної мови відповідно до вимог професійної сфери. Отже, курсанти повинні володіти іноземною мовою не тільки з метою реалізації загальнокультурного спілкування, але і як засобом спілкування в межах обраної спеціальності або профілю навчання. Під час засвоєння професійно-орієнтованого змісту навчання курсанти занурюються в ситуацію професійної діяльності, а це, поза сумнівом, створює умови для додаткової мотивації як до вивчення іноземної мови, так і до освоєння обраної спеціальності. Тож іноземна мова в цьому випадку носить і комунікативно-орієнтований, і професійно спрямований характер. Успіх комунікації під час професійної взаємодії залежить від обраних форм і стилів спілкування, тому однією з головних цілей навчання іноземної мови є формування іншомовної комунікативної

компетентності, умінь практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності.

До іншомовної комунікативної компетенції студентів та курсантів немовних спеціальностей включають такі вміння:

- читати й розуміти оригінальні тексти необхідного рівня складності;
- в усній формі розповідати про себе, оточення; переказувати почуте, висловлювати думку та давати власну оцінку інформації;
- усно спілкуватися у стандартних ситуаціях навчально-професійної, культурної та побутової сфер;
- письмово оформляти та передавати необхідну інформацію.

Рівень іншомовної комунікативної компетенції курсантів, їхня готовність до іншомовного спілкування багато в чому залежать від характеру організації навчального процесу, форм та методів опанування іноземного мовлення. Залежно від того, яку позицію курсант займає на занятті, яку роль він (вона) відіграє, можна передбачити результативність процесу вивчення іноземної мови.

Одним із завдань формування іншомовної комунікативної компетенції при створенні ситуації спілкування є набуття іншомовної мовленнєвої установки, в основу якої нами покладені наступні чинники: звичка до спілкування на занятті переважно іноземною мовою; зовнішня мовна ситуація, що створюється у спеціально обладнаній аудиторії; використання на заняттях автентичних матеріалів (текстів, аудіо- і відеозаписів, у яких найбільш яскраво представлені особливості культури країни мови, що вивчається); ігрова діяльність в умовах створення іншомовної мовленнєвої установки.

У процесі роботи над темою було виділено компоненти готовності курсантів до майбутньої професійної діяльності: мотиваційний компонент (сформованість інтересів, потреб, мотивації, як навчальної діяльності, так і майбутньої професійної); змістовий (засвоєння теоретичних, методичних знань, які визначають розуміння соціальної цінності професійної діяльності); діяльнісно-операційний (оволодіння уміннями: аналітичними, прогностичними, організаційними, соціально-педагогічними, соціально-правовими, які необхідні для реалізації розробленої моделі). Серед названих компонентів особливу роль відіграє комунікативний: оволодіння необхідними знаннями про

спілкування та комунікативними уміннями й навичками, що передбачає уміння розмовляти (володіння технікою формулювання запитань, володіння технікою малої бесіди); уміння почути і зрозуміти (володіння технікою повторення, технікою перефразовування, технікою інтерпретації). Кожен із компонентів розглядається як критерій результативності розробленої моделі підготовки і використовується для оцінки готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. Такими критеріями є: мотиваційний, змістовий, комунікативний, діяльнісно-операційний. Для кожного з критеріїв визначено сукупність показників, що дають можливість ідентифікувати готовність курсантів з високим, середнім та низьким рівнями.

Обґрунтування педагогічних умов ефективного формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців надає можливість комплексно розв'язати ряд нагальних соціальних і педагогічних проблем та протиріч, а саме: поліпшити якість службової діяльності правоохоронців в умовах загострення криміногенної ситуації в Україні, системно врахувати особливості змісту, структури, форм і способів організації їхньої професійної діяльності в процесі професійного навчання, організувати процес неперервної професійної освіти, змінити негативну тенденцію до зростання кількості працівників поліції, які загинули або отримали тяжкі поранення при виконанні професійних обов'язків, ефективно протидіяти випадкам порушення законності та перевищення службових повноважень працівниками поліції, подолати вияви негативного ставлення населення до правоохоронців. Крім того, це дає змогу розглядати професійну підготовку правоохоронців як цілісний процес професійного розвитку особистості, педагогізувати вплив професійного субкультурного середовища, забезпечити передумови для ефективної соціалізації та професійної самореалізації правоохоронців, формування в них позитивної мотивації до службової діяльності, особистісного та професійного самовдосконалення.

Нами обґрунтовано педагогічні засади формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців, висвітлено технології реалізації окреслених умов, проведено порівняльний аналіз отриманих результатів. На основі теоретичного аналізу результатів проведеного нами констатувального експерименту були

прогнозовані соціально-педагогічні умови, спрямовані на забезпечення адекватного рівня формування у курсантів професійної комунікативної компетентності. До таких умов ми відносимо: впровадження розробленої моделі професійної комунікативної компетентності з урахуванням методологічних вимог до категорії «компетентність» та її формування; використання особистісного підходу як базової ціннісної орієнтації, що визначає стратегію взаємодії викладача і курсанта; координацію методів і технологій формування професійної комунікативної компетентності, які відповідають вимогам майбутньої спеціальності та сучасним підходам до професійної підготовки фахівців у вищому навчальному закладі.

Спираючись на педагогічне визначення поняття «формування» як процесу і результату цілеспрямованих і стихійних впливів соціальної дійсності, у нашому дослідженні формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців в умовах ОДУВС здійснювалося шляхом організації етапів (початковий, основний, завершальний) і завдань (усвідомлення сутності та ролі свого комунікативного досвіду; отримання необхідних комунікативних знань і навичок; використання їх під час своєї практичної професійної діяльності), результати яких стали передумовою формування у подальшому професійної комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців. Були враховані найбільш суттєві положення, що характеризують мету, завдання та етапи вирішення зазначеної проблеми. Зазначимо, що об'єднуючою основою цієї експериментальної програми була мета, яка передбачала перевірку ефективності окреслених нами педагогічних умов формування професійного комунікативного етикету майбутніх правоохоронців. Інтерес до матеріалу, що вивчався, елементи емоційності та відсутність одноманітності в лекціях створювали стимул до оперативного сприйняття і осмислення інформації. Під час проведення практичних занять широко використовувались технології активного навчання – соціально-педагогічні ситуації.

При цьому акцентувалася увага на організації професійно-орієнтаційної та індивідуальної роботи. Зокрема, використовувалися такі види практичної роботи, як вирішення проблемної ситуації в роботі з громадянами, де кожен учасник

пропонував власний варіант, обґрунтовуючи свою позицію. Сюжетно-рольова гра відрізнялася від аналізу ситуації залученням елементів театралізації, моделювання реальних умов професійної діяльності, програвання тієї чи іншої ролі. Це допомагало курсантам відчувати свої сильні та слабкі сторони у процесі спілкування. Окрім того, сюжетно-рольова гра дозволяла вийти за звичні рамки стереотипів поведінки, знаходити і активно використовувати нові елементи спілкування. З цією метою у процесі програвання різних ситуацій кожному курсанту пропонувались обставини, роль і дії, найменш характерні для стилю, яким він уже володіє. Основним завданням визначених форм було здійснення корекції власної життєвої концепції курсантів, її професійних аспектів. Абсолютна більшість вправ або завдань будувалась за принципом контрасту між ефективними і неефективними прийомами реагування, поведінки чи діяльності. Після завершення ситуацій, сюжетно-рольових ігор чи певного циклу тренінгових занять, підводився підсумок і прогнозувалися шляхи подальшого індивідуального розвитку комунікативних умінь та навичок. Широко використовувались такі інтегративні методи роботи, як групова дискусія, обговорення ситуацій, що дозволяло учасникам правильно формулювати свої думки, відстоювати свої позиції, обґрунтовувати стратегію власної поведінки. І при цьому кожен мав змогу в таких педагогічних умовах проявляти комунікативні уміння на певному рівні.

Невід'ємною складовою формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців була організація тренінгів. У процесі проведення тренінгу основні зусилля спрямовувались на: поглиблення рефлексії; досягнення повної взаємоповаги та довірливості між усіма учасниками групи, що повинно було сприяти процесам саморозкриття та самоусвідомлення; забезпечення умов для взаєморозуміння респондентів під час практичних занять, що дозволяло їм відчувати власну причетність до спільної справи. Завдання і процедури добирались таким чином, щоб їх зміст і спрямованість були адекватними до вимог навчальної програми і мети дослідження.

Метою експериментальної роботи за третім напрямом (робота за інтересами у позанавчальній діяльності) була організація різноманітних форм позааудиторної пізнавально-розважальної

діяльності курсантів, які розширяли і доповнювали професійний вплив педагога на формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців і водночас сприяли задоволенню їх запитів та інтересів. Досить ефективними виявилися завдання метою яких було: поглибити вплив педагогічних процесів на індивідуалізацію формування комунікативного етикету; розширити можливості комунікативної діяльності залежно від конкретної ситуації; сприяти професійному саморозкриттю під час виконання різних ролей.

У результаті досліджень з'ясовано, що однією з важливих педагогічних умов формування іншомовних комунікативних навичок майбутніх правоохоронців є наявність належного дидактичного та методичного забезпечення викладачами навчального процесу з гуманітарних дисциплін під час професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. Це надає можливість науково-педагогічному складу:

- здійснити діагностику існуючих комунікативних проблем у фаховій діяльності майбутніх працівників ОВС;
- забезпечити цілеспрямований керований виховний вплив на формування особистісного утворення майбутніх правоохоронців;
- здійснювати підбір відповідних дієвих педагогічних методик для досягнення поставленої мети – максимальної готовності майбутніх офіцерів поліції до виконання своїх професійних обов'язків у суспільстві.

Серед професійно важливих якостей особистості майбутніх правоохоронців ученими виокремлюються: а) когнітивні; б) регуляторні та комунікативні властивості, під якими ми розуміємо контактність, відкритість, емпатію, емоційну стійкість, культуру спілкування, імідж поліцейського, культуру поведінки.

Комунікативний іншомовний компонент професійної підготовки курсанта ЗВО МВС України відіграє провідну роль у майбутній фаховій діяльності сучасного поліцейського, що дає можливість визначити дане особистісне утворення як комплекс знань про норми міжособистісної взаємодії, сформованих умінь налагоджувати спілкування, наявність відповідних емоційно-вольових якостей (властивостей) фахівця-правоохоронця, які створюють сприятливі умови для успішного здійснення його взаємодії з громадянами шляхом дотримання встановлених корпоративних вимог щодо

моделі поведінки офіцерів поліції. Ці положення підтверджуються можливостями комплексу функцій комунікативної культури, які забезпечують ефективну професійну діяльність майбутніх правоохоронців: 1) контактна; 2) інформаційна; 3) спонукально-стимулювальна; 4) координаційна; 5) взаєморозуміння; 6) емотивна; 7) встановлення стосунків у системі рольових, статусних, ділових, міжособистісних та інших зв'язків; 8) здійснення впливу (зміна стану, поведінки, особистісно-змістових утворень партнера – намагань, думок, рішень, дій, потреб, активності, норм і стандартів поведінки) тощо.

На думку вчених, яка підтверджується власним досвідом науково-педагогічного складу кафедри мовної підготовки, важливе місце у вихованні комунікативної культури (комунікативного етикету зокрема) майбутніх офіцерів поліції в першу чергу належить циклу гуманітарних дисциплін.

Гуманітарна освіта – це сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук і пов'язаних з ними практичних умінь і навичок, важливий засіб формування світогляду, вона відіграє велику роль у загальному розвитку людей, у їхньому розумовому та моральному вихованні. Зокрема, спеціальну (професійну) гуманітарну освіту в галузі філософських, історичних, філологічних, економічних, юридичних і педагогічних наук, різних видів мистецтва, культури тощо дають в основному університети й галузеві заклади вищої освіти. До останніх відносимо й Одеський державний університет внутрішніх справ.

Цикл гуманітарних дисциплін як одна зі складових професійної підготовки правоохоронців можна вважати визначальною ланкою, що суттєво доповнює належне формування особистості майбутніх офіцерів поліції, її професійно важливих комунікативних якостей.

У процесі формування комунікативної іншомовної культури в курсантів ЗВО МВС України під час вивчення циклу гуманітарних дисциплін науково-педагогічному складу варто перш за все приділяти увагу наступним структурним компонентам цього особистісного утворення –

- 1) меті, змісту, засобам спілкування;
- 2) учасникам виховного процесу, типу зв'язку, що встановлюється між ними;
- 3) мотивам, потребам, ціннісним орієнтаціям учасників

спілкування;

- 4) комунікативному потенціалу суб'єктів спілкування;
- 5) видам й формам спілкування;
- 6) соціокультурній та етнопсихологічній специфіці спілкування;
- 7) етико-психологічним й гендерним особливостям спілкування;
- 8) стилям, стратегіям і тактиці спілкування;
- 9) результату спілкування.

Зазначені аспекти цілком посильні для більшості наведених навчальних дисциплін, і в першу чергу таким, як філософія, етика та естетика, соціологія, психологія та професійно-психологічна підготовка поліцейського.

Викладачі завжди виходять з того, що повсякденна діяльність правоохоронця-практика відбувається в колективі, у межах тих чи інших соціальних груп. Робоча група (колектив службовців) – це соціальна група, спільність людей, які об'єднані спільною діяльністю, єдністю цілей та інтересів, взаємною відповідальністю, відносинами товариства і взаємодопомоги. Наприклад, правоохоронець у своєму колективі (робочій групі) вступає у взаємовідносини ділові та особисті. І ті, й інші впливають на його професійну діяльність та характеризують емоційно-ціннісні характеристики робочої групи, які включають наявний психологічний клімат, прийняті способи ділового спілкування, морально-етичні аспекти міжособистісних взаємин та ін. Спілкування завжди складається із взаємодії двох або більше осіб та супроводжується встановленням і розвитком комунікативних контактів між ними. У процесі спілкування відбувається обмін інформацією пізнавального та емоційно-оцінювального характеру. Спілкування є необхідною умовою спільної діяльності поліцейських, оскільки через нього відбувається її планування, координація, а також контроль за її здійсненням. Таке спілкування називається діловим.

Культура ділового іншомовного спілкування – належна взаємодія двох або більше осіб з приводу визначеного виду діяльності (в нашому випадку службової), спрямованої на її організацію та вибір оптимальних шляхів досягнення якісних результатів. У професійній підготовці правоохоронців слід враховувати, що в діловому спілкуванні поліцейських предметом спілкування є юридична справа. Тому основне завдання спілкування

полягає у продуктивному співробітництві правоохоронців та налагодження взаєморозуміння з питань цієї справи. Уміння ділового спілкування передбачає знання психології спілкування, яке вимагає вмінь розбиратися в людях і на цій основі будувати взаємовідносини з суб'єктом правопорушення чи товаришем по службі, впливаючи на них.

Психологія спілкування та комунікативна іншомовна культура може бути представлена через єдність її трьох аспектів: 1) сприйняття (цілісного образу іншої людини, який формується на основі оцінки її зовнішнього вигляду та поведінки); 2) комунікація (обмін інформацією, яка є значимою для учасників спілкування); 3) взаємодія (вплив на суб'єкта взаємодії, установлення ділових та інших відносин).

У процесі вивчення гуманітарних дисциплін науково-педагогічному складу ЗВО МВС України варто звертати увагу на засоби спілкування й оволодіння ними майбутніми офіцерами поліції:

1) вербальні (словесні) – передача інформації за допомогою мови;

2) невербальні – передача інформації за допомогою психічного стану чи положень тіла (міміка, поза, погляд, хода та ін.).

Процес спілкування виражається в наступних етапах:

1) установлення контакту;

2) орієнтація в ситуації;

3) обговорення питання;

4) прийняття рішення;

5) вихід із контакту.

Зазначені аспекти в першу чергу необхідно відпрацьовувати на практичних заняттях з таких предметів, як психологія, етика та естетика.

Установлення контакту – важливий початковий етап культури ділового іншомовного спілкування працівника правоохоронних органів, бо він передбачає орієнтування співрозмовника на подальше спілкування та створення сприятливої атмосфери для ділового обговорення й прийняття рішення. Нерідко для встановлення контакту поліцейському доводиться переборювати захисні психологічні механізми, які заважають відразу та належно сприймати іншу людину.

Комунікативна здатність правоохоронця спілкуватися іноземною із широким за діапазоном соціальним середовищем називається комунікабельністю. Основа комунікабельності слідчого, патрульної чи представника інших служб правоохоронних органів – уміння встановити психологічний контакт. Глибина та тривалість контакту може бути різною. Усе залежить від особи, з якою встановлюється контакт, від мети його встановлення. Наприклад, одна справа – контакт слідчого з підозрюваним, інша справа – контакт зі свідком.

Способи міжособистісних відносин, які варто враховувати під час виховання комунікативної культури правоохоронців, є: бесіди (в тому числі пояснення та допити), переговори, участь у колегіальному обговоренні, виступи (промови) в колегіях та колективах, отримання вказівок та інструкцій від начальників (посадових осіб) або інших суб'єктів, спільне здійснення визначених видів або напрямів правоохоронної діяльності та ін.

Комунікативна культура залежить від морально-психологічних особливостей колег, їх темпераменту, здібностей, характеру. Варто формувати в майбутніх поліцейських установку на те, що відносини співробітництва та взаєморозуміння, відчуття «лікті» – основа успіху колективної діяльності професіоналів-правоохоронців.

Таким чином, розглянувши основні комунікативні технології в міжособистісній взаємодії правоохоронців як складової фахової їх діяльності, ми дійшли висновку, що усунення існуючих проблем цілком можливо шляхом удосконалення навчально-виховного процесу під час професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. Формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх правоохоронців на сучасному етапі розвитку світової спільноти слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки. Для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної комунікативної компетентності слід розробляти нові методологічні підходи і визначати педагогічні умови їх реалізації, над чим сьогодні працюють вітчизняні вчені та педагоги-практики. Серед основних заходів, спрямованих на підвищення рівня іншомовної комунікації поліцейських, є застосування поряд із традиційними й інтерактивних форм та методів виховання цього особистісного утворення, посилення практичної спрямованості циклу гуманітарних дисциплін й спецкурсів за вибором закладу освіти та курсанта.

3.2. Особливості застосування комунікативного підходу у вивченні іноземної мови в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання

Сьогодні світ розвивається в умовах глобальних міждержавних та великих приватних міжнародних організацій (різноманітних асоціацій, союзів і фондів), яких в Україні налічується більше 4 тис., з яких більше 300 мають статус міждержавних. У зв'язку з чим кількість ділових зустрічей та заходів, на яких проходить комунікація осіб з різних країн постійно збільшується, саме тому ще більшого значення набуває вивчення іноземної мови, яка виконую роль важливого засобу спілкування. Також підвищення якості вищої освіти є одним із найважливіших питань розвитку суспільства, а практично-орієнтована підготовка майбутніх фахівців наразі вкрай важлива в умовах глобалізації міжнародних контактів.

Основне призначення іноземної мови, полягає в формуванні здобувачів вищої освіти комунікативної компетенції, яка передбачає оволодіння мовою як засобом спілкування, розвиток умінь використовувати її як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу у межах змісту, визначеного чинною навчальною програмою підготовки фахівців. Актуалізується зазначене питання в підготовці фахівців, якість виконання функціональних обов'язків яких, напрямку залежить від рівня володіння іноземною мовою, а це такі професії як: поліцейський, моряк, дипломат, прикордонник, юрист-міжнародник та інші.

Теоретичні основи спілкування, розвитку комунікативних умінь та навичок вивчали науковці різних галузей, зокрема у сфері мовознавства (Ф. Буслаєв, О. Потебня), психології (Л. Виготський, П. Гальперін, І. Зимня, М. Жинкін, О. Леонтьєв), методики (Н. Бабиць, О. Біляєв, М. Вашуленко, Т. Донченко, О. Тарнопольський), педагогіки (В. Гриньова, В. Кан-Калік, Л. Рибалко, Л. Пасько, Т. Щербан) та ін. Т. Астапова констатує, що модифікації комунікативного підходу до навчання іноземних мов сьогодні вивчають у лінгводидактичній комунікативно-когнітивній парадигмі (Г. Барабанова, І. Бім, Л. Босова, С. Шатілова, А. Джонс та ін.); у напрямку когнітивно-комунікативно підходу до навчання професійно орієнтованої іноземної мови в моделях навчання різних видів мовленнєвої діяльності: читання (Г. Барабанова, Г. Губіна),

аудіювання (О. Колеснікова, В. Яковлева), писемного мовлення (A.U. Chamot), усного мовлення (Л. Ананьєва, С. Дикарева).

Метою нашого дослідження в рамках заданої теми є виявлення особливостей та наведення практичних завдань при застосуванні комунікативного підходу у вивченні іноземної мови в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Комунікативне вивчення мови розпізнає навчання як комунікативну компетенцію. Таке мовне навчання відрізняється від більш традиційних підходів, у яких акцентується увага на вивченні структурної компетенції в навчанні іноземної мови.

Сьогодні серед науковців немає єдиної точки зору щодо визначення понять «компетенція» і «компетентність». Деякі дослідники розглядають ці поняття як синонімічні, інші ж науковці диференціюють ці категорії. Поняття компетентності прийшло до нас із зарубіжних країн. Уважається, що саме в США зародився компетентнісний підхід до навчання. Саме слово англійського походження «Competence» і у перекладі означає як компетентність та і компетенцію. Однак у синонімічному ряду слова «компетентність» стоять кваліфікація, здібність, уміння, знання, а «компетенція» - правомочність, юрисдикція, підготовка. Теоретичне обґрунтування феномена компетенції вчені пов'язують з ім'ям відомого американського лінгвіста Н. Хомського, який у 60-ті роки ХХ ст. сформулював поняття «компетенція» і «компетентність» стосовно теорії мови.

Компетенція – це готовність використовувати засвоєні знання, уміння і навички, а також способи діяльності в житті для вирішення практичних і теоретичних завдань, а поняття компетентність він розглядає як володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особистісне ставлення до цієї компетенції й предмета діяльності. Відповідно до трактування В. Ягупова та В. Свистун, компетентність – це підготовленість до здійснення певної професійної діяльності та наявність професійно важливих якостей фахівця, які сприяють цій діяльності¹⁸. На думку українських науковців, компетентність включає не лише професійні знання,

¹⁸ Ягупов В.В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. Наукові записки НаУКМА. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота.» 2007. Т.71 С. 3.

навички та досвід, але й здатність ефективно використовувати їх у професійно-практичній діяльності¹⁹.

Д.Х. Гаймс, даючи визначення комунікативній компетенції як найбільш загальному терміну для визначення можливостей особи, стверджує, що компетентність залежить від знання мови і від уміння використовувати її залежно від ситуації²⁰.

Український методист-дослідник О.Б. Тарнопольський у своєму збірнику «Методика навчання англійської мови» виділяє шість принципів організації навчальної діяльності студентів:

1) принцип комунікативно-особистісної організації навчальної діяльності;

2) принцип обов'язкового використання і раціонального співвідношення алгоритмічних напівевристичних і евристичних навчальних дій під час засвоєння мовленнєвої комунікації;

3) принцип організації одночасної навчальної діяльності на заняттях усієї мовної групи студентів під час формування навичок і умінь;

4) принцип взаємопов'язаного навчання різних видів мовленнєвої діяльності з урахуванням їх особливостей і прискореним навчанням сприйняття мовлення;

5) принцип циклічності побудови навчального процесу;

6) принцип раціонального використання рідної мови під час навчання іноземної²¹.

І.В. Родигіна підкреслює головну особливість компетентності як педагогічного явища, а саме «Компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні розумові дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої людини»²².

Поняття «комунікативна компетентність» та «компетентність у

¹⁹ Смагіна Т.М. Поняття про структуру соціальної компетентності учнів як наукова проблема. Вісник Житомирського державного університету. Вип. 50. Педагогічні науки. 2010. С. 138-142.

²⁰ Hymes, D. On Communicative Competence. In J.B.Pride and J.Holmes (eds.), Sociolinguistics. Harmondsworth: Penguin, 1972, pp. 269–293.

²¹ Тарнопольський Б. Методика викладення англійської мови. К.: Вища шк., 1993. С. 52.

²² Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Х.: Вид. група «Основа», 2005. 96 с.

спілкуванні» розглядаються як здатність установлювати та підтримувати необхідні контакти із людьми. Аналізуючи структуру компетентності в спілкуванні, науковці стверджують, що до складу компетентності в спілкуванні слід віднести когнітивні (орієнтованість, психологічні знання і перцептивні здібності), виконавські (уміння і навички), емоційні (соціальні установки, досвід, система ставлень особистості) компоненти).

Можна констатувати, що комунікативна компетентність володіє ознаками системи, має внутрішню структуру, включає в себе ряд взаємопов'язаних компонентів, що знаходяться між собою у певних відношеннях і утворюють цілісність, єдність. Тому нам імпонують думки М. Обозова й Л. Барановської щодо тлумачення поняття комунікативної компетентності як системи внутрішніх ресурсів ефективної взаємодії: ситуацій спілкування, ролей, стереотипів, установок, знань, умінь, навичок. М. Обозов визначає комунікативну компетентність у двох аспектах: «... як орієнтованість особистості в різних ситуаціях спілкування, що базується на знаннях і чуттєвому досвіді, і як здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми завдяки розумінню себе та інших в умовах постійної зміни психічних станів, міжособистісних стосунків, соціальної й виробничої ситуації»²³. Л. Барановська дотримується думки, що «комунікативна компетентність - це здатність до ефективного спілкування, це такий рівень навичок взаємодії з людьми, котрий дозволяє індивіду в межах своїх здібностей та соціального статусу успішно функціонувати в даному суспільстві»²⁴.

Отже, аналіз наукових студій, що подають тлумачення понять «компетентність», «компетенція», «комунікативна компетентність», «комунікативна компетенція» дозволив нам визначити комунікативні уміння й навички, які повинен набути студент – майбутній правоохоронець, що, на наш погляд, становлять основу його комунікативної компетентності, що є важливим компонентом формування професійно-комунікативної компетентності й

²³ Обозов М.М. Психологія міжособистісних відносин М.М. Обозов. К. : Либідь, 1990. 191 с.

²⁴ Барановська Л.В. Комунікативна компетентність викладача вузу. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / ред. кол. Гузій Н. В. та ін. К. : НПУ, 1999. С. 146-149.

українськомовної комунікативної компетентності:

- орієнтуватися в різноманітних ситуаціях спілкування, які засновані на знаннях та життєвому досвіді;

- вибирати або готувати вдалу (що має найбільш зручні властивості для досягнення мети спілкування) ситуацію спілкування;

- формулювати конкретне виробниче завдання (або правильно зрозуміти його, якщо таке завдання дається керівництвом) і окреслювати способи й засоби виконання їх;

- обмінюватися інформацією (точно й у бажаному обсязі отримувати та передавати інформацію), включаючи навички активного слухання;

- організовувати працівників на виконання окресленого завдання і координувати їхні виробничі дії, використовуючи навички генеративного спілкування (креативне володіння технікою породження нових ідей);

- стимулювати і спрямовувати творчий пошук ідей із боку працівників виробництва, використовуючи навички управління груповим спілкуванням, у тому числі при прийнятті групових рішень;

- точно і глибоко орієнтуватися в інших людях, розуміти їх психологічний стан, бути спостережливим і проникливим, використовуючи навички надання емоційної підтримки;

- забезпечувати контроль та оцінювання виконаних завдань;

- організовувати «міжособистісний простір» у процесі спілкування з людьми;

- застосовувати мовні засоби, що відповідають лексико-граматичним законам української літературної мови, культурі українськомовної професійної комунікації;

- будувати контакти з людьми, усвідомлюючи і долаючи комунікативні бар'єри тощо.

Зазначене дослідження проведено на прикладі організації навчального процесу в закладах вищої освіти морських спеціальностей та вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання. Застосовані інструменти включали аналіз відповідних теоретичних і методологічних джерел, а також узагальнення досвіду викладачів кафедри мовної підготовки Одеського державного університету внутрішніх справ, а також

кафедри лінгводидактики Одеського національного політехнічного університету. Для виконання поставлених завдань використано ряд методів, що відповідають меті дослідження, а саме: теоретичний – для вивчення та аналізу навчально-методичної документації, науково-методичної літератури, навчальних програм, посібників, узагальнення інформації для визначення теоретико-методологічних основ дослідження; логічного аналізу – для формулювання основним понять та надання класифікації; конкретно-історичний – для демонстрації динаміки розвитку застосування комунікативного підходу в освітньому процесі підготовки фахівців морських спеціальностей; матеріалістичної діалектики – для встановлення змісту й особливостей складових елементів компетенцій фахівців морських спеціальностей, у сфері морської практики; емпіричні методи – для узагальнення педагогічного досвіду, тестування, спостереження, інтерв'ювання, опитування, обговорення.

Сьогодні перед Національною поліцією стоїть досить значний обсяг завдань, для вирішення яких необхідно створення розвинутої системи навчальних програм і проведення занять з мовної підготовки в усіх закладах науково-навчального спрямування структури Національної поліції України. Проведення відповідних наукових досліджень, розробки за їх результатами пропозицій удосконалення законодавства та створення наукових лабораторій і груп, що будуть узагальнювати судову, правоохоронну та адміністративну практики, задля впровадження досвіду в освітянський процес. Така робота передбачає значне збільшення обсягу відповідних навчальних годин у програмах і, як наслідок – збільшення штатного персоналу. Крім цього, значимість оптимально організованої мовної підготовки полягає в тому, що вона сприяє комунікативної компетенції майбутніх правоохоронців. Тому необхідно збільшити загальний обсяг навчально-аудиторних годин за всіма напрямками фахової правової підготовки в навчальних і наукових закладах системи Національної поліції взагалі та мовної підготовки зокрема.

Специфічний статус поліцейського накладає додаткові вимоги до поведінки останніх. Так, згідно Правил етичної поведінки поліцейських, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.11.2016 № 1179, під час виконання службових обов'язків поліцейський повинен:

- неухильно дотримуватися положень Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

- професійно виконувати свої службові обов'язки, діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що визначені Конституцією, законами України, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, міжнародними договорами України, а також цими Правилами;

- поважати і не порушувати права та свободи людини, до яких, зокрема, відносяться права: на життя; на повагу до гідності; на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла; на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; на свободу світогляду і віросповідання; володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; на мирні зібрання; на свободу пересування, вільний вибір місця проживання; інші права, які передбачені Конституцією та законами України, міжнародними договорами України;

- у кожному окремому випадку обирати той захід з-поміж заходів, передбачених законодавством України, застосування якого призведе до настання найменш негативних наслідків;

- неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України, обмежень, пов'язаних зі службою в Національній поліції України, визначених Законами України «Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України;

- виявляти повагу до гідності кожної людини, справедливо та неупереджено ставитися до кожного, незважаючи на расову чи національну приналежність, мову, стать, вік, віросповідання, політичні чи інші переконання, майновий стан, соціальне походження чи статус, освіту, місце проживання, сексуальну орієнтацію або іншу ознаку;

- поводитися стримано, доброзичливо, відкрито, уважно і ввічливо, викликаючи в населення повагу до поліції і готовність співпрацювати;

- контролювати свою поведінку, почуття та емоції, не дозволяючи особистим симпатіям або антипатіям, неприязні, недоброму настрою або дружнім почуттям впливати на прийняття

рішень та службову поведінку;

- мати охайний зовнішній вигляд, бути у встановленій формі одягу;

- дотримуватися норм ділового мовлення, не допускати використання ненормативної лексики;

- зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

- інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

А також під час виконання службових обов'язків поліцейському заборонено:

- сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

- допускати будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками;

- використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність, висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження в політичних або особистих цілях;

- розголошувати та використовувати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, у тому числі після припинення служби в поліції, крім випадків, визначених законом;

- знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак (жетон), а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли поліцейський виконує службові обов'язки в режимі секретності в установленому законодавством України порядку;

- перебувати на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, уживати тютюнові вироби під час безпосереднього виконання службових обов'язків і в

невстановленому місці.

Повсякденна діяльність співробітників поліції присутні різноманітні ситуації конфліктної взаємодії різного рівня, переважно агресивного за своєю формою спілкування (очна ставка, обшук, допит тощо). Для найбільш повного позначення специфічних умов фахового спілкування працівників поліції введено спеціальний термін «агресивне комунікативне середовище» (контакт поліцейського з агресивними проявами осіб, протистоянням позицій, відкритим конфліктом різного ступеня, що пов'язаний із негативною емоційною напругою). Важливою ознакою професійної компетентності поліцейського є вміння будувати конструктивний діалог. У сучасному світі конструктивний діалог спрямований на досягнення взаєморозуміння і взаємного збагачення його учасників. Необхідно розглядати конструктивний діалог із тієї позиції, що партнер у діалозі показує предмет спільного зацікавлення з такого боку, із якого комунікант його не побачить.

Основними ознаками конструктивного діалогу є: намір, цілеспрямованість, правила ведення розмови. Діалог не повинен зводитися до дискусії, особливо коли одним із його учасників виступає або потерпілий, або заявник, або злочинець. У такому випадку процес спілкування може довести людину до розчарування або до неправдивих свідчень. Найвищим показником комунікативної компетентності поліцейського є вміння результативно вести переговори – діалогічне спілкування з правопорушниками, злочинцями чи їх представниками з метою захисту прав і свобод громадян, забезпечення правопорядку. Переговори з правопорушниками – це ненасильницький, гуманний спосіб боротьби з правопорушеннями, злочинністю, що ґрунтується на нормативно-правових актах і моральних нормах. Його змістом є схвалення правопорушників до добровільної відмови від подальших протиправних дій за наявності усвідомлення можливості їх здійснення, запобігання тяжким наслідкам та їх добровільного усунення, щирого каяття і активного сприяння розкриттю, розслідуванню правопорушення (злочину), одержання криміналістичної та оперативно-розшукової інформації.

Ураховуючи специфіку іноземної мови, констатуємо, що проектна методика є ефективним підходом до процесу її засвоєння.

Мова є елементом культури, вона функціонує в межах певної культури, при цьому необхідно мати знання про особливості цієї культури та особливості функціонування мови в межах цієї культури. Предметом мовленнєвої діяльності є думка, а мова – це засіб формування та формулювання думки. Зважаючи на точку зору автора, можна зробити такі суттєві висновки:

1) для формування необхідних умінь та навичок мовленнєвої діяльності, необхідна активна усна практика для кожного студента та курсанта;

2) для формування комунікативної компетенції позамовного оточення, недостатньо тільки збагатити умовно-комунікативними чи комунікативними вправами для вирішення комунікативних задач. Важливо також дати студентам та курсантам можливість мислити, вирішувати проблеми, які породжують думки, міркувати над можливими шляхами вирішення цих проблем для того, щоб у центрі їхньої уваги була думка, а мова використовувалася для формування та формулювання цих думок;

3) для сприйняття здобувачів вищої освіти мови як засобу міжкультурної взаємодії та комунікації, необхідно не тільки знайомити їх із крайнознавчою тематикою, але й шукати способи залучення їх до активного діалогу культур, щоб на практиці вони могли вивчати особливості функціонування мови в новій для них культурі.

У сучасній методиці викладання іноземної мови виділяють чотири підходи: біхевіористський, інтуїтивно-свідомий, свідомий пізнавальний та комунікативний підходи.

Комунікативний підхід спрямований на практику спілкування та передбачає органічне поєднання свідомих і несвідомих компонентів у процесі навчання іноземної мови, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією.

Відома дослідниця І. Зимня представляє наступний компонентний склад компетентності: 1) мотиваційний аспект (готовність до вияву компетентності); 2) когнітивний аспект (володіння знаннями змісту компетентності); 3) поведінковий аспект (досвід виявлення компетентності у різноманітних стандартних та нестандартних ситуаціях); 4) ціннісно-смысловий аспект (ставлення до змісту компетентності та об'єкту її

використання); 5. емоційно-вольовий аспект (емоційно-вольова регуляція процесу і результат виявлення компетентності)²⁵.

Серед інших компонентів комунікативної компетентності дослідники називають лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний. Лінгвістичні компетенції включають знання лексики, фонології, синтаксису, а також знання, пов'язані з іншими аспектами мови. Соціолінгвістичні компетенції пов'язані з соціокультурними умовами використання мови.

Найбільш ефективно цей метод реалізується, якщо викладач використовує нетрадиційні методи комунікативного спілкування, які стимулюють студента висловлювати свої думки іноземною мовою. Іншомовні навички і вміння формуються завдяки здійсненню студентами іншомовної мовленнєвої діяльності. Студенти оволодівають уміннями говоріння, аудіювання, читання та письма. Процес навчання відбувається в умовах рідномовного оточення, тому він не збігається з процесом комунікації. Навчаючи студентів іноземній мові, викладач вчить студентів спілкуватись даною мовою. Навчання організовується так, щоб воно було подібне процесу природної комунікації. Важливу роль відіграють рольові ігри та різні життєві ситуації.

Так практичною метою є:

- навчити правильно висловлювати і читати нові слова та словосполучення, розпізнавати їх у тексті, уживати в реченнях, у мовленні;
- розвивати вміння вести бесіду за темою;
- формувати вміння монологічного мовлення (але не треба вивчати текст сам по собі, треба навчати структуру).

Основною метою є:

- розширити знання студентів з теми, що вивчається;
 - збагатити словниковий запас студентів;
 - ознайомити студентів з історією, географічним положенням країн, їх культурною спадщиною;
 - працювати зі словником, із додатковою літературою.
- Розвиваюча мета:
- розвинути творчий потенціал учнів на основі використання

²⁵ Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. Л.О.Калмикової. К.: Фенікс, 2008. 245 с.

аналізу, узагальнення, систематизації;

- розвивати кмітливість, логічне мислення і мовленнєву реакцію;
- розвинути фонематичний та інтонаційний слух, мовну здогадку, логічне мислення;
- розвивати слухову та зорову пам'ять;
- розвивати творчу уяву;
- розвивати вміння спонтанно та логічно висловлювати думку.

Як практичний приклад застосування комунікативного підходу в навчанні наведемо наступний юніт, який складається з двох частин, перша частина «Перший день на борту судна», друга частина – «Ставлення кадетів до роботи».

Пропонуємо розглянути зазначений юніт, у якому всі вправи спрямовані на розвиток мовних навичок, які необхідно розвивати в ході читання текстів, під час роботи з відеоматеріалом, розбору нового лексичного та граматичного матеріалу.

Так у першій частині юніту описано різні ситуації кадетів, котрі щойно почали працювати на борту судна, для того щоб останні прочитав текст зробили свої висновки щодо першого дня на судні та обговорили різні ситуації. Далі студентам пропонується подивитися відео ознайомлення студентів з правилами безпеки на борту судна, вправи для роботи з відео направлені на те, щоб студенти навчилися обговорювати всі деталі першого дня, з урахуванням всіх принципів комунікативного підходу. Наступною вправою є проектна робота, завдяки якій студенти описують своє бачення першого дня на борту, основні принципи ознайомлення з правилами безпеки. Основним завданням другої частини юніту є навчити студентів обговорювати поведінку кадетів на борту судна. Для цього пропонується розглянути студентам випадки поведінки різних працівників на судні, також ситуації, які спричинили списання з роботи цих працівників. Основною вправою є обговорення цих випадків та поведінки працівників, щоб списання не сталося. Також студентам пропонується розглянути документ, який розробляється для списання працівників, та вправою є обговорення цього документу з метою виділення неправильної поведінки на судні використанням нової лексики з урахуванням всіх принципів комунікативного підходу. Основна мета заняття полягає в тому, щоб здобувачі вищої освіти вміли вільно говорити на тему житлового приміщення на судні.

Етапи проведення заняття:

1. Starter
2. Presentation
3. Practice
4. Production

Етап Starter. У першому завданні студентам необхідно описати об'єкти, які вони бачать. Таким чином, розвивається навик вільного говоріння, і в той же час вони трохи починають вникати в тему заняття. Перед презентацією предмета, студенти обговорюють його в парах та презентують його.

Етап Presentation. Після цього викладач плавно переходить на тему заняття та презентує нову лексику. У презентації лексики присутній Choral drilling для того, щоб в подальшому студенти не допускали помилок у вимові нової лексики. Згідно з правилами комунікативного підходу, під час виконання цієї вправи викладачеві необхідно викликати кожного студента і послухати, як кожен вимовляє нову лексику, як показує практика, краще на це витратити пару хвилин на початку заняття, ніж потім все заняття виправляти помилки студентів у вимові нових слів.

Після етапу Presentation йдуть вправи етапу Practice, які в комунікативному підході діляться на два основних види, це Controlled і Semi-Controlled.

Прикладом вправи виду Controlled є вправа, у якій студентам необхідно з'єднати картинки і опис того, що можна зробити в цьому приміщенні. Потім студентам необхідно перевірити один одного, використовуючи модель, яка дається у вигляді діалогу.

Після цього йдуть вправи для роботи з текстом Pre-Reading, While-Reading і Post-Reading, які за типом є Semi-Controlled. Для Pre-Reading студентам необхідно подивитися на схеми і висунути припущення, про що в тексті написано.

Під час вправи While-Reading студенти працюють в парі, один студент читає текст, а другий клеїть картинки на схему згідно з інформацією, яку вловлює на слух, таким чином студенти навчаються одночасно слухати інформацію і розуміти її і показувати розуміння інформації, приклеюючи картинки до схеми. Як вправа Post-reading студентам необхідно презентувати свої схеми і тим самим відтворити інформацію, яку вони почули. Так само студентам дається план для опису своєї схеми, але при цьому у

них немає можливості дивитися в текст, таким чином в якості опори студенти використовують схему, яку зробили і план, який дається викладачем.

Після цього йде ще одне Semi-Controlled. Студентам даються ситуації і вони повинні розіграти в ролях цю ситуацію і тим самим скласти діалог, який в майбутньому допоможе складати питання з приводу житлового приміщення на судні, орієнтуватися в розташуванні приміщень і вміти ставити питання, щоб пройти в місце призначення.

Далі йде етап, який називається Production. Головна мета цього етапу є потренувати розмовні навички студентів, так щоб вони могли говорити без опори. Завданням пропонується гра Speak! Speak! Speak!

Головною метою розробленого юніту є обговорити зі курсантами їхні перші дні на службі, таким чином частково зняти мовний бар'єр, який виникне в перший же день спілкування курсантів на судні. Також однією з основних цілей є навчити курсантів ставити запитання щодо ознайомлення їх з новим місцем роботи, і всі вправи спрямовані на формування і розвиток мовних навичок за допомогою комунікативного походу.

Важливим є також залучення нових технологічних ресурсів (Інтернет, програми дистанційного навчання). Усі заклади вищої освіти потребують сучасних обладнаних ресурсних центрів і центрів індивідуалізованого навчання, адекватного забезпечення потребують бібліотеки. Слід розвивати навчальні види роботи у позанавчальний час і для мотивування студентів, і для підвищення якості вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах: проведення круглих столів і семінарів, що стосуються як особливостей професійної діяльності студентів, так і культури народу, мова якого вивчається, книжкових/музичних презентацій, показів фільмів з подальшим обговоренням, організацію роботи клубів іноземних мов, лекцій, ярмарок іноземних мов тощо. Слід прагнути залучати студентів до організації таких видів діяльності і всіляко стимулювати їх амбіції щодо оволодіння іноземними мовами.

Таким чином, розроблені вправи для проведення циклу занять (юніт) з навчальної дисципліни «Іноземна мова», які спрямовані на практику спілкування здобувачів вищої освіти і потрібні, перш за

все, щоб зняти страх останніх говорити іноземною мовою. Мета комунікативного підходу, який виражений у вправах, навчити здобувачів освіти говорити іноземною мовою не тільки вільно, але й правильно. Тому розроблений зазначений юніт можна рекомендувати всім закладам вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку моряків, поліцейських, дипломатів, прикордонників, юристів-міжнародників запровадити в навчально-методичну документацію з початкової дисципліни «Іноземна мова».

3.3. Проблеми формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців

Війна проти України ускладнила навчальний процес у закладах вищої освіти, проте науково-педагогічний склад докладає всіх зусиль, аби вирішити проблеми, що виникають, а також створює умови задля організації освітнього простору для всіх здобувачів освіти, де це можливо, намагаючись в умовах воєнних дій гарантувати однаково якісну і доступну освіту для кожного. Відповідно вища освіта в Україні потребує ще більшого оновлення в умовах міграційних процесів, спричинених зовнішньою збройною агресією.

Світова підтримка українського народу на даному етапі є безпрецедентною. Уся цивілізована світова спільнота демонструє Україні свою міжнародну солідарність, що у свою чергу вимагає від кожної людини знань і навичок міжкультурної комунікації. Вплив і взаємодія різних мов, культур, етнічних груп і соціально-економічних статусів, представлених у сучасному освітньому процесі на різних його ланках, є закономірним відображенням змін у демографії українського суспільства загалом. Різноманітність і полікультурність стає реальністю як в аудиторії, так і за її межами, і навчання міжкультурній комунікації передбачає розвиток необхідних для цього компетенцій фахівця.

Водночас військова агресія російської федерації проти нашої держави вкотре підкреслила правильність у виборі зовнішньополітичних пріоритетів України, де євроінтеграція

посідає особливе місце, необхідність і важливість становлення активного, відповідального і свідомого громадянина, із чітко визначеною громадянською позицією, а також готовністю до виконання своїх конституційних обов'язків. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації не тільки політичної, економічної, правової системи, але й формування нової системи вищої освіти. Підвищення ролі комунікації в сучасному інформаційному суспільстві, зокрема такої її специфічної форми, як міжкультурна комунікація, а також зростання вимог до соціальних і моральних якостей юристів потребують невідкладних інноваційних змін у вищій освіті, невід'ємним складником якої має стати підготовка до продуктивного професійного спілкування в процесі міжкультурної комунікації. У період активного міжнародного співробітництва України, пов'язаного з процесами євроінтеграції, підвищилася потреба у висококомпетентних кадрах, здатних відповідати тим запитам, які висуваються сучасним суспільством, що вимагає модернізації гуманітарної освіти, зокрема юридичної. У зв'язку із цим ми не можемо не зупинитися на понятті та сутності міжкультурної комунікації, а також міжкультурної комунікації у сфері юриспруденції.

У теперішній час однією із цілей юридичної освіти у закладах вищої освіти є підготовка кваліфікованого фахівця відповідного профілю, конкурентоспроможного, знаючого, толерантного, здатного до результативної діяльності на рівні міжнародних стандартів. Готовність до міжкультурної комунікації передбачено і Законом України від 11.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту»: міжнародна інтеграція у європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи є одним зі стратегічних завдань.

Європейські філософські традиції, основоположні підходи до вивчення комунікації в праві впливають на національну правову систему. Розвиток демократії, свободи слова, права на приватне життя, мирне співіснування в контексті глобалізації та мультикультуралізму надає динаміки національним правовим системам в процесі такого взаємовпливу²⁶.

²⁶ Ситар І. Міжкультурна комунікація в праві. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014, № 4(8), pp. 26-29.

Зважаючи на викладене вище, сьогодні більше, ніж будь-коли раніше, увиразнилася потреба підготувати майбутніх правознавців, які здатні розуміти різні погляди, усвідомлювати відмінності та адекватно ставитися до них, а також практикувати міжкультурну комунікацію, щоб стати інформованими свідомими громадянами і, таким чином, демократизувати українське суспільство.

Стандарт вітчизняної юридичної освіти включає загальні (зокрема, володіння державною і однією з офіційних мов Ради Європи; навички збору і аналізу інформації; здатність приймати неупереджені і вмотивовані рішення, а також визначати інтереси і мотиви поведінки інших осіб; уміння примиряти сторони з протилежними інтересами та ін.) і спеціальні компетентності (знання структури та стандартів юридичної професії та її ролі в суспільстві; знання міжнародних стандартів прав людини, основ міжнародного публічного права, права Ради Європи і права Європейського Союзу; навички складання проєктів юридичних документів тощо), якими повинні оволодіти студенти.

Тобто постає необхідність широкого підходу до формування професійної компетентності студентів юридичних факультетів, зважаючи на вимоги до фахівця правоохоронної сфери. Ідеться також про підвищення якості юридичної освіти, використання засобів формування комунікативної компетентності курсанта – майбутнього правоохоронця та студента – майбутнього юриста, здатних до інтеграції у світовий професійний простір²⁷.

Комунікація – складне та багатогранне явище, що є необхідною умовою та фундаментальною основою існування людського суспільства. Цим пояснюється пильна увага, яку приділяють проблемам комунікації соціально-гуманітарні науки. Зокрема в словнику термінів міжкультурної комунікації поняття «комунікація» має декілька визначень: 1) смисловий та ідеально-змістовий аспекти соціальної взаємодії, спілкування; 2) складова спілкування поряд із перцепцією та інтеракцією; 3) складний, символічний, особистісний, транзакційний, часто неусвідомлюваний процес обміну знаками, під час якого

²⁷ Швець Д. В. Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності: правові та психологічні аспекти. Дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 19.00.06. Харків: ХНУВС, 2019. 454 с.

трансляється певна інформація зовнішнього або внутрішнього характеру, а також демонструються статусні ролі, у яких перебувають учасники спілкування стосовно один одного²⁸.

Проблема ефективної комунікації є особливо актуальною в юридичній сфері. Ідеї права та справедливості, і навіть міри дозволеного виражаються в юридичній практиці не інакше, як у словесних формах. Науковці вважають, що досягнення взаємодії можливе лише тоді, коли не виникає «сміслових недомовленостей», двозначності. Саме правильне мовлення та грамотно оформлений текст юридичного документа стає головним інструментом діяльності юриста.

Особливо це актуально, коли суб'єкти правової сфери вступають у мовну комунікацію з представниками інших держав. Тут професія юриста передбачає особливу мовну практику, необхідність використання точних словесних формулювань правових понять, категорій права, що пов'язано з підготовкою та оформленням великої кількості юридичних документів, із передачею та отриманням інформації в усній і письмовій формах. Навчання міжкультурній взаємодії майбутніх правознавців є однією з актуальних проблем вищої юридичної освіти і дозволяє осмислити процес підготовки фахівців із точки зору толерантної комунікативної особистості, здатної працювати на рівні світових стандартів.

Історія становлення міжкультурної комунікації як навчальної дисципліни переконливо свідчить, що вона спочатку формувалася з урахуванням інтеграції різних гуманітарних наук та їх методів. Основоположниками міжкультурної комунікації були представники різних наукових галузей: лінгвістики, антропології, психології, соціології, етнології, фольклористики тощо. У процесі їхньої спільної роботи теорії та методи цих галузей знань поєднувалися, надаючи міжкультурній комунікації інтегративного характеру, який став у ній основним і залишається таким до сьогодні.

Як же визначають поняття «міжкультурна комунікація» представники різних галузей наукового знання?

Філософами міжкультурна комунікація представляється як атрибут соціокультурної життєдіяльності суспільства, у

²⁸ Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.

соціальному просторі якого відбувається взаємодія та взаємозв'язок між підсистемами культури (усередині окремої культури), між різними культурами в просторовому та часовому вимірах, а також між суб'єктами – носіями культури на рівні окремої культури або на рівні міжкультурного спілкування. Звертається увага на існування цього поняття в широкому і вузькому розуміннях. У широкому розумінні «комунікація має місце завжди, коли певній поведінці або її результату приписується певне значення і вони сприймаються як знаки або символи», тоді як у вузькому – це «спілкування за допомогою мовних та/або паралінгвістичних і невербальних засобів із метою передачі інформації»²⁹.

Соціологія визначає міжкультурну комунікацію як сукупність різноманітних форм відносин і спілкування між індивідами та групами, що належать до різних культур, розглядаючи це поняття як особливу форму спілкування представників двох чи більше різних культур або культурних співтовариств у ході обміном інформацією та культурними цінностями³⁰. Підкреслюється, що це поняття включає в себе комунікацію між культурами, расами, етнічними групами, релігіями і субкультурами всередині великих культур.

Педагоги наголошують, що смисловим центром поняття «міжкультурна комунікація» є ідея взаємодії різномовних і різнокультурних комунікантів через налагодження їх взаємозв'язку і пошук взаєморозуміння³¹. Ця взаємодія спрямована на адекватне порозуміння двох учасників комунікативного акта, що належать до різних національних культур.

У теорії культури поняття «міжкультурна комунікація» використовується для позначення процесу комунікації між членами різних культурних спільнот³². Термін включає також групову взаємодію таких факторів, як вірування, цінності, норми та сценарії їх взаємодії, визначаючи процеси взаємодії різних культур та

²⁹ Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.

³⁰ Слющинський Б.В. Міжкультурна комунікація як метод соціального пізнання. Нова парадигма. 2005. Вип. 45. С. 167–176.

³¹ Кричківська О.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2015. 293 с.

³² Ting-Toomey S. Communicating Across Cultures. NY: The Guilford P, 1999. 310 p.

етносів в умовах полікультурного світу.

Правознавці наголошують, що правова комунікація є засадничим принципом правової організації соціальних суб'єктів, що відбувається завдяки використанню певних знаків і знакових конструкцій, а правова поведінка виступає інструментальною предметною діяльністю, що опосередковується певними правилами. Право формується в певному етнокультурному середовищі, використовуючи його вербальні сигнальні позначення, типові для того чи іншого національного сегмента світової правової дійсності. Тому сигнали права однієї правової системи іноді не зрозумілі для суб'єктів права іншої системи. При перенесенні (або просто при перекладі з іншої мови) такі правові сигнали адаптують до національного мовного середовища, використовуючи еквіваленти, відповідники, паралелі, кореляти, які здатні хоча б наблизити їх до зрозумілих за значенням вербальних одиниць³³.

Ознайомившись з різними підходами до визначення поняття «міжкультурна комунікація», ми вважаємо, що під міжкультурною комунікацією можна розуміти таке спілкування, яке реалізується в умовах культурно обумовлених відмінностей його учасників, які застосовують спеціальні мовні версії, відмінні від тих, якими вони користуються при спілкуванні всередині однієї і тієї ж культури.

У міру того, як розширюються міжкультурні контакти, постає гостра потреба в розгляді питань міжкультурної комунікації, зокрема у сфері права.

Міжкультурна комунікація у сфері юриспруденції пов'язана з етнопсихологічними особливостями учасників даного спілкування та нормативно-правового простору країн, у яких відбувається ця взаємодія.

Нині склалася потреба в етнолінгвокультурологічному підході до навчання студентів, зокрема, у правовій сфері. На нашу думку, це зумовлено такими причинами: поглиблення світових господарських зв'язків; розвитком транснаціональних та мультинаціональних компаній; розширенням міжнародного співробітництва у сфері забезпечення прав особи; тенденціями до документообігу, відмінностями між умовами розвитку законодавства, що історично склалися в різних державах.

³³ Балинська О.М. Семіотика права: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

Майбутній юрист повинен розуміти, що для досягнення взаємодії в правовій сфері необхідно враховувати етнопсихологічні особливості націй, які вступають у спілкування, та правові особливості тих держав (суспільств), для яких складаються правові документи, тому що процес мовної комунікації «обтяжений» соціальною, психологічною, етнічною та іншими складовими. Соціальний, психологічний, етнічний аспекти є важливими компонентами процесу комунікації.

Вступаючи в мовну комунікацію, юрист повинен урахувати, що правові інститути, які регламентують забезпечення прав і свобод особистості, мають певну специфіку.

Відмінності в мовній поведінці та менталітеті певних культур можуть спричинити виникнення семантичних бар'єрів у процесі комунікації (сигнали права однієї правової системи іноді не зрозумілі для суб'єктів права іншої системи). Явні та приховані протиріччя, неприйняття тих чи інших моделей політико-економічного, історико-правового та соціокультурного характеру, які відрізняються від звичної моделі, неминуче проявляються між партнерами по переговорному процесу, якщо вони не готові до міжкультурної комунікації.

Ми вважаємо, що для практики комунікації, також і для практики мовної комунікації у сфері юриспруденції, велике значення має поняття лінгвокраїнознавчої грамотності особистості, здатної враховувати особливості етнічної самосвідомості представників різних держав. Лінгвокраїнознавча грамотність має стати складовою професійного досвіду мовної комунікації у сфері права. Кафедрою мовної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Одеського державного університету внутрішніх справ проводяться заняття з дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» у формі семінарів, практичних занять і лекцій, поєднуючи основні елементи (надання та розширення знань, необхідних для роботи в мультикультурному середовищі) з елементами розвитку обізнаності, практичних навичок і ставлення. Проте в сучасному освітньому процесі активне застосування знаходять Інтернет-технології для пошуку інформації та міжнародної комунікації. Сучасний рівень розвитку Інтернет-технологій та мультимедіа відкриває широкі обрії для спілкування з носіями мови, обміну інформацією, перегляду фільмів та передач

іноземною мовою. Тому кафедрою започатковано роботу розмовного клубу «Speaking Club», де здобувачі вищої освіти можуть напряду поспілкуватися з носіями англійської мови (native speakers). Під час такого спілкування виявляються особливості етнопсихологічної свідомості, які визначають специфічні особливості спілкування у правовій сфері, що, у свою чергу, викликає необхідність культурологічного підходу до зіставлення мовних засобів вираження юридичних понять. Особливий ефект досягається під час використання в комунікативному спілкуванні лінгвокраїнознавчих засобів для досягнення порозуміння. Такий позитивний досвід доводить, що лише знання лінгвокраїнознавчого матеріалу (у широкому розумінні цього слова) дозволяє юристу грамотно формулювати висловлювання (усні і письмові) у процесі міжкультурної комунікації.

Набуваючи міжкультурні компетенції, здобувачі освіти розширюють свій особистий потенціал, збільшують можливості, усувають стереотипне мислення, запобігають маргіналізації і водночас власній «винятковості», формується потреба захисту права на самовизначення, відчуття відповідальності за підтримання миру. Міжкультурна комунікація усуває упередження, передбачає допитливість, толерантність і готовність до спілкування.

Під час роботи розмовного клубу здобувачам освіти доводиться долати багато комунікативних бар'єрів, застосовуючи можливості вербальної і невербальної комунікації, психокультурні бар'єри, пов'язані з когнітивною й емоційною невпевненістю. Тому зростає роль викладача як міжкультурного посередника. Ідеться не лише про передачу знань про мову, культуру та правову систему, а й про те, щоб викладач інформував студентів про те, від чого залежить сприйняття іншої людини та як контакти з іншими культурами дозволяють їм дізнатися більше про інших, а отже і про себе. Тому значну увагу керівництво Одеського державного університету внутрішніх справ приділяє підвищенню кваліфікації науково-педагогічного складу у сфері міжкультурних компетенцій, оскільки викладачі повинні бути готові діяти як міжкультурні посередники, формуючи зацікавленість до пізнання іншого і нового з одночасною здатністю розуміти власну культуру та ідентичність, дистанціюватися від стереотипів, розпізнавати культурні символи.

Постійно підвищуючи кваліфікацію в європейських

університетах, у закордонних організаціях з юридичної освіти, беручи участь у проєктах, які реалізуються у співпраці з європейськими установами та неурядовими організаціями, викладачі також готуються і до роботи міжкультурними посередниками.

Говорячи про професійну міжкультурну взаємодію не можна не сказати і про толерантність спілкування, особливо про етнічну толерантність. Важливо зауважити, що етнічна інформація здатна глибоко впливати на свідомість людини, здатна порушити в багатонаціональному світі тендітну рівновагу і здатна зруйнувати будь-які домовленості.

Спілкування у сфері юриспруденції (як усне, так і письмове) – це толерантне спілкування, яке будується на певних правилах використання лінгвістичних та правових засобів, що дозволяють досягти взаємодії, порозуміння. Толерантна мовленнєва комунікація – це унікальний засіб, що дозволяє за допомогою насамперед лінгвістичних засобів продемонструвати інтерес до культури іншої людини, дружельюбність та розуміння у взаємному сприйнятті людей, у тому числі й сприйнятті різних етносів³⁴.

Толерантність є найважливішим принципом комунікативних відносин у професійній сфері правоохоронців. І одним із шляхів розвитку комунікативної толерантності студентів юридичних факультетів є робота зі створення та збереження необхідного соціально-психологічного клімату в студентських колективах, що сприятиме оптимізації процесу професійного спілкування надалі, усунення психологічних бар'єрів спілкування як із колегами, так і з іншими суб'єктами правових відносин.

Навчання міжкультурної комунікації має значення у сфері професійних зв'язків працівників правоохоронних органів, оскільки формує передумови для успішного здійснення правоохоронної діяльності, що визначає необхідність звернення уваги в процесі навчання на толерантну міжкультурну взаємодію. Щоб підвищити комунікативний рівень студентів, необхідно активно співпрацювати з іншими закладами вищої освіти в межах студентських наукових

³⁴ Никифорова Н. Методики дослідження комунікативної толерантності. Міжкультурна комунікація і локалізаційні процеси у соціологічному вимірі : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 12 квіт. 2019 р. / під заг. ред. В. Ф. Лисак. Маріуполь, 2019. С. 40–41.

гуртків, конференцій, у тому числі і закладів освіти європейських держав; проводити спільні засідання, запрошувати практичних працівників, що сприятиме спілкуванню студентів між собою, підвищить їхню зацікавленість у науковій діяльності, зміцнить усвідомлення правильності вибору майбутньої професії.

Якщо ми хочемо використовувати культуру, створену в різних суспільствах, спілкуватися з представниками різних культур, керівниками іноземних компаній, мігрантами, туристами, співпрацювати в науці й освіті, у правоохоронній сфері, то нам слід дбати про розвиток міжкультурних компетенцій.

Міжкультурні компетенції створюють багатовимірну картину, що складається з факторів базового та вищого рівнів. На першому рівні виділяються знання (знання історії, мови, світоглядів, традицій, соціальних ролей тощо), навички (уміння слухати, реагувати на почуте, вирішувати проблеми тощо) та мотивація (усвідомлення власних прагнень, корегування стилю спілкування тощо). На другому рівні присутні такі фактори, як творчість, критика та моральна автономія. Тому в освітній діяльності слід дбати не лише про навчання, тренінги та курси, а й про навички діалогу, адже наразі міжкультурні компетенції важливі як ніколи, оскільки вони дозволяють дізнатися про причини багатьох проблем, які хвилюють сучасне суспільство. Такі явища, як дискримінація, расизм і мова ворожнечі (hate speech), ґрунтуються на культурних, соціально-культурних, етнічних та інших відмінностях.

Отже, міжкультурна комунікативна компетентність складається з набору компетенцій, які уможливають діалог у мультикультурному суспільстві. Тут варто зауважити на когнітивні компетенції, пов'язані зі знанням цінностей, моделей, норм і стандартів певної культури, мотиваційні та емоційні компетенції, пов'язані з почуттям волі, позитивним ставленням, збалансованими емоціями, а також поведінкові компетенції, пов'язані з різними формами участі в культурі. Безперечно, необхідні знання для усвідомлення відмінності і подібності між культурами, здатність інтерпретувати історико-правовий, соціально-політичний, психологічний, географічний та багато інших контекстів.

Тому міжкультурні компетенції ми розуміємо як навички, що дозволяють формувати конструктивні соціальні відносини між групами та людьми, які представляють різне національне, етнічне,

релігійне, політичне, економічне тощо походження.

Сьогодні постала необхідність нового розуміння міжкультурної комунікації в контексті сучасної інформаційної культури. Ми є свідками створення нового простору діалогу, у якому функціонують культури незалежно від їх територіального, національного чи релігійного розташування. Цей простір стає безмежним і є результатом мобільності культур, конвергенції і взаємодії, метаморфоз і віртуалізації. Водночас міжкультурна комунікація дозволяє переосмислити проблеми власної ідентичності у «новому широкому світі», подолати свою меншовартість і пов'язані із цим комплекси.

ВИСНОВКИ

Однією з головних цілей навчання іноземної мови у закладах вищої освіти є розвиток іншомовної комунікативної компетенції – здатності та готовності здійснювати іншомовне міжособистісне та міжкультурне спілкування.

Необхідними педагогічними умовами формування професійної іншомовної комунікативної аналіз компетентності здобувачів освіти є забезпечення іншомовної професійної спрямованості процесу навчання, виховання й організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в освітньому середовищі в процесі оволодіння здобувачами вищої освіти іноземною мовою; використання особистісно орієнтованих технологій у процесі формування професійної іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

На підставі аналізу представлених досліджень вважаємо, що з метою формування ІКК майбутніх юристів доцільно використовувати мультимедійні навчальні засоби в процесі підготовки фахівців означеного профілю у такий спосіб: вивчення нового навчального матеріалу за допомогою мультимедійного супроводу; виконання лабораторних і самостійних робіт з використанням мультимедійного навчального посібника; вирішення навчальних і професійно-орієнтованих завдань із застосуванням мультимедіа, створення проектів, звітів, портфоліо засобами мультимедіа. Застосування мультимедійних навчальних засобів у контексті, що розглядається, необхідно проводити за дидактичним принципом систематичності й послідовності навчання в три етапи: на першому етапі студенти ознайомлюються та засвоюють навички роботи з мультимедійних навчальними засобами; на другому етапі вони навчаються самостійно працювати з необхідними програмними засобами для виконання будь-яких навчальних або професійних завдань; на третьому етапі студенти створюють власні мультимедійні продукти та виконують завдання пошуково-дослідного характеру.

Процес підготовки майбутніх фахівців до наукової роботи буде результативним, якщо здобувачі будуть залучені в різноманітні форми наукової діяльності. Тому протягом усього періоду навчання

необхідно системно і цілеспрямовано здійснювати підготовку майбутніх фахівців до виконання наукової діяльності, заохочувати їх творчу діяльність і самостійність.

Усі галузі англійського права мають прикладний характер; вони спрямовані на вирішення конкретних юридичних завдань, які відображають словниковий запас, що використовується в рамках кожної галузі.

Основними критеріями відбору професійно орієнтованих текстів є: достовірність джерел; пізнання та інформативність; освітня спрямованість; логічна структура; відповідність теми.

Метою, яку ставить кафедра у напрямку наукової роботи здобувачів освіти є перехід від засвоєння готових знань до оволодіння методами отримання нових знань, надбання навичок самостійного аналізу професійно зорієнтованих проблем з використанням наукових методик.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що у сучасних реаліях, як для студента початкових курсів, так і для досвідченого фахівця з юриспруденції чи правоохоронної діяльності, який має намір залишити свій внесок у науковій спільноті, вивчення іноземної мови професійного спрямування, за сприяння викладацького складу кафедри, має прикладний характер і вагомий вплив для досягнення поставленої мети.

Розглянувши основні комунікативні технології в міжособистісній взаємодії правоохоронців як складової фахової їх діяльності, ми прийшли до висновку, що усунення існуючих проблем цілком можливо шляхом удосконалення навчально-виховного процесу під час професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції. Формування іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх правоохоронців на сучасному етапі розвитку світової спільноти слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки. Для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної комунікативної компетентності слід розробляти нові методологічні підходи і визначати педагогічні умови їх реалізації, над чим сьогодні працюють вітчизняні вчені та педагоги-практики. Серед основних заходів, спрямованих на підвищення рівня іншомовної комунікації поліцейських, є застосування поряд із традиційними й інтерактивних форм та методів виховання цього особистісного

утворення, посилення практичної спрямованості циклу гуманітарних дисциплін й спецкурсів за вибором навчального закладу та курсанта.

У сучасній методиці викладання іноземної мови виділяють чотири підходи: біхевіористський, інтуїтивно-свідомий, свідомий пізнавальний та комунікативний підходи.

Розроблені вправи для проведення циклу занять (юніт) з навчальної дисципліни «Іноземна мова», які спрямовані на практику спілкування здобувачів вищої освіти і потрібні, перш за все, щоб зняти страх останніх говорити іноземною мовою. Мета комунікативного підходу, який виражений у вправах, навчити здобувачів освіти говорити іноземною мовою не тільки вільно, але й правильно. Тому розроблений зазначений юніт можна рекомендувати всім закладам вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку моряків, поліцейських, дипломатів, прикордонників, юристів-міжнародників запровадити в навчально-методичну документацію з початкової дисципліни «Іноземна мова».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійська мова професійного спрямування: Навчальний посібник (для курсантів 2 курсу слідчо-криміналістичного факультету) / Укл.: О.І. Мамонова, Л.О. Пустовар; ДЮІ ЛДУВС. Донецьк: Норд комп'ютер, 2008.
2. Ануфрієв М. І. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей) : довідковий посіб. /М. І. Ануфрієв, Ю. Б. Ірхін та ін. К. : МВС України; КІВС, 2003.
3. Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів: монографія. К.: ТОВ «ГЛІФМЕДІЯ», 2015.
4. Артеменко Т.М. Комунікативна компетентність як основа комунікативно-інтерактивного процесу навчання іноземної мови. *Тези доповідей Міжуніверситетського науково-практичного семінару «Іншомовна комунікативна компетентність у фаховій діяльності»*. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2018.
5. Бак М. Мультимедійні засоби навчання: можливості й реалії впровадження. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2015. Вип. 37. С. 5–10.
6. Балинська О.М. Семіотика права: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013.
7. Барановська Л.В. Комунікативна компетентність викладача вузу. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики* : зб. наук. пр. / ред. кол. Гузій Н. В. та ін. К. : НПУ, 1999.
8. Барановська Л.В. Комунікативна компетентність викладача вузу. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики* : зб. наук. пр. / ред. кол. Гузій Н. В. та ін. К. : НПУ, 1999..
9. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007.
10. Бекренєва І.І. Використовуємо сучасні підходи у викладанні англійської мови. Х.: Основа, 2007.
11. Биков В.Ю. Освіта повинна зайняти визначальне місце у впровадженні у всі сфери діяльності людей сучасних

інформаційно-комунікаційних технологій. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2009. №8.

12. Бондарчук О.І. Психологічна компетентність фахівця: зміст та основні підходи. *Науковий вісник Миколаїв. держ. ун-ту ім. В.О. Сухомлинського: Зб. наук. пр.; Сер. «Психологічні науки»* / за ред. С.Д. Максименка, Н.О. Євдокимової. Т. 2. Вип. 8. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2012.
13. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник: довідкове видання. К.: Либідь, 1997.
14. Демченко Д. І. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх юристів засобами іноземної мови у фаховій підготовці: монографія. Харків. 2014.
15. Заболотний В.Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. К., 2010.
16. Загнітко А., Домрачева І. Основи мовленнєвої діяльності. Навчальний посібник для студентів. Донецьк, 2001.
17. Іванчук Г. Іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016, № 4 (58).
18. Інтерактивний освітній простір ЗВО: матеріали всеукр. науково-практичного вебінару (м. Вінниця, 27 квітня 2020 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2020.
19. Кайдалова Л. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах: монографія. Х. : НФаУ, 2010.
20. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: [Навчальний посібник]. К.: НМЦВО, 2003.
21. Карпова О. О. Дидактичні умови навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2015.
22. Ключовський Я. Філософія діалогу. Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського. К., 2013.
23. Козієвська О. І. Особливості формування культури мовлення у професійній діяльності державних службовців: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління. К., 2003.

24. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. К.: Плеяди, 2005.
25. Корчевський Б.Б. Мультимедійні технології в навчанні. Створення навчальних відеофільмів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. №3.
26. Крашеніннікова Т. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції: Навчальний посібник. Дніпро: Адверта, 2017.
27. Кричківська О.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2015.
28. Лісовська А.О. Практикум з англійської мови «Level up your English Reading Skills». Одеса: ОДУВС, 2021.
29. Макарова Т.М. Дослідницька робота як один із шляхів розвитку мовної компетентності студентів. *Вісник ХНУ : Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2010. Вип. 17.
30. Максименко С. Д. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). К. : Главник, 2005.
31. Михальчук О. «Мовна поведінка» як категорія української соціолінгвістики. *Мова і суспільство*. 2014. Вип. 5. С. 28-39.
32. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник / ав.: Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П. та ін. / За ред. Жука Ю. О. К.: Педагогічна думка, 2012.
33. Мухіна Г. В. Юридична психологія : навчально-методичний посібник. К.: ВД «Дакор», 2019.
34. Никифорова Н. Методики дослідження комунікативної толерантності. *Міжкультурна комунікація і локалізаційні процеси у соціологічному вимірі* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 12 квіт. 2019 р. / під заг. ред. В. Ф. Лисак. Маріуполь, 2019.
35. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. № 1. С. 11–17.
36. Обозов М.М. Психологія міжособистісних відносин. К. : Либідь, 1990.

37. Олійник Л.І. Інтеркультура та формування лінгвосоціокультурної компетенції. *Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових праць*. Вип.9. 2003. С. 274-279.
38. Пантелєєва О.О. Малєєва Т.Є. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2019. №1(88).
39. Пилипенко В. Ю. Потенціал мультимедійних технологій у навчальному середовищі вищої школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. Вип. 2. С. 157-168.
40. Пінчук О. П. Дидактичний потенціал мультимедійних технологій у загальноосвітній школі. *Наук. зап. : [зб. наук. статей (Сер. педагогічні та історичні науки)]*. Вип. LXVI / М-во освіти і науки України ; нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007.
41. Платонов К.К. О знаниях, навыках и умениях. *Советская педагогика*. 1963. № 11.
42. Попова Л.И. Английский язык как язык науки в международной коммуникации. *Сборник научных статей: Филология, социология и культурология. Проблематика, наработки, инновации, практика, теория*. 29.04.2015-30.04.2015. (Ч. 2). Лодзь.
43. Приходько В. М. Методи формування комунікативної компетенції фахівців. *Проблеми безперервної освіти в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України*. Зб. наук. праць, 2004.
44. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. Л.О. Калмикової. К.: Фенікс, 2008.
45. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Х.: Вид. група «Основа», 2005.
46. Романовський О. Г. Педагогічна етика: текст лекцій для студ. усіх форм навчання спец. "Педагогіка вищої освіти". Х.: НТУ "ХПІ", 2011.
47. Рю Д. Роль английского языка в международном издательском деле. *Научный редактор и издатель*. 2017. №2(1).

48. Салащенко Г. М. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції студентів та курсантів немовних закладів вищої освіти засобами проєктних технологій. *Правовий часопис Донбасу*. № 3 (68). 2019.
49. Семеног О.М., Насіленко Л.А. Професійна комунікативна підготовка майбутніх юристів : теорія і практика : монографія. Суми: Вид-во Сум ДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 324 с.
50. Ситар І. Міжкультурна комунікація в праві. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2014. № 4(8).
51. Славінська М. В. Морально-правові та організаційні аспекти використання ЗМІ на досудовому слідстві. *Іменем закону*. 2008. № 2.
52. Слющинський Б.В. Міжкультурна комунікація як метод соціального пізнання. *Нова парадигма*. 2005. Вип. 45.
53. Смагіна Т.М. Поняття про структуру соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 50. Педагогічні науки. 2010.
54. Сушко З.М., Бобир Ж.М. Формування умінь науково-дослідної роботи студентів у ході вивчення іноземної мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 14.
55. Тарнопольський Б. Методика викладення англійської мови. К.: Вища шк., 1993.
56. Тягнирядно Є.В. Способи комунікативного впливу викладача на студентів. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: матеріали V міжнар. науково-практ. кон.* Одеса: ОДУВС, - 2013.
57. Чичян О.О., Бааджи Н.А., Заєць Г.В., Антуф'єва В.А. Особливості застосування комунікативного підходу в вивченні іноземної мови в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 3.
58. Швець Д. В. Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності: правові та психологічні аспекти. Дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 19.00.06. Харків: ХНУВС, 2019.
59. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму : монографія. К. : Київський держ. лінгвіст. ун-т, 2000.
60. Ягупов В.В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до

- підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота»*. 2007. Т.71.
61. Hymes, D. On Communicative Competence. In J.B.Pride and J.Holmes (eds.), *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin, 1972.
 62. Feak, C. B., and Swales, J. M. *Creating contexts: Writing introductions across genres*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2011.
 63. Gardner R. C. *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation*. London : Edward Arnold, 1985.
 64. *The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council*. Barcelona, March 2002.
 65. Ting-Toomey S. *Communicating Across Cultures*. NY: The Guilford P, 1999..
 66. Walkington H. *Students as researchers: Supporting undergraduate research in the disciplines in higher education*. York: The Higher Education Academy, 2015.

Наукове видання

Антуф'єва В.А.
Арапакі М.В.
Ахмедова Е.Р.
Белоусова В.В.
Бочевар А.Г.
Драпалюк К.І.
Лісовська А.О.
Ситько О.М.
Сусол Л.О.

ІНОЗЕМНА МОВА – МОВА ПРОФЕСІЙНОГО ТА НАУКОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Монографія

Підписано до друку 26.11.2021 р. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк .арк. 7,09.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3507 від 25.06.2009 р.